

*Dr. Arvid Bergström
with kind regards from
Alfred Bergström*

Särtryck ur

NIR

Nordiskt
Immateriellt
Rättsskydd

Stockholmskonferensen 1967

E 22381-
SE. S

Inledning och allmän översikt Av rådman Gunnar Sterner

FG137
NG135
Auk. doc. (4)

För att börja med ett allmänt slutintryck av den diplomatiska Stockholmskonferensen för intellektualrätt, som planenligt hölls 11 juni—14 juli 1967, kan sägas att man nådde vittgående resultat, delvis i kompromissernas ibland tvivelaktiga töcken men genomgående i en ofta uttalad anda av utomordentlig internationell samarbetsvilja. Kanske bereddes vägen för denna anda över verksamheten redan vid öppningsmötet, där de s. k. öststaterna visserligen protesterade mot att Östtyskland ej inviterats till konferensen, »trots att Östtyskland tillhör Bernunionen, Parisunionen och vissa andra unioner på området», men där det ej gjordes ytterligare sak av frågan. Detta gav intryck av vilja till samförstånd, fastän man på öst-håll ej kunde acceptera hela den officiella uppläggningsplanen. Till ett slutomdöme bör väl också fogas — såsom f. ö. den indiske chefsdelegaten Sher Singh gav uttryck åt i sitt tal vid det avslutande plenarmötet — att arrangörerna inte bara utfört ett enastående arbete i organisatoriskt och administrativt hänseende utan även visat sig vara herrar över vädrets makter. Stockholmskonferensen som alltså pågick fem sommarveckor i Sverige kan gå till intellektualrättshistorien såsom den soliga Stockholmskonferensen.

Det förberedande arbetet för konferensen — och här rör det sig om ett synnerligen omfattande och minutiöst genomfört arbete — hade utförts av representanter för den svenska regeringen i samverkan med BIRPI. För det officiella konferensprogrammet stod den svenska regeringen efter samråd med BIRPI.

Den s. k. studiegrupp som närmast omhänderhaft förarbetena beträffande *Bernkonventionen* bestod av justitierådet Torwald Hesser och professor Svante Bergström från Sverige samt BIRPI-direktören professor G. H. C. Bodenhausen och chefen för BIRPI:s upphovsrättsavdelning Claude Masouyé. Studiegruppen har samrått dels med en internationell expertkommitté utan regeringsuppdrag under ordförandeskap av professor Eugen Ulmer från Förbundsrepubliken Tyskland, dels med en expertkommitté bestående av regeringsrepresentanter under ordförandeskap av Hans Morf från Schweiz. En mindre arbetsgrupp har sysslat med bl. a. att bringa den engelska versionen av konventionstexten i god språklig överensstämmelse med den franska texten, och i denna grupp har ingått Bergström, Masouyé, professor Melville B. Nimmer (U.S.A.) och Assistant Comptroller William Wallace (Storbritannien). Förslaget till revision av *Bernkonventionens* materiella bestämmelser (Art. 1—20) jämte bl. a. ett förslag till *protokoll avseende utvecklingsländer* har presenterats i tryck såsom Dokument S/1 den 15 maj 1966 (original på franska). Det angivna protokollet skulle enligt Art. 20 bis i konventionsförslaget anses utgöra en del av konventionen.

941 -1 MAI 1968

Pariskonventionen skall senare bli föremål för en allmän revision i Wien, men vissa mindre ändringar hade av unionsländerna — med den österrikiska regeringens tillstyrkande — föreslagits till behandling vid Stockholmskonferensen. Ändringarna gällde de s. k. uppfinnarcertifikat, som förekommer i vissa öststater t. ex. i Sovjetunionen, som anslutit sig till konventionen 1965. Förarbetena hade utförts av den svenska regeringen i samarbete med BIRPI och förelåg i ett tryckt förslag rörande tillägg till Art. 4 i konventionen; Dok. S/2 d. 15 april 1966 (orig. engelska).

På Stockholmskonferensens agenda stod vidare bl. a. administrativa reformer gällande Parisunionen och de andra unioner, som står under BIRPI:s hägn, liksom själva BIRPI-sekretariatet. Det förberedande arbetet på detta område hade på begäran av den svenska regeringen utförts av BIRPI och har presenterats i tryck såsom Dok. S/3 d. 16 sept. 1966 (orig. engelska) med förslag till revision av de administrativa bestämmelserna samt slutartiklarna (Art. 13—20) i *Pariskonventionen*.

Beträffande *Madridöverenskommelsen 1891 angående internationell varumärkesregistrering* förelåg ett tryckt förslag till revision av de administrativa bestämmelserna och slutartiklarna; Dok. S/4 d. 22 nov. 1966 (orig. engelska).

I fråga om *Madridöverenskommelsen 1891 angående undertryckande av oriktiga ursprungsbeteckningar* hade föreslagits ett tilläggsprotokoll med huvudsyfte att ge regler om att handhavandet av depositioner enligt överenskommelsen skall anförtros åt sekretariatet hos den internationella intellektualrättsorganisation, som föreslås inrättad att ersätta BIRPI; tryckta Dok. S/5 d. 22 nov. 1966 (orig. engelska).

Även *Haagöverenskommelsen 1925 angående internationell deponeering av mönster*, senast reviderad genom en helt ny text i Haag 1960, som dock ännu inte trätt i kraft, har krävt vissa förändringar, som delvis blivit speciella med hänsyn till de två i och för sig gällande texterna (av år 1934, med tilläggsprotokoll 1961, och år 1960). Förslag hade sålunda upprättats rörande en tilläggsakt till överenskommelsen; tryckta Dok. S/6 d. 13 dec. 1966 (orig. franska).

Niceöverenskommelsen 1957 angående den internationella klassificeringen av varor och tjänster, för vilka varumärken gäller, fordrade revision av de administrativa bestämmelserna och slutartiklarna (Art. 5—12). Förslag härom hade framlagts i tryckta Dok. S/7 d. 13 dec. 1966 (orig. engelska).

Lissabonöverenskommelsen 1958 om skydd för ursprungsbeteckningar och deras internationella registrering krävde likaså revision av de administrativa bestämmelserna och slutartiklarna. I det tryckta Dok. S/8 d. 13 dec. 1966 (orig. engelska) förelåg förslag härom.

Även i *Bernkonventionen* erfordrades revidering av de administrativa bestämmelserna och slutartiklarna (Art. 20 bis — 32). Förslag till denna revision presenterades i det tryckta Dok. S/9 d. 16 sept. 1966 (orig. engelska).

Förutom de berörda administrativa reformer, som ansetts påkallade, upptog Stockholmskonferensens agenda även vissa s. k. strukturella reformer, väsentligen bestående av skapandet av nya organ för unionerna och etablerandet av *en ny internationell intellektualrättsorganisation*. Förarbetet i denna del hade utförts av BIRPI på den svenska regeringens begäran och presenterades i form av ett tryckt förslag till

en konvention rörande upprättande av den internationella intellektuallrättsorganisationen; Dok. S/10 d. 16 sept. 1966 (orig. engelska).

I ett stencilerat Dok. S/11 d. 10 jan. 1967 (orig. engelska) förelåg förslag till *tre resolutioner med vissa övergångsbestämmelser* rörande Parisunionen och Bernunionen med avseende på den föreslagna nya organisationen. Förslaget hade utarbetats av BIRPI på den svenska regeringens begäran.

Förslag rörande *de ekonomiska maximibidragen inom Parisunionen och Bernunionen* samt förslag och information rörande *andra finansiella frågor* hade upprättats av BIRPI och presenterats i ett stencilerat Dok. S/12 d. 20 jan. 1967 (orig. engelska).

Vid Stockholmskonferensens början förelåg ytterligare stencilerade Dok. S/13 med de regeringsyttranden över S/1 som avgivits före utgången av 1966, Dok. S/14 med regeringsyttranden över S/2, Dok. S/15 med regeringsyttranden över S/3—S/10, Dok. S/16 med BIRPI-direktörens rapport över Bernunionens permanenta kommittés extra-session i mars 1967, berörande ifrågasatt revision av Världskonventionen om upphovsrätt med hänsyn till utvecklingsländerna, Dok. S/17 med de senare regeringsyttranden över S/1, som avgivits intill 31 mars 1967, samt Dok. S/18 med en sammanfattning av regeringsyttrandena över S/1.

Stockholmskonferensen öppnades vid en högtidlig ceremoni söndagen den 11 juni. Denna ägde rum i konserthuset, där Stockholms filharmoniska orkesters kammarensemble spelade verk av Hilding Rosenberg, Johan Helmich Roman och Lars Erik Larsson. Justitieminister Herman Kling höll öppningstalet och hälsade välkommen till konferensen. Vidare talade BIRPI-direktören professor G. H. C. Bodenhausen. Hans särskilda omnämnande, bland alla dem som deltagit i det förberedande arbetet för konferensen, av justitierådet Torwald Hesser, utrikesrådet Love Kellberg, departementsrådet Ulf Nordenson och professor Svante Bergström väckte spontana applåder, och fyra centralgestalter från världsländets delegation hade redan från början fått sin väl förtjänta uppmärksamhet.

Konferensens arbete började i det särskilt för ändamålet iordningställda riksdagshuset måndagen den 12 juni med plenarsammanträde. Det visade sig, att 74 länder av 129 inbjudna anmälde sitt deltagande i konferensen. Antalet delegater uppgick till över 400. Inbjudna till konferensen var också 46 internationella organisationer, mellanstatliga och enskilda. 39 organisationer lät sig representeras, och bland dessa märktes de mellanstatliga FN, UNESCO, EEC och EFTA samt de enskilda ALAI, AIPPI, BIEM, CISAC och CCI. BIRPI var givetvis tillstädes, främst genom direktören Bodenhausen och vicedirektörerna Arpad Bogsch och Ch. L. Magnin samt i övrigt genom en stor och skicklig stab. Konferensens generalsekretariat leddes av Bogsch med Masouyé som närmaste man. Det administrativa arbetet slutligen, som på förberedelsestadiet letts av en särskild organisationskommitté under statsrådet Kling, utfördes av direktör Holger Bergérus med goda medhjälpare och säker personal. Tolkar, stenografer, maskinskrivare och översättare stod under ledning av Mrs. P. Longley. Det uppgavs, att den organisatoriska apparaten under konferensen i form av administrativ och teknisk personal o. d., till tjänst för de något över 400 delegaterna, omfattade ett par hundra personer.

De nordiska länderna, som givetvis samtliga var representerade, hade sänt följande delegationer.

Danmark: vice udenrigsråd J. Paludan, ordf., och kontorchef W. Weineke, v. ordf., samt E. Tuxen, T. Lund, Julie Olsen, Dagmar Simonson, K. Haulrig, E. Jeppesen och H. J. Kjær med E. Carlsen, E. Jensen och A. Fischer såsom experter.

Finland: avdelningschefen P. Gustafsson, ordf., samt E. Tuuli, B. Godenhjelm, R. Meinander, N. Eerola och E. Wuori med K. Lagus som expert och J. Muhonen som sekreterare.

Island: ambassadören A. Tryggvåson, ordf., och H. Hafstein.

Norge: ekspedisjonssjef J. Evensen, ordf., och universitetslektor B. Stuevold Lassen, v. ordf., samt O. Lid, K. Tvedt, L. Nordstrand, S. Røer, R. Røed, D. Værn, G. Lundschieen och L. Hartsang med H. Heiberg, R. Rude, E. Kjellsby och E. Løchen såsom experter.

Sverige: statsrådet H. Kling, ordf., och justitierådet T. Hesser, v. ordf., samt A. v. Zweigbergk, G. Borggård, L. Kellberg, U. Nordenson, S. Ljungman, S. Bergström, C. Ugglå, S. Lewin, L. Myrsten, R. Reuterswärd, E. Essén, S. Strömholm, Chr. Sylvén och G. Karnell med Y. Andersson, O. Ellwyn, J. Gehlin, A. Hald, G. Hansson, B. Lassen, K. G. Michanek och S. Wilson såsom experter samt Britt Grütting-Bentata och T. Kvarnbäck som sekreterare.

Vid det inledande plenarsammanträdet, som öppnades av direktör Bodenhausen, valdes statsrådet Kling till konferensens ordförande. Sedan reglemente för konferensen antagits, valdes justitierådet Hesser till förste vice ordförande. Enligt reglementet valdes därjämte 19 vice ordförande, samtliga chefsdelegater.

Arbetet bedrevs därefter dels vid omedelbart konstituerade plenarförsamlingar för de olika unionerna, dels vid fem huvudkommittéer som behandlade alla förslag och — med hjälp av arbetsgrupper och redaktionskommittéer — framlade slutliga texter att antagas av vederbörande plenarförsamling. Till ordförande i Bernunionens församling valdes Gordon Grant, Storbritannien, och till ordförande i Parisunionens församling J. E. Maksarev, Sovjetunionen.

Kommitté I utgjordes av delegationerna vid Bernunionens plenarförsamling och omhänderhade den stora och viktiga revisionen av Bernkonventionens materiella regler. Ordförande var Eugen Ulmer och rapportör Svante Bergström. Båda är värda högt erkännande och stor uppskattning för sina insatser. Materialet var delvis svårt och motspänstigt. Meningsmotsättningarna vid debatterna blev ibland besvärande, och kompromissförmågan i tal och skrift sattes på hårda prov.

Kommitté II bestod likaså av Bern-delegationerna, och här behandlades den helt nydanande frågan om ett tilläggsprotokoll med särskilda bestämmelser och undantagsregler för utvecklingsländerna. Ordförande var den indiske regeringsledamoten och chefsdelegaten Sher Singh och rapportör den välkände Vojtěch Strnad, Tjeckoslovakien. U-landsprotokollet blev som väntat en stötesten, med lätt förklarliga kollisioner mellan industriländernas och utvecklingsländernas intressen — mellan producenter och konsumenter. Man lyckades emellertid så till vida överbrygga svårigheterna, som en protokollstext kunde framläggas.

Kommitté III utgjordes av delegationerna vid Parisunionens plenarförsamling och behandlade revisionen av Pariskonventionen. Lucian

Marinete, Rumänien, fungerade som ordförande, och A. C. King, Australien, som rapportör. Ämnesområdet var i stort sett begränsat till inlemmande av uppfinnarcertifikaten i konventionens prioritetssystem, och några nämnvärda meningsmotsättningar förelåg inte. Kommittén slutförde sitt arbete mycket snabbt.

Kommitté IV var sammansatt av alla de delegationer, som tillhörde Bern- och Parisunionernas plenarförsamlingar och de plenarförsamlingar som konstituerats för de särskilda, under Pariskonventionen lydande överenskommelserna. Ordförande var François Savignon, Frankrike, och rapportör Valerio de Sanctis, Italien. Uppgiften var att behandla de förslag, som gällde administrativa bestämmelser och slutartiklar i de olika konventionerna och överenskommelserna, jämte förekommande spörsmål om övergångsbestämmelser och budget. Arbetet var komplicerat och delvis kontroversiellt. Både traditionella och nya mellanstatliga problem bringades dock till lösningar.

Kommitté V bestod av samtliga de delegationer, som visade intresse för att bilda den nya internationella intellektualrättsorganisationen. Som ordförande fungerade Eugene Braderman, U.S.A., och som rapportör Joseph Voyame, Schweiz. Uppgiften var att tillskapa en konvention för den åsyftade världsorganisationen. Mödorna var här många och skiftande. Frågan om medlemskapet i den blivande organisationen var naturligtvis central och svårlöst. Men kommitténs arbete har givit en helt ny konvention till resultat, OMPI/WIPO-konventionen.

De fem kommittéernas arbeten redovisas närmare vart för sig här nedan av väl initierade deltagare. Låt mig ur det stora material som frambringades av konferensen i denna inledande översikt bara plocka fram den allt annat än likgiltiga definition av uttrycket »propriété intellectuelle» resp. »intellectual property», som gjorts i Art. 2 av den nya OMPI/WIPO-konventionen. Därmed skall nu förstås rättigheter avseende

- litterära, konstnärliga och vetenskapliga verk;
- utövande konstnärers framträdanden; fonogram och radiosändningar;
- uppfinningar på alla områden av mänsklig strävan;
- vetenskapliga upptäckter;
- industriella mönster;
- varumärken och servicemärken samt firmor och andra kommersiella kännetecken;
- skydd mot otillbörlig konkurrens samt alla andra rättigheter, tillkommande alster av intellektuell verksamhet på det industriella, vetenskapliga, litterära och konstnärliga området.

Om man jämför med NIR:s ämnesområden, finner man att namnrätten ej är med i den internationella definitionen och ej heller konkurrensbegränsningslagstiftningen. Vad som brukar kallas för personlighetsrätt (»Persönlichkeitsrecht», »right of privacy»), dvs. det individuella rättsskyddet som pendang till det industriella rättsskyddet, har likaledes ställts utanför. I gengäld finner man »vetenskapliga verk» och »vetenskapliga upptäckter» bland skyddsobjekten, och därmed har skenbart en viss utvidgning skett i förhållande till konventionell immaterialrätt. Om gränsen kring intellektualrättsbegreppet blivit lämpligt dragen kan således diskuteras, och detta får väl bli föremål för framtida närmare kommentarer. Av vikt i Norden för ögonblicket är att ta ställning till om vi skall acceptera ordet intellektualrätt — så-

som jag gjort — eller inte. Alternativa uttryck är intellektuellt rätts-skydd och — givetvis — det traditionella immaterialrätt.

Själva konferensen avslutades med plenarmöten för respektive union och därefter ett konferensens plenum under statsrådet Klings ordförandeskap. De då utarbetade och framlagda textförslagen godtogs med ett enda, i det stora sammanhanget löjligt undantag. Sydafrikanska Republiken lät nämligen ett förslag om viss ändring i Art. 17 av Bernkonventionen falla på sitt veto. Detta var emellertid den enda fläcken i slutprotokollet. Det höll på att bli ytterligare en — i fråga om de svårösta filmfrågorna — men intensiva kompromissförhandlingar in i det sista, med professor Ulmer i spetsen och aktivt engagemang från bl. a. den svenska delegationens sida, lyckades avvärja detta.

Resultatet av konferensen blev — enligt den »Acte final» som också tillkom såsom slutfinjett — att de stater, som är anslutna till Bern- och Pariskonventionerna och till de speciella överenskommelser som hör under den senare, reviderat dessa konventioner och överenskommelser, fattat flera beslut och utfärdat vissa rekommendationer samt att konferensen antagit konventionen om upprättande av världsorganisationen för intellektualrätt (OMPI/WIPO-konventionen).

Vid konferensens avslutande plenum talade statsrådet Kling, som riktade ett tack till alla deltagare för deras bidrag till de vunna resultaten. Vidare talade italienske chefsdelegaten ambassadör Cippico, direktör Bodenhausen, indiske chefsdelegaten regeringsledamoten Singh och Senegals chefsdelegat regeringsledamoten Seck. Särskilda tack framfördes därvidt till statsrådet Kling och till svenska regeringen för värdskapet under konferensen och för förtjänstfullt förberedelsearbete samt till BIRPI och dess ledning för utomordentlig medverkan i det förberedande arbetet och i själva konferensen.

Det ceremoniella undertecknandet av de olika Stockholms-akterna ägde rum hos det svenska utrikesdepartementet i Arvfurstens Palats. Antalet undertecknanden i jämförelse med antalet deltagande stater såg ut så här.

»Acte final»	63/65
OMPI/WIPO-konventionen	43/65
Bernkonventionen	35/49
Pariskonventionen	39/54
Madridöverenskommelsen ang. varumärken	16/18
Madridöverenskommelsen ang. ursprungsbeteckningar	14/21
Haagöverenskommelsen	10/12
Niceöverenskommelsen	16/21
Lissabonöverenskommelsen	3/7

Några ytterligare undertecknanden har tillkommit senare, så att när tiden för undertecknande utlöppte d. 13 jan. 1968 antalet var, för OMPI/WIPO-konventionen 51, för Bernkonventionen 39, för Pariskonventionen 46, för Madridöverenskommelserna 17 resp. 18, för Haagöverenskommelsen 11, för Niceöverenskommelsen 19 och för Lissabonöverenskommelsen 5. Storbritannien har — till besvikelse för många — inte undertecknat Bernkonventionen. Och någon anslutning till denna från Sovjetunionens sida blev det ej vid konferensen, fastän man nog på sina håll hade väntat sig detta.

Under konferensens gång ägde ett stort antal middagar och andra festligheter rum, varjämte det hade arrangerats flera uppskattade ut-

flykter och annan underhållning, allt till nöje för delegaterna men även till nytta i form av personliga kontakter och informella överläggningar — ofta mycket betydelsefulla. Den avslutande festliga banketten, till vilken svenska regeringen inbjudit, försiggick i Stockholms Stads-hus. Dessförinnan hade bl. a. svenska föreningen för upphovsrätt och svenska föreningen för industriellt rättsskydd hållit middagar för ett stort antal särskilt inbjudna på Operakällaren respektive Hasselbacken. Stockholms stad, STIM och Sveriges Radio höll stora mottagningar. Många av de utländska ambassaderna i Stockholm passade på att in-vitera till cocktailparties. Och ett särskilt uppskattat arrangemang bjöd den svenska regeringen på i form av en operaföreställning på Drottningholmsteatern.

NIR utgav ett specialnummer till konferensen. Detta låg tillgängligt i konferenslokalerna för alla deltagare. Häftet var nr 2 för 1967 och innehöll flera utländska bidrag, som tillfälligt gjorde NIR till en helt internationell tidskrift.

Kommitté I. Revisionen av Bernkonventionen

Av professor Svante Bergström

1. Det må kanske vara tillåtet att inledningsvis karakterisera arbetet i kommitté I som en ganska substantiell måltid med smörgåsbord och tre huvudrätter.

Smörgåsbordet bestod av en mängd uppskuret och smårätter, dvs. allt smått och gott som inte gick in under någon av huvudrätterna. Det blev för övrigt ett mera omfattande smörgåsbord än det svenska värdfolket tänkt sig.

Den första huvudrätten var en soppa, konventionens tillämpnings-område m. m., något menlös men just därför lämplig för kommittén att svälja för att från början komma i så god stämning som möjligt. Till soppan drack man professor Ulmers förträffliga sherry, dvs. hans från ordförandestolen framlagda förslag till omredigering av artik-larna 4—6 i Bruxelles-texten.¹ Att detta förslag gick igenom betyder att i framtiden även andra än ett fåtal experter kan genomskåda konven-tionens innebörd i detta avsnitt.

Därefter serverades köträtten, den nya reproduktionsrätten med vidhängande undantag. Den bestod av en välsmakande men för som-liga något svårtuggad köttbit med många olika grönsaker för dem som hade svårt att få ner tuggorna.

Slutligen serverades — egendomligt nog — fiskrätten, filmfrågorna. Fisken hade redan blivit ganska sönderkokt, innan den kom på bordet, och den var så full av ben, att det bara låg kvar en liten hög av fisken på tallriken, när man äntligen petat undan alla benen och stuckit sig här och där i munnen.

2. Om vi så lämnar gastronomi kan vi, innan en systematisk ge-nomgång av ändringarna i konventionen sker, ställa frågan, hur pro-grammet stod sig under kommitténs arbete.

Frågan skall helst besvaras av någon som inte känner faderskänslor

¹ Om någon artikel i konventionen nämns utan angivande av vilken text som avses är det fråga om Stockholmstexten.

gentemot programmet, men även en helt oengagerad person måste nog komma fram till att programmet stod sig ovanligt gott under konferensen, i varje fall i jämförelse med program vid tidigare revisionskonferenser.

Bland förslag som helt eller i mer eller mindre justerad form blev godkända av konferensen kan nämnas utvidgningen av konventionens tillämpningsområde efter nationalitetsprincipen, införandet av en allmän reproduktionsrätt och en viss typ av filmpresumption, skydd för ofixerade koreografiska verk, utsträckning av droit moral till tiden efter upphovsmannens död, utsträckning av citaträtten och rätten till reportage och inskränkning av den s. k. grammofonlicensen i art. 13.

Det goda resultatet är säkerligen en frukt av det omfattande förberedelsearbetet. Det dokument som innefattade konferensens program var dels mycket genomarbetat i och för sig,² dels successivt reviderat med hänsyn till utgången av två förberedande konferenser i Genève 1963 och 1965. Dessa konferenser var uppenbarligen ett nytt och lyckat grepp.

Det slutgiltiga programmet tog i stor utsträckning vägledning av den sista konferensens resultat, även om den inte följde dessa i alla detaljer. Denna vägledning gav styrka åt programmet men ledde också till den svagheten, att programmet inte syftade till att förutse de förändringar i det konferenspolitiska läget i förhållande till 1965 års konferens som framträdde under Stockholmskonferensen. Två väsentliga förändringar kan noteras.

3. Den första förändringen hänför sig till konferensens sammansättning.

Till Genèvekonferensen kom huvudsakligen stater som var omedelbart intresserade av upphovsrätt och särskilt av upphovsrättsligt skydd. I Stockholm tillkom ytterligare stater, flertalet utvecklingsländer, som med sin röstning, ofta verkställd av diplomater, gav Stockholmskonferensen en delvis annan tendens än Genèvekonferensen.

Ett resultat av denna tendens var exempelvis att det i regel bildades en majoritet för förslag att genomföra eller bevara lätnader för nyhets- eller samhällsinformationen, särskilt när detta skulle ske genom radio eller tv. Majoriteten bestod av utvecklingsländer, öststater och vissa andra särskilt radiovänliga länder, sådana som Japan, Portugal, Luxembourg och Monaco.³

Två förslag i programmet om att upphäva inskränkningar i upphovsrätten föll på grund av denna majoritet.

(1) Pressens lånerätt i art. 9 st. 2 upphävdes inte utan utvidgades i stället till radio och trådsändning.

(2) Rätten för nytillträdande stater att reservera sig för ett lägre översättningsskydd upphävdes inte.

Även ett par ändringar som inte föreslogs i programmet röstades igenom av denna majoritet.

(3) Rätten för pressen i art. 2 bis st. 2 att återge föreläsningar m. m. utvidgades till radio och trådsändning.

(4) Undantaget från reproduktionsrätten i art. 10 st. 2 till förmån

² Det kan anmärkas, att av studiegruppens medlemmar det endast är justitierådet Hesser som har ursprunglig upphovsrätt till programmet (i den mån sådan upphovsrätt aktualiseras).

³ Detta visar för övrigt hur tyngdpunkten bland Bernunionens länder har förskjutits sedan föregående konferens.

för undervisningen utvidgades till att gälla inte blott skrift utan även radio och ljud- eller bildinspelning.

4. Den andra förändringen på Stockholmskonferensen i förhållande till den sista Genèvekonferensen var att filmfrågorna kom att behandlas under ett på ett tidigt stadium starkt markerat vetohot från Frankrike.

Frankrike var medvetet om att det inte kunde uppnå några högre siffror i en votering men ansåg sig böra hota med detta veto i upphovsmannaorganisationernas intresse. Vetohotet kom kommitténs kraftfulle ordförande, professor Ulmer, att redan från början skruva ner den s. k. filmpresumtionen på sparlåga. Sedan det franska vetohotet tvingat de flesta stater att godta en viss invecklad kompromiss, hotade Nederländerna i sista stund med ett veto i motsatt riktning och lyckades därigenom hejda onödigt långtgående eftergifter för Frankrike, ehuru till priset av en ännu mer invecklad text.

Till samma ämnessfär hörde ett förslag i programmet som inte accepterades av konferensen, nämligen att införa en definition av filmproducent i Bernkonventionen. Särskilt från franskt håll ansågs det nästan otillbörligt att definiera filmproducent i konventionen när man saknade en definition på upphovsman. En viss ersättning infördes dock i art. 15 st. 2 i form av en presumptionsregel om vem som in dubio är att betrakta som filmproducent.

5. Ett par andra något oförutsedda tendenser på konferensen kan åtminstone delvis tillskrivas de ändrade majoritetsförhållandena.

Den första tendensen var att man »våldförde» sig på konventions-texten i högre grad än väntat. Programskrivarna utgick från att man måste ha mycket bärande skäl för att ändra på konventionstexten, när det gällde i huvudsak redaktionella eller dispositionsmässiga ändringar. I någon mån räknade man med att många hade en sentimental bindning till texter som exempelvis varit med från konventionens tillkomst 1886. Grunden för programskrivarnas konservatism var dock framförallt praktisk: konventionen låg till grund för så många lagstiftningar att konsekvenserna av varje ändring, även av blott terminologisk eller systematisk natur, var mycket svåröverskådliga.

Konferensen visade nu mycket ringa respekt för den nedärvda texten och respektlösheten blev allt större ju längre konferensen varade. Om man jämför Stockholmstexten med Bruxellesstexten skall man finna ett ganska stort antal småändringar som ofta är inte alls eller blott bristfälligt förklarade i rapporten. Ingen hade väl under den arbets-tyngda konferensen tid att kontrollera om texten hänger ihop efter alla ändringar. Man kan bara hoppas att inga större olycksfall i arbetet har inträffat.

6. Den andra något oförutsedda tendensen på konferensen var den välvilliga inställning till undantag och reservationer som kom till synes. Programskrivarna byggde på en princip som varit vägledande vid de två senaste revisionskonferenserna: i allt väsentligt skulle samma minimiregler gälla för alla stater och därför skulle man vara mycket restriktiv ifråga om undantag och reservationer, vilka i stort sett skulle koncentreras till den särreglering som innefattades i u-lands-protokollet.

Kommittén visade sig lyhörd även för andra stater än u-länder som hade särskilda svårigheter att uppfylla Bernkonventionens förpliktelser. Denna inställning avspeglar sig i flera nya bestämmelser.

(1) En särskild rätt i art. 7 st. 7 för stater som står på Romtexten, såsom flertalet öststater, att behålla en *kortare skyddstid* än enligt konventionens huvudregel i art. 7 st. 1.

(2) En ny bestämmelse i art. 2 st. 2 som ger unionsländerna rätt att föreskriva ett *fixeringskrav* för skydd. Bestämmelsen bringar bl. a. den engelska lagstiftningen som upptar ett dylikt krav i bättre överensstämmelse med Bernkonventionen.

(3) Ett undantag från den nya regeln i art. 6 bis st. 2 om utsträckning av *droit moral* till tiden efter upphovsmannens död, som avser att möjliggöra för bl. a. de engelska rättssystemen att bibehålla sina mycket restriktiva regler i ämnet.

(4) Ett undantag i art. 7 st. 2 från den nya regeln att *skyddstiden för filmverk* skall vara densamma som för andra verk. Undantagsbestämmelsen avser bl. a. att täcka de regler i ämnet som finns i den engelska lagen.

(5) En ny regel i art. 15 st. 4 om hur rätten till verk av *folklore* skall tillvaratas. Den skall möjliggöra för länder med få kulturtillgångar för det internationella kulturutbytet att skydda sina tillgångar av folklore mot utländsk exploatering.

Dessa särskilda bestämmelser har otvivelaktigt ökat de formella möjligheterna för de två utomstående supermakterna, Sovjetunionen och USA, att inträda i Bernunionen.

Om USA:s nya lagstiftning antas i den nu planerade utformningen, föreligger möjligen inte några formella hinder mot tillträde. U-landsprotokollet sägs vara ett reellt hinder, men teoretiskt finns en möjlighet för USA att tillträda Bruxellestexten, om man hinner att göra detta, innan Bruxellestexten stängs för nytillträdande genom att Stockholms-texten träder i kraft.

Ett svårt hinder för Sovjetunionens tillträde undanröjdes genom att konferensen inte antog förslaget om att nytillträdande stater inte längre skulle kunna reservera sig för ett lägre översättningsskydd. Det återstår emellertid ett klart hinder, nämligen skyddstidens längd. Konventionens långa skyddstid intill 50 år efter upphovsmannens död är inte förenlig med sovjetsamhällets principer. För tillträde av Sovjetunionen fordras därför en ytterligare mindre revision av konventionen. Revisionen skulle förslagsvis gå ut på att även nytillträdande stater skall kunna utnyttja det nya privilegiet i art. 7 st. 7 att behålla en kortare skyddstid.

7. Till slut kan nämnas en tendens som redan fanns i programmet men som förstärktes vid konferensen, nämligen engelskans frammarsch som likvärdigt språk inom Bernunionen. Den efter Bruxelleskonferensen utarbetade engelska översättningen reviderades av en arbetsgrupp vid ett möte i Genève inför förslaget i programmet att engelskan skulle bli det andra konventionsspråket vid sidan av franska. Förslaget godtogs, men någon mer ingående granskning av den nya engelska texten hanns inte med under konferensen. Man vet därför inte om den franska och den engelska texten i detalj överensstämmer. I tvivelsmål har enligt art. 37 st. 1 c den franska texten vitsord. En komplikation är emellertid att grundtexten till åtskilliga ändringar i texten är engelska, t. ex. till den nya definitionen av utgivning i art. 3 st. 3, till de allmänna undantagen från reproduktionsrätten i art. 9 st. 2 och till den ändrade utformningen av undantagen från reproduktionsrätten för undervisningsändamål i art. 10 st. 2. Diskus-

sionerna i redaktionskommittén, som nedlade ett omfattande arbete på den slutliga texten; leddes på engelska av ordföranden, engelsmannen Wallace, och de gällde ofta textförslag på engelska. Det är därför möjligt att i vissa fall konferensens mening bättre uttrycks av den engelska texten än av den franska.

För att inte onödigtvis föregripa den svenska översättning av Stockholmstexten som senare skall företas kommer jag i det följande att i flera fall citera den *engelska* texten, vilket mot den nu angivna bakgrunden får anses vara motiverat.

8. I den systematiska genomgång som nu följer av de ändringar i konventionstexten som företogs i kommittén kommer materialet att disponeras såsom i generalrapporten i fyra delar, här kallade Konventionens tillämpningsområde m. m., Reproduktionsrätten, Filmfrågor och Övriga frågor. En skillnad mot generalrapporten blir, att vissa frågor som i rapporten förts till filmfrågorna behandlas under övriga frågor.

Det kan nämnas att kommittén utsåg, förutom redaktionskommittén, fyra arbetsgrupper för att behandla vissa frågor. Den första arbetsgruppen studerade under ordförandeskap av italienaren De Sanctis de undantag från reproduktionsrätten som förekommer i art. 9 st. 2 och art. 10 st. 2. Den andra gruppen behandlade filmfrågorna och hade som ordförande kommissionens ordförande, professor Ulmer från Västtyskland. Den tredje gruppen med tjecken Strnad som ordförande hade att undersöka möjligheten att införa särskilda bestämmelser om folklöre i konventionen. Slutligen ledde den schweiziske domaren Cavin en fjärde grupp som hade till uppgift att finna en ny formel för undantaget i art. 2 bis st. 2.

Konventionens tillämpningsområde m. m.

9. Under rubriken »Konventionens tillämpningsområde m. m.» behandlas här de frågor som regleras i Bruxellestexten art. 4—6 och i Stockholmstexten art. 3—6, nämligen anknytningsmomenten för skydd enligt konventionen och principerna för detta skydd.

Bruxellestextens systematik är ganska vildvuxen. Stockholmstexten innefattar till en början en av professor Ulmer föreslagen total formell omredigering av texten. Systematiken är nu alldeles klar. I art. 3 anges de generella anknytningsmomenten med en definition av anknytningsmomentet »publication», som i det följande skall översättas med »utgivning», även om termen inte helt motsvarar »utgivning» enligt den svenska upphovsrättslagen.⁴ Art. 4 anger de speciella anknytningsmoment som förekommer vid vissa verk, art. 5 principerna för skydd med en bestämning av hemlandet för olika verk. Slutligen innehåller art. 6 vissa retorsionsregler.

10. De viktigaste sakliga ändringar som företogs i Stockholm återfinns i art. 3.

Bruxellestexten upptar två anknytningsmoment för skydd, första utgivning i ett unionsland, som gäller vid utgivna verk, och upphovsmannens medborgarskap i ett unionsland, som gäller vid outgivna verk. En konsekvens av detta system är bl. a. att en upphovsman, som är medborgare i ett unionsland, har skydd för sitt verk, så länge det

⁴I den svenska översättning av Bernkonventionen som förekommer i SOU 1956: 25 översätts »publication» med »offentliggörande», vilket inte heller står i överensstämmelse med upphovsrättslagens språkbruk.

är utgivet, men förlorar skyddet, när verket senare utges för första gången i ett land utanför Bernunionen.

Stockholmstexten upptar som anknytningsmoment likaledes första utgivning och medborgarskap i ett unionsland. Momenten har dock fått delvis ändrade tillämpningsområden, varjämte vid sidan av dessa generella moment införts två speciella moment i art. 4. De nya reglerna innebär en inte oväsentlig utvidgning av konventionens tillämpningsområde.

Det huvudsakliga anknytningsmomentet enligt Stockholmstexten är medborgarskap i ett unionsland. Ett sådant medborgarskap medför skydd för en upphovsmans verk, vare sig de är utgivna eller inte (st. 1 a).

Första utgivning i ett unionsland är anknytningsmoment för verk av upphovsmän som inte är medborgare i något unionsland (st. 1 b).

En nyhet i Stockholmstexten är vidare, att man i hela konventionen med medborgare likställer en annan kategori, nämligen dem som inte är medborgare men väl har sin »vanliga vistelseort» (habitual residence) i ett unionsland (st. 2). I programmet hade man endast likställt sådana som var »domiciled» i ett unionsland, dvs. en mera begränsad kategori. Genom den företagna utvidgningen blev det överflödigt att anta ett protokoll avseende skydd för verk av statslösa och flyktingar, som med förebild i världskonventionen hade föreslagits.

I den följande framställningen inbegriper »medborgare» även sådana som har »habitual residence» i ett unionsland.

En annan nyhet i Stockholmstexten är att s. k. samtidig utgivning uttryckligen jämställs som anknytningsmoment (st. 1 b). I varje fall formellt använde Bruxellestexten begreppet samtidig utgivning blott vid bestämning av ett verks hemland. Stockholmstexten har i st. 3 övertagit Bruxellestextens i art. 4 st. 3 angivna definition på samtidig utgivning: ett verk anses som samtidigt utgivet i flera länder, om det har utgivits i två eller flera länder inom trettio dagar från den första utgivningen. Om sålunda en ryss först utger sin bok i Ryssland och sedan inom trettio dagar utger den på nytt i Italien, får den skydd enligt Bernkonventionen.

Den definition på »utgivning» som förekommer i Bruxellestexten art. 4 st. 4 har blivit föremål för tre ändringar, när den överförts till Stockholmstexten art. 3 st. 3.

(1) Enligt Bruxellestexten gäller definitionen endast för art. 4—6. Denna begränsning har bortfallit i Stockholmstexten, och definitionen gäller därför i princip för hela konventionen.

(2) Det stipuleras numera uttryckligen att en lovlig utgivning endast kan ske »med upphovsmannens samtycke». Man använder inte här som på ett par andra ställen (art. 7 st. 3 och 10 st. 1) uttrycket »lovligen» (lawfully, licitement).

(3) Enligt Bruxellestexten är ett verk utgivet när exemplar därav »have been issued and made available in sufficient quantities to the public». Denna formulering har i Stockholmstexten ändrats till att ett verk är utgivet när »the availability of such copies (dvs. exemplar av verket) has been such as to satisfy the reasonable requirements of the public, having regard to the nature of the work.» Flera delegationer var mycket angelägna om att man i rapporten skulle vara återhållsam med att utlägga den nya texten. Av rapporten framgår blott två saker. Den första är att definitionen på utgivning har utvidgats.

Den andra är att denna utvidgning i varje fall innebär att nya villkor gäller för när en film, inklusive en telefvisionsfilm, får anses vara utgiven. En praktisk konsekvens härav blir, att en film i större utsträckning än tidigare får anses vara först utgiven i framställningslandet⁴ och därmed får detta till hemland; härigenom blir också den nya filmpresumtionen i art. 14 bis lättare att tillämpa.

11. Art. 4 innehåller två nya speciella anknytningsmoment, som medför konventionsskydd, även när inga generella anknytningsmoment enligt art. 3 föreligger.

(1) Vid filmverk åtnjuter upphovsmännen konventionsskydd, så snart producenten av filmverket har sitt »säte» (headquarters, siège) eller sin »vanliga vistelseort» (habitual residence) i ett unionsland (a). Även genom detta anknytningsmoment har man starkare än förut markerat filmverkets territoriella anknytning till framställningslandet.

(2) Vid byggnadsverk som uppförts i ett unionsland eller verk av grafisk eller plastisk konst som ingår i en byggnad i ett unionsland är fixering vid mark eller byggnad i unionslandet ett anknytningsmoment (b). Ett dylikt kriterium är i Bruxelles-texten att tillämpa vid bestämmande av hemland för dylika verk. Det påpekas i rapporten, att anknytningsmomentet endast avser originalet till ett verk och alltså inte t. ex. de ibland förekommande kopiorna av statyer i andra länder än det där originalet är uppsatt.

12. Art. 5 innehåller huvudprinciperna för skydd. Såsom enligt Bruxelles-texten är huvudprinciperna två. Den ena är nationell behandling, dvs. att en stat skall ge utländska verk samma behandling som inländska. Den andra är att konventionens minimirättigheter skall tillämpas.

Konventionens huvudsystem är oförändrat, även om Stockholmstexten uttryckligen förtydligat ett par punkter. Varje verk har ett hemland, vare sig upphovsmannen är medborgare i ett unionsland eller ej. I alla unionsländer utom hemlandet åtnjuter verkets upphovsman, dels nationell behandling, dels konventionens minimirättigheter (art. 4 st. 1). Av Bruxelles-texten art. 6 st. 1 framgår inte klart, att en person, som inte är medborgare i ett unionsland men vars verk har ett hemland inom unionen, skall utanför hemlandet åtnjuta såväl nationell behandling som konventionens minimirättigheter. En nyhet i Stockholmstexten är vidare att det uttryckligen sägs, att skyddet i hemlandet bestäms efter hemlandets lag. En utländsk upphovsman med hemland i ett unionsland får emellertid därvid inte diskrimineras utan han skall åtnjuta samma behandling som landets egna upphovsmän (st. 3). Den senare bestämmelsen har en motsvarighet i Bruxelles-texten art. 6 st. 1.

Förbudet mot att uppställa formaliteter som förutsättning för skydd kvarstår oförändrat (art. 5 st. 2).

Reglerna om vad som är ett verks hemland har omredigerats och samlats i st. 4. Någon saklig ändring har endast vidtagits beträffande hemland för outgivet filmverk.

För ett verk som första gången utgivits i ett unionsland är detta land hemland. Har verket samtidigt utgivits i flera unionsländer med olika skyddstider, är det land hemland som har den kortaste skydds-

⁴ Framställningslandet är normalt filmproducentens hemland. Med framställningslandet avses emellertid även filmproducentens hemland i sådana fall, där filmen inspelas utanför detta hemland.

tiden (a). Har verket utgivits samtidigt i ett land utanför och ett land inom unionen är det senare landet givetvis hemland (b).

Det land där upphovsmannen är medborgare utgör hemland i de fall då verket inte alls utgivits eller första gången utgivits i ett land utanför unionen utan samtidig utgivning i ett unionsland (c). Från denna huvudregel finns dock två undantag. Det första gäller filmverk. Har filmproducenten sitt säte eller sin vanliga vistelseort i ett unionsland, är detta hemland för verket (c i). Det andra undantaget gäller byggnadsverk som uppförts i ett unionsland eller verk av grafisk eller plastisk konst som ingår i en byggnad i ett unionsland. Här är det angivna unionslandet hemland (c ii).

I programmet föreslogs följande definition på filmproducent, som bl. a. skulle användas vid bestämning av anknytningsmoment och hemland: »Som producent av ett filmverk anses den fysiska eller juridiska person som har tagit initiativet till och ansvaret för framställningen av verket.» Denna definition blev visserligen inte införd i konventionen. Ofta har man dock ett behov av att bestämma, om någon är filmproducent eller ej, och därvid torde den angivna definitionen, som för övrigt har sin förebild i den franska lagen och i Europarådsöverenskommelsen om utbyte av program medelst televisionsfilm, vara till god ledning.

13. De regler om retorsion som upptas i art. 6 är i oförändrat skick överförda från Bruxellestexten art. 6 st. 2—4.

Reproduktionsrätten

14. I Bruxellestexten behandlas vissa specialfrågor rörande mångfaldiganderätten (i enlighet med internationellt språkbruk här kallad reproduktionsrätten) i art. 9, 10 och 10 bis. Art. 9 st. 1 ger upphovsmannen skydd mot reproducering av hans verk i pressen. Art. 9 st. 2 innefattar det undantag från skyddet som brukar kallas pressens lånerätt. Art. 9 st. 3 innehåller en gränsdragning mellan skyddat och icke skyddat material i pressen. Art. 10 st. 1 innefattar en rätt för envar till citat från pressen. Art. 10 st. 2 och 3 innehåller bestämmelser som går utanför pressens område, nämligen en rätt för envar till lån från verk i publikationer för undervisning och vetenskap m. m. Art. 10 bis överläter åt de nationella lagstiftningarna att bestämma de villkor under vilka man i reportage med hjälp av fotografi, film eller radio får medta »korta avsnitt» av verk.

Härutöver finns specialregler om reproduktionsrätten i art. 2 bis st. 2 (föredrag, tal m. m.), 11 bis (radio), 13 (grammofon) och 14 (film). Dessa artiklar kommer i det följande inte att behandlas — annat än i förbigående — under rubriken Reproduktionsrätten.

Stockholmstexten innehåller betydande ändringar i art. 9 men också i art. 10 och 10 bis.

15. Art. 9 st. 1 innehåller numera en allmän regel om upphovsmannens ensamrätt till reproduktion av sitt verk.

Till st. 1 ansluter en speciell definition i st. 3: varje inspelning av ljud eller bild är att betrakta som en reproduktion i konventionens mening. Stadgandet har närmast tillkommit för att undvika missförståndet att kompositörens rätt till inspelning enligt Bruxellestexten art. 13 st. 1 upphävts i och med att denna bestämmelse såsom överflödigt fått utgå.

Att utforma den allmänna undantagsregeln i st. 2 var en av de

svåraste problemen i kommittén. Slutresultatet blev en regel som tillåter den nationella lagstiftningen att göra undantag från huvudregeln i st. 1 under tre förutsättningar: (1) att det rör sig om speciella fall, (2) att reproduktionen inte kommer i konflikt med den normala exploateringen av verket, (3) att reproduktionen dessutom »does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author». I rapporten tas exempel på tillämpningen av denna regel från fotokopieringens område. Om fotokopieringen består i att det framställs ett mycket stort antal kopior, kan den vara otillåten, därför att den kommer i konflikt med den normala exploateringen av verket. Om den innefattar ett ganska stort antal kopior för bruk i företag, inkräktar den kanske inte otillbörligen på upphovsmannens intressen, ifall enligt den nationella lagstiftningen en skälig ersättning betalas. Om endast ett litet antal kopior framställs, kan fotokopieringen vara tillåten utan ersättning, särskilt för individuellt eller vetenskapligt bruk. Det mycket känsliga ämnet inspelning på band berörs däremot avsiktligt inte i rapporten.

Vad betyder denna allmänna undantagsregel för de speciella inskränkningar i reproduktionsrätten som förekommer i andra artiklar? Såsom framgår av rapportens inledning (nr 14) har inga hänvisningar införts i art. 9 till de speciella undantagen i art. 10, 10 bis, 11 bis och 13. Motiveringen härför är, att man tillämpar principen *lex specialis legi generali derogat*, speciell lag går före allmän lag. Denna princip innebär i dessa fall, att de begränsningar som innefattas i art. 9 st. 2 inte behöver iakttas vid tillämpning av de senare undantagsbestämmelserna. En speciell tillämpning av principen aktualiseras i art. 14. Art. 14 innehåller ingenting om undantag från den där stadgade ensamrätten för upphovsmannen till reproduktion av filmverket. Man måste då anta, att den allmänna regeln om upphovsmannens ensamrätt är underkastad de speciella undantag som förekommer t. ex. i art. 9 st. 2 (såsom för personligt bruk) och i art. 10 st. 1 (citaträtt).

Vad Bruxelles-texten innehåller i art. 9 har försvunnit eller överflyttats till annan plats i konventionen. Regeln i st. 1 om skydd för reproduktion i pressen har assimilerats med nya st. 1. Regeln i st. 2 om pressens lånerätt har utvidgats och överförs till art. 10 bis som ett nytt st. 1. Regeln i st. 3 om gränsen mellan skyddat och oskyddat pressmaterial har i oförändrat skick överförs till en nytt st. 8 av art. 2, där den för övrigt egentligen hör hemma med den tolkning som antagits i rapporten.

16. Rätten i art. 10 st. 1 att göra citat gäller i Bruxelles-texten formellt endast »korta» citat ur pressartiklar. Citering kan ske »även i form av pressöversikter».

Som en logisk konsekvens av den allmänna reproduktionsrättens införande i art. 9 st. 1 har citaträtten i Stockholmstexten vidgats till att gälla alla slag av verk. Begränsningen till »korta» citat har tagits bort men ersatts med tre andra begränsningar, som påminner om de begränsningar som på denna punkt finns i de nordiska lagarna. (1) Det verk som citeras måste ha lovligen gjorts tillgängligt för allmänheten. Att man valde ordet »lovligen» (*lawfully*) och inte uttrycket »med upphovsmannens samtycke» berodde närmast på att man kunde tänka sig citat av t. ex. verk av folklöre, som var lagligen offentliggjorda men inte formligen med upphovsmannens samtycke. (2) Citeringen måste stå i överensstämmelse med god sed. (3) Citeringen får

endast göras i den omfattning som betingas av ändamålet. Vidare är att märka att en uttrycklig hänvisning kvarstår till att citering får ske i form av pressöversikter. Formuleringen av denna bestämmelse har dock blivit något tvetydig. Är pressöversikten blott en ren exemplifiering av citering eller behöver man för pressöversikternas del inte nödvändigtvis iaktta t. ex. att citeringen endast får göras i den omfattning som betingas av ändamålet? Rapporten framhåller uppriktigt, att tvetydigheten var svår att få bukt med och att det inte heller var alldeles nödvändigt att få bukt med den i texten. Man kan överlämna till domstolarna att ta ställning i frågan.

Art. 10 st. 2 innehåller en bestämmelse om att de nationella lagstiftningarna m. m. kan tillåta att verk utnyttjas på visst sätt för undervisning. I jämförelse med Bruxellestexten betyder Stockholmstexten en omfattande omredigering. Följande ändringar kan anmärkas. (1) Bruxellestexten talar om att »lån» får göras från verk. Nu talas blott om »utnyttjande». (2) Enligt Bruxellestexten får lånen införas i publikationer »som är avsedda för undervisningen eller för krestomatier» (samlingar av läsestycken). I Stockholmstexten har krestomatierna försvunnit. (3) I Stockholmstexten har tillagts att utnyttjandet skall ske »i form av illustration» (by way of illustration, à titre d'illustration). Vad denna begränsning närmare innebär är något ovisst. (4) I Stockholmstexten har tillagts att utnyttjandet endast får ske »i överensstämmelse med god sed». Den i Bruxellestexten förekommande begränsningen till utnyttjande »i den omfattning som betingas av ändamålet» kvarstår. (5) I Stockholmstexten utsträcks lånerätten till radio och ljud- eller bildinspelningar.

Bestämmelsen i st. 3 om skyldighet att vid utnyttjande enligt st. 2 nämna källan och upphovsmannens namn överensstämmer, med undantag för vissa formella justeringar, med Bruxellestexten.

17. Art. 10 bis st. 1 innehåller en ny bestämmelse, motsvarande bestämmelsen om pressens lånerätt i art. 9 st. 2 av Bruxellestexten. Vid överflyttningen undergick bestämmelsen vissa förändringar. (1) Vad som får lånas är, utöver aktuella artiklar i pressen rörande ekonomiska, politiska eller religiösa frågor, numera även verk av samma karaktär som sänts i radio. (2) Inte blott pressen utan även radion och den som anordnar offentlig trådsändning får utöva lånerätten. (3) Genom en omformulering har klargjorts att det blott är en möjlighet och inte en skyldighet för unionsländerna att införa en sådan lånerätt i sin lagstiftning.⁶ Därav torde för övrigt följa att det står länderna fritt att begränsa lånerätten till viss eller vissa kategorier, t. ex. till pressen. Det kan slutligen anmärkas, att sista punkten av art. 9 st. 2 i Bruxellestexten överförts i oförändrat skick till Stockholmstexten.

Reglerna om reportage i art. 10 bis st. 2, som motsvarar st. 1 i Bruxellestexten, har undergått ett antal smärre ändringar i texten. (1) Begränsningen till »korta» avsnitt av verk har försvunnit. Denna begränsning kunde rimligen inte genomföras i fråga om konstverk. (2) I stället har man infört den begränsningen att verk får återges endast »i den omfattning som betingas av det informativa ändamålet». Ändamålet är ju att rapportera dagshändelser. (3) Vad som får införas i ett reportage, är, som numera klart uttrycks, »verk som ses eller hörs

⁶ Jfr Torben Lund i NIR 1966 s. 273—274.

under dagshändelsens lopp». (4) Reportaget får göras, förutom som förut genom fotografi, film eller radio, också genom offentlig trådsändning. (5) Texten klargör numera, att de verk som ingår i reportaget får dels reproduceras, dels göras tillgängliga för allmänheten.

Filmfrågor

18. Under rubriken »Regime of Cinematographic Works» behandlas i rapporten ett antal frågor — ehuru inte alla — som för filmverkets del är reglerade på ett speciellt sätt.⁷ Dessa frågor var definitionen av filmverk i art. 2 st. 1 och 2, filmproducentens hemland som anknytningsmoment för skydd eller som hemland för filmverket i art. 4 och 5, den särskilda skyddstiden för filmverk i art. 7 st. 2, huvudregleringen av rätten till filmverket i art. 14 och 14 bis och presumptionsregeln beträffande filmproducent i art. 15 st. 4.

I denna framställning skall endast art. 2 st. 1 och 2 och art. 14 och 14 bis behandlas. Art. 4 och 5 har behandlats under »Konventionens tillämpningsområde m. m.», art 7 st. 2 och art. 15 st. 4 behandlas under »Övriga frågor».

En praktiskt synnerligen viktig fråga är, i vad mån verk som framförts i television skall följa samma regler som traditionella filmverk. Frågan måste ställas redan vid definitionen av filmverk i art. 2. Lösningen av frågan får lätt konsekvenser för andra artiklar, framförallt artiklarna 14 och 14 bis. Blir definitionen i art. 2 vid, får t. ex. presumptionsregeln i art. 14 bis lätt ett vidsträckt tillämpningsområde. Blir den snäv, inskränks gärna presumptionsregelns område i motsvarande mån.

19. Många uppfattningar har framställts om hur begreppet filmverk (cinematographic work) skall bestämmas.

En ytterlighetsståndpunkt är, att filmverk endast bör innefatta filmverk i traditionell mening och att därför alla till televisionen anknutna verk bör utbrytas till en särskild kategori, televisionsverk eller televisuella verk. Den motsatta ytterlighetsståndpunkten är, att man till filmverk för, förutom traditionella filmverk, alla fixerade och även ofixerade televisionsverk. Härvid torde man utgå från att televisionsverken på någon grund, t. ex. den visuella effekten på åskådaren, kan anses jämförliga med traditionella filmverk. Det förekommer också åtskilliga mellanståndpunkter.

För att kunna tolka den definition som slutligen blev Stockholms-textens bör man kasta en blick på svängningarna under förberedelsearbetet.

I Bruxelles-texten nämns i katalogen i art. 2 st. 1 »cinematographic works and works produced by a process analogous to cinematography».

Studiegruppen föreslog i sin rapport 1963 två ändringar. Den första var, att man utbytte ordet »produced» mot »expressed». Härmed ville man bl. a. ta avstånd från den uppfattningen att jämförelsen mellan filmverk i traditionell mening och analoga verk skulle utgå från vilket tekniskt förfaringssätt som använts. Samtidigt höll man dörren öppen för den tolkningen, att även ofixerade verk, t. ex. direktsända tele-

⁷ Av konferenstekniska skäl fick dessa frågor behandlas sist i rapporten trots att de enligt planerna (se rapporten nr 11) skulle behandlas före »Övriga frågor». Här följs den enligt planerna angivna ordningen.

visionsverk, kunde vara filmverk. Den andra ändringen var i princip blott av formell art och har godtagits i alla följande förslag. I stället för att ställa filmverk och därmed analoga verk bredvid varandra angavs, att analoga verk var att betrakta som filmverk. Härigenom slapp man att i andra sammanhang, art. 7 st. 3 och art. 14 st. 5 i Bruxelles-texten, ange såväl filmverk som analoga verk i texten.

I sin rapport 1964 utgick studiegruppen från ett beslut vid 1963 års Genèvekonferens, enligt vilket verk »expressed by a process producing visual effects analogous to cinematography» skulle anses som filmverk. Motiveringen synes ha varit, att det snarare var effekterna av processen än processen själv som analogin borde hänföra sig till. Till den nämnda formuleringen fogades en bestämmelse, som också hade sin förebild i ett beslut av 1963 års Genèvekonferens, att länderna inte var skyldiga att skydda ofixerade verk som filmverk.

1965 års Genèvekonferens beslöt den ändringen av den tidigare formeln, att som filmverk i princip endast skulle anses verk som var fixerade. Länderna skulle dock ha rätt att som filmverk skydda även ofixerade verk.

Programmet skilde sig från beslutet vid 1965 års konferens blott därigenom, att det inte uttryckligen uttalades att länderna hade rätt att skydda ofixerade verk som filmverk. Eftersom länderna inte behövde någon tillåtelse i konventionen för en dylik åtgärd, kunde en bestämmelse av detta slag såsom överflödigt utgå.

Stockholmskonferensen återgick i princip till texten i studiegruppens rapport 1963. Som filmverk anses »works expressed by a process analogous to cinematography». Något uttryckligt krav på fixering uppställs inte. Det är emellertid att märka att konferensen också beslöt att i art. 2 st. 2 inta en allmän bestämmelse om att den nationella lagstiftningen kan uppställa fixering som krav för att verk i allmänhet eller specificerade kategorier av verk skall vara skyddade. Om den närmare innebörden av Stockholmstextens formel ger rapporten — avsiktligt — inga informationer.

Vid en tolkning av Stockholmstexten kan man till en början fastställa vissa intentioner hos textens upphovsmän. En intention är, att man velat utvidga området för analoga verk i förhållande till Bruxelles-texten. En annan intention är, att man velat inskränka området för analoga verk i förhållande till programmet.

Utvidgningen i förhållande till Bruxelles-texten kan uttryckas så, att jämförelsen inte skall göras mellan det rent tekniska förfarings-sätt som använts vid framställningen, t. ex. att filmen inspelats på filmremsa med möjlighet till klippning. I själva verket har man alltsedan studiegruppens första rapport 1963 inriktat sig på att i stället jämföra själva verkan.

Det är tveksamt, om man genom att återgå till 1963 års text verkligen lyckats åstadkomma en inskränkning av området för analoga verk i förhållande till programmet. Ty om ett verk är »expressed by a process analogous to cinematography», så ligger väl däri just att processen är »producing visual effects analogous to cinematography».

Det blir uppenbarligen en svår uppgift för domstolar och kommentatorer att utlägga denna text. En särskild fråga i detta sammanhang blir, om ett ofixerat verk kan vara ett filmverk i konventionens mening. Om denna fråga besvaras jakande, bör tydligen ett land, som inte vill erkänna ofixerade filmverk, utsäga detta i sin lag med stöd

av art. 2 st. 2 i konventionen. Som ett tolkningsdatum kan anföras att studiegruppen 1963, när den framlade en motsvarande formulering, ansåg att texten lämnade frågan öppen.

En särskild fråga är, vad som händer om man utesluter ofixerade verk från filmverken. Enligt en åsikt har man därigenom uteslutit ofixerade televisionsverk från skydd. Enligt en annan åsikt har man därigenom blott uteslutit de ofixerade verken från kategorin filmverk; är det verkligen fråga om verk, skall skydd åtnjutas inom ramen för någon annan kategori eller en kategori *sui generis*. Den senare åsikten motsvarar t. ex. de nordiska lagarnas ståndpunkt. Goda skäl talar för att tolka Bernkonventionen på samma sätt, men meningarna härom är i den internationella diskussionen högst delade.

Om man utgår från en viss definition av begreppet filmverk, så gör man säkerligen detta för att under begreppet samla sådana företeelser som bör ha samma rättsliga behandling, åtminstone i något avseende. Inför man sålunda ofixerade verk under begreppet filmverk, kan detta betyda att ett direktsänt televisionsprogram får konventions-skydd mot inspelning, så snart radioföretaget har sitt säte i ett unions-land, att detta land blir avgörande för televisionsverkets hemland, att skyddstiden kan räknas från det första offentliggörandet och att presumptionen i art. 14 bis är att tillämpa. En svårighet blir emellertid att åstadkomma harmoni mellan reglerna om radiorätten i art. 11 bis och reglerna om filmrätten i art. 14 och 14 bis. Helt allmänt kan sägas, att de speciella reglerna i art. 11 bis torde ta över de allmänna reglerna i art. 14 och 14 bis. Ett exempel härpå är att presumptionen i art. 14 bis inte gärna kan upphäva reglerna om efemära inspelningar i art. 11 bis st. 3.

20. Reglerna om rätten till filmverket i Bruxellestexten art. 14 har i Stockholmstexten uppdelats på art. 14 och art. 14 bis, vilket bl. a. medfört att Bruxellestextens art. 14 bis om *droit de suite* blivit art. 14 ter. Det skulle föra för långt att redogöra för de livliga diskussioner och många förslag som förekommit, innan Stockholmstexten fick sin definitiva utformning. På denna punkt är emellertid rapporten ganska utförlig (se nr 295—324), och man kan dessutom hänvisa till programmets utförliga redovisning (s. 55—66 i den engelska versionen).

Vid filmverk har man att göra med två typer av verk. Den ena typen består av redan befintliga verk som utnyttjas för filmen. Man brukar här tala om *preexisteranta* verk. Den andra typen består av sådana prestationer av verkskaraktär som utförs under framställningen av filmen, t. ex. filmregissörens, fotografens och dekoratörens arbete. Här kan man, för att bruka en både på franska och engelska nyttjad term, tala om *kontributioner* (till själva filmverket). Att det råder delade meningar om vad som skall räknas till preexisteranta verk eller kontributioner skall här blott omnämnas.

I Bruxellestexten behandlas i art. 14 såväl rätten till preexisteranta verk (st. 1, 3—5) som rätten till kontributioner (st. 2—5). I Stockholmstexten behandlar art. 14 rätten till preexisteranta verk och art. 14 bis rätten till kontributioner.

21. Art. 14 återger Bruxellestextens reglering av preexisteranta verk med blott några mindre justeringar.

Upphovsmannens rätt enligt st. 1 i har utvidgats från »the public presentation and performance of the works» till »the public per-

formance and communication to the public by wire of the works». I sista fallet anses »performance» innefatta »presentation».

St. 2 återger i oförändrad form regeln i Bruxellestexten st. 3 om att det för bearbetning av det färdiga filmverket fordras tillstånd av upphovsmannen till det preexistenta verket.

St. 3 återger i förkortad form regeln i Bruxellestexten st. 4 att tvångslicensen i art. 13 inte kan tillämpas på filmverk.⁸

22. Art. 14 bis st. 1 motsvarar art. 14 st. 2 i Bruxellestexten, som stadgar att ett filmverk skall skyddas som ett originalverk utan att detta inskränker den rätt som tillkommer upphovsmannen till ett preexistent verk. I Stockholmstexten har införts det förtydligandet, att upphovsmannen till kontributioner skall åtnjuta samma rättigheter som upphovsmannen till ett originalverk, inklusive de rättigheter som anges i art. 14.

I st. 2 och 3 återfinns vad som blivit kvar av den s. k. filmpresumptionen, dvs. en presumption till förmån för filmproducenten att han har rätt att exploatera filmen utan ytterligare tillstånd från uphovsmännen till filmen. Benämningen ändrades flera gånger under förberedelserna. Man startade med »presumption». Därefter ändrades benämningen till »tolkningsregel». Under Stockholmskonferensen ändrades benämningen återigen till »presumption». Denna presumption angavs emellertid vara blott en »presumption för legitimation», dvs. en presumption för att filmproducenten var legitimerad att upplåta rättigheter till filmverket i samband med dess exploatering. Termen avsågs stå i motsättning till den först föreslagna presumptionen, vilken betecknades som en »presumption of assignment», dvs. en presumption för överlåtelse. Härmed ansåg man sig ha visat att den nya presumptionen var synnerligen ofarlig för uphovsmännen.

Den nya presumptionen är baserad på följande principer.

(1) Presumptionen omfattar blott uphovsmän till kontributioner. Olika uppfattningar torde komma att göras gällande i frågan, om med denna lösning länderna kan införa en presumption som också omfattar uphovsmän till preexistenta verk. För ett nekande svar kan möjligen anföras, att ett förslag under förberedelsearbetets gång att låta presumptionen i princip omfatta även preexistenta verk har fallit och att Bernkonventionens art. 19 endast ger länderna rätt att införa regler som ökar uphovsmännens skydd. För ett motsatt svar, som förefaller ligga närmare till hands, kan anföras, att Bernkonventionen i princip inte reglerar kontraktsförhållanden. Konventionen har inte gått in på kontraktsfrågor beträffande preexistenta verk, och därför faller sådana frågor utanför konventionen och kan regleras av unionsländerna efter deras gottfinnande. Det torde exempelvis inte kunna bestridas, att en presumption beträffande förlagsavtal inte står i strid med konventionen. Frågan är särskilt av intresse för de nordiska länderna som har en presumption, som även omfattar preexistenta verk utom musikaliska verk. Frågan berörs inte i rapporten i annan mån än att denna anmärker att presumptionen är obligatorisk för länderna i den minimiform som framgår av konventionen. Det framställdes ingen begäran

⁸ Det har tidigare anmärkts att den nya definitionen av filmverk i art. 2 st. 1 har gjort bestämmelsen i Bruxellestexten art. 14 st. 5 överflödigt. Den senare bestämmelsen uttalar att verk som är analoga med filmverk skall behandlas på samma sätt som filmverk i egentlig mening.

om att rapporten skulle uttala att presumptionens maximala utsträckning också framgår av konventionen.

(2) Vissa upphovsmän av kontributioner är uteslutna från presumptionen, för så vitt inte den nationella lagstiftningen annorlunda bestämmer. Uteslutna är i första hand upphovsmän till scenarion, dialoger och musikaliska verk, »created for the making of the cinematographic work». Är t. ex. ett musikaliskt verk inte »created for the making of the cinematographic work», betraktas det som ett preexistent verk och är alltså på den grund uteslutet från presumptionen. Hur gränsen skall dras mellan preexistenta verk och kontributioner i dessa fall, kan uppenbarligen bli föremål för meningsskiljaktigheter. Vidare undantas den som kan betraktas som huvudperson bland upphovsmän till kontributioner, regissören. Ett land som i sin lagstiftning inte låter presumptionen omfatta regissören skall emellertid meddela detta till WIPO:s direktör som omedelbart skall föra meddelandet vidare till de andra unionsländerna.

(3) En svår fråga vid tillämpning av en filmpresumption är, vilka som skall anses ha upphovsrätt till kontributioner, eftersom olika länders lagstiftning eller rättspraxis har olika uppfattningar härom. Frågan har i konventionen lösts så, att lagstiftningen i det land där skyddet påkallas blir avgörande. Om en svensk film exporteras till England, avgör engelsk lag vilka som är upphovsmän, vilket innebär att i princip ingen av dem som är upphovsmän enligt svensk rätt får någon upphovsrätt. Om en engelsk film exporteras till Sverige, kommer däremot åtskilliga personer att få ställningen som upphovsmän, fastän de saknar upphovsrätt i England på grund av det s. k. copyrightsystemet.

(4) Presumptionen är endast att tillämpa i länder som tillerkänner upphovsmän till kontributioner upphovsrätt. I andra länder, såsom England med sitt copyrightsystem och Italien och Österrike med sitt cession-legisystem, behövs inte presumptionen, därför att upphovsmännen till kontributioner i dessa system antingen saknar upphovsrätt eller upphovsrätten genom lag övergått på filmproducenten. Däremot är presumptionen av stor betydelse, när filmer från dessa länder exporteras till andra länder. Såsom nyss anmärkts kommer upphovsmännen till kontributioner att få upphovsrätt, när en engelsk film exporteras till Sverige. Ifråga om dem kommer den svenska presumptionen att verka till förmån för filmproducenten.

(5) Upphovsmännen skall ha förbundit sig att göra kontributioner till filmverket. Förbindelsen kan återgå på ett speciellt avtal om dessa kontributioner eller på ett anställningsavtal, enligt vilken upphovsmannen helt allmänt är skyldig att göra kontributioner.

(6) Den punkt i systemet som var svårast att lösa och som främst utlöste vetohot både från fransk och nederländsk sida var — något överraskande — frågan om formen för upphovsmannens förbindelse. Bakgrunden var vad som under privata förhandlingar ibland kallades ett »korståg» från fransk sida för att tvinga på de andra Bernländerna den skriftliga formen för filmkontrakt. Den kompromisslösning som till sist nåddes är av följande innebörd. Huvudregeln är att frågan, om upphovsmannens förbindelse skall ske i ett skriftligt avtal eller i en likvärdig skriftlig handling eller om den inte kräver någon särskild form alls, avgörs av framställningslandet, närmare bestämt det land där filmproducenten har sitt säte eller sin vanliga vistelseort. Från denna regel kan ett land dock avvika så till vida som det också kan

kräva skriftlig eller därmed jämförlig form beträffande filmverk, för vilka skydd påkallas i detta land. En sådan avvikelse skall anmälas till direktören för WIPO som sedan lämnar meddelande härom till övriga unionsländer. Det är att märka att formlkravet i konventionen enbart gäller frågan, om presumptionen skall tillämpas eller inte. Frågan huruvida skriftlig form fordras för giltighet överhuvudtaget av filmkontrakt berörs inte av konventionen.

(7) Innebörden av presumptionen är, att upphovsmannen inte kan motsätta sig filmproducentens normala exploatering av filmen, »där ej annat eller särskilt villkor avtalats». Vad som innefattas i exploateringsrätten uppräknas i st. 2 c. Vad som faller utanför presumptionen är främst bearbetning; dubbning och textad översättning ingår dock uttryckligen under presumptionen.

(8) Med »annat eller särskilt villkor» (contrary or special stipulation) menas varje inskränkande villkor som är av betydelse för den ifrågakvarande förbindelsen. Om skriftlig form fordras för förbindelsen, bör rimligen det inskränkande villkoret också föreligga i skriftlig form. I andra fall kan ett sådant villkor förmodligen vara både uttryckligt och underförstått och återgå på sedvana eller handelsbruk.

Utöver dessa i själva lagen uttryckta principer kan ett par i rapporten anmärkta principer noteras.

(9) Presumptionen är i sin minimiform obligatorisk för länder som tillerkänner upphovsmännen till kontributioner upphovsrätt, dvs. i princip andra länder än sådana som bygger på copyright- eller cessionssystemen.

(10) Med en handling som är likvärdig med skriftlig form anses bl. a. kollektiva avtal och reglementariska föreskrifter som upphovsmännen har underkastat sig (t. ex. inom ett radioföretag).

(11) Presumptionen hindrar inte upphovsmännen från att kräva ersättning för exploateringen, t. ex. i form av royalty, eller lagstiftaren från att införa lagregler härom (såsom t. ex. skett i den franska upphovsrättslagen art. 35).

(12) Det har överlämnats till den nationella lagstiftningen att vid behov reglera rätten för filmproducenten att göra ändringar i filmverket även utan upphovsmannens medgivande. En förutsättning är dock att ändringarna inte strider mot droit moral. En regel om denna fråga fanns med under förberedelserna i alla förslag före programmet, ehuru meningarna var mycket delade om regelns utformning.

Övriga bestämmelser

20. Konventionens titel, preambulen och art. 1 undergick ingen annan ändring i kommittén än vad som fordrades för att föra in en hänvisning till Stockholmsakten i texten.

21. Art. 2 ändrades på åtskilliga punkter — utöver den redan behandlade definitionen av filmverk — utan att man därför kan säga att någon mera omfattande revision företogs.

I st. 1 kompletterades katalogen över skyddade verk på en principiellt viktig punkt. Bruxelles-texten upptar i katalogen koreografiska verk och pantomimer men blott sådana »vilkas iscensättning är fastställd genom skrift eller annorledes». Denna punkt är den enda, där konventionen innehåller en begränsning till fixerade verk. De citerade orden fick utgå i Stockholmstexten, vilket innebär att ofixerade koreo-

grafiska verk och pantomimer i princip åtnjuter skydd enligt konventionen.

I detta sammanhang måste dock påpekas att enligt en ny regel i art. 2 st. 2 länderna kan uppställa fixering som krav för skydd av alla eller specificerade kategorier av verk, t. ex. för skydd just av koreografiska verk eller pantomimer.

Definitionen av fotografiska verk i st. 1 ändrades i överensstämmelse med den tidigare nämnda definitionen av filmverk. Verk som är analogt med fotografiska verk jämnställs med dessa senare verk, och vidare heter det att de jämställda verken skall vara »expressed» genom en analog process i stället för »produced».

St. 2 i Bruxellestexten delades i två hälften. Den första hälften anger huvudregeln att bearbetningar skyddas som originalverk utan att inskränka upphovsrätten till originalverket. Den fick i oförändrat skick bilda st. 3.

Den andra hälften av det tidigare st. 2 fick bilda st. 4. Enligt Bruxellesstexten ger denna bestämmelse länderna rätt att bestämma om skyddet för översättningar av officiella texter av legislativ, administrativ eller judiciell natur. I Stockholmstexten utvidgades bestämmelsen till att gälla även texterna på originalspråket. Det kan ju många gånger vara lika viktigt att utan särskild omgång få tillgång till sådana texter på originalspråket i stället för i översättning. Samtidigt begränsades bestämmelsen till att gälla enbart *officiella* översättningar av texterna.

Bruxellestexten st. 3 handlar om skyddet för samlingsverk. Bestämmelsen återfinns i oförändrat skick i st. 5.

Bruxellestexten st. 4 stadgar att de i art. 2 nämnda verken åtnjuter skydd i alla unionsländer och att skyddet gäller till förmån för verkets upphovsman och hans rättsinnehavare. Bestämmelsen återfinns i oförändrat skick i st. 6.

Bruxellestexten st. 5 handlar om skyddet för verk av nyttokonst (applied art) och industriella mönster och modeller.

Det är förbehållet unionsländernas lagstiftning att bestämma i vilken omfattning deras lagar skall tillämpas på verk av nyttokonst. I Stockholmstexten, där st. 5 har blivit st. 7, har på denna punkt endast den ändringen företagits, att man gjort en hänvisning till art. 7 st. 4. Eftersom detta stadgande föreskriver en skyddstid om minst 25 år efter framställningen för verk av nyttokonst, måste den nationella lagstiftningen givetvis iakttä denna minimiskyddstid.

Beträffande skyddet för mönster och modeller har också unionsländernas lagstiftning stor frihet. Enligt Bruxellesstexten kan för verk, som i hemlandet endast skyddas som mönster eller modeller, i andra länder endast krävas sådant speciellt skydd som gäller för mönster och modeller. I Stockholmstexten har tillagts, att sådana verk dock skall skyddas som konstnärliga verk i länder, som inte har något särskilt skydd för mönster och modeller. Det kan anmärkas att det i sistnämnda fall måste vara fråga om prestationer som har karaktären av *verk*.

Ett nytt st. 8 upptar bestämmelsen i Bruxellesstexten art. 9 st. 3 om pressmeddelanden, vars innebörd har varit föremål för olika tolkningar. I samband med överförandet har endast en mindre ändring i den engelska texten företagits. Man kan anta att programmets tolkning av stadgandet vann gehör på konferensen, eftersom ett engelskt förslag att förtydliga texten i enlighet med en annan tolkning inte

godtogs. Innebörden i stadgandet är därför följande. Vissa enkla pressmeddelanden är inte skyddade enligt konventionen på grund av att de inte kan kvalificeras som verk. Det speciella skydd för nyheter som kan finnas i ett unionsland tillhör alltså inte de rättigheter som landet enligt principen om nationell behandling måste tillerkänna utlänningar. Däremot är artiklar, kommentarer o. d. av journalister skyddade, så snart de är att betrakta som verk.

Till sist kan under art. 2 nämnas ett beslut av konferensen som gällde konventionen i dess helhet. I art. 2 st. 1 sägs att uttrycket »litterära och konstnärliga verk» innefattar alla till det litterära, *vetenskapliga* och konstnärliga området hörande alster. Det ansågs tillräckligt att det i detta stadgande hänvisades till vetenskapliga alster, och man beslöt därför att utesluta ordet »vetenskapliga» i de fåtaliga andra stadganden där detta förekom tillsammans med orden »litterära» och »konstnärliga» som bestämning till »verk» (art. 12, art. 14 st. 1, 3 och 4). Om man i vissa artiklar talar enbart om litterära och konstnärliga verk, i andra om litterära, vetenskapliga och konstnärliga verk, kan det missförståndet uppstå att man avser olika typer av verk i olika artiklar, vilket ingalunda är meningen.

22. Art. 2 bis i Bruxellestexten behandlar i st. 1 rätten för den nationella lagstiftningen att helt eller delvis utesluta politiska tal och anföranden inför rätta från skydd. Bestämmelsen är oförändrad i Stockholmstexten.

I st. 2 stadgar Bruxellestexten att det är förbehållet den nationella lagstiftningen att bestämma de villkor, under vilka det skall vara tillåtet för pressen att återge föredrag, tal, predikningar och andra verk av samma art. I Stockholm vidtogs fyra ändringar. (1) Predikningar uteslöts från bestämmelsen. (2) Verken får återges blott när de framförs offentligt. (3) Verken får återges inte blott av pressen utan också i radio och offentlig trådsändning samt i återgivning genom högtalare e. d. av radiosändning. (4) Utnyttjandet får endast ske i den mån det är rättfärdigat av det informativa ändamålet. Härmed menas enligt rapporten, att t. ex. en föreläsning får återges, om själva föreläsningen som sådan har nyhetsvärde, men inte om blott ämnet för föreläsningen har nyhetsvärde.

St. 3 stadgar att upphovsmannen har ensamrätt att föranstalta om en samling av sådana verk som avses i st. 1 och 2. Bestämmelsen har endast blivit föremål för några formella förtydliganden i Stockholmstexten.

23. Art 6 bis, som handlar om droit moral, undergick vissa förändringar i Stockholm.

Bruxellestexten st. 1 innehåller en tvingande regel om att droit moral skall skyddas under upphovsmannens livstid. I st. 2 ges vissa regler för hur droit moral skall utövas efter upphovsmannens död i länder som erkänner ett längre gällande skydd än enligt 1 st.

Stockholmstexten ger i 1 st. en huvudregel om skydd för droit moral, där ingenting sägs om begränsning till upphovsmannens livstid. I st. 2 stadgas sedan att droit moral i princip skall gälla minst intill dess den ekonomiska rätten upphör.

Emellertid har det i 2 st. tillagts en undantagsbestämmelse för vissa länder. Länder, som vid tillträde till Stockholmsakten inte skyddar alla de rättigheter som avses i st. 1 efter upphovsmannens död, kan bestämma att vissa rättigheter skall upphöra vid upphovsmannens död.

Som exempel kan nämnas *droit au respect*, som efter upphovsmannens död inte har någon motsvarighet i engelsk rätt. Det framgår av rapporten, att den rättighet som alltid måste bevaras inte nödvändigtvis måste skyddas inom ramen för den upphovsrättsliga lagstiftningen. Härmed åsyftas bl. a. att *droit à la paternité* efter upphovsmannens död har viss motsvarighet i engelsk rätt utanför upphovsrättslagstiftningen.

St. 3 som handlar om de rättsliga medlen för skydd av *droit moral* är oförändrat.

24. Reglerna i art. 7 om skyddstiden har undergått förändringar som i varje fall medfört betydande formella omredigeringar både inom artikeln och inom flera av styckena.

Det enda stycke som kvarstår helt oförändrat är st. 1, som innehåller huvudregeln om att skyddstiden utgör upphovsmannens livstid och 50 år efter hans död.

St. 2 i Bruxellestexten handlar om skyddstidens längd, när olika länder har olika skyddstid. Bestämmelsen har i något förändrat skick överförts till st. 8. St. 2 har dessutom fått leverera visst material till st. 6.

Stockholmstexten innehåller i st. 2 en särskild bestämmelse om skyddstid för filmverk. Enligt Bruxellestexten st. 3 bestäms skyddstiden efter lagen i det land där skydd påkallas men den kan inte överskrida den skyddstid som gäller i verkets hemland. Enligt Stockholmstexten följer filmverken i princip den allmänna regeln om skyddstiden i st. 1. Länderna kan dock bestämma, att utgångspunkten för 50-årstidens beräkning skall vara, inte upphovsmannens död, utan den tidpunkt, då verket med upphovsmannens tillstånd gjorts tillgängligt för allmänheten. Skyddstiden kan bli 50 år efter framställningen av filmverket, om verket inte inom denna tid gjorts tillgängligt för allmänheten.

St. 3 behandlar skyddstiden för anonyma och pseudonyma verk. I jämförelse med Bruxellestextens regler, som återfinns i st. 4, har fyra smärre förändringar vidtagits. (1) För att undvika missförståndet att verk av denna karaktär endast skyddas efter offentliggörande har efter orden »term of protection» insatts orden »granted by this convention». (2) »Publication» har här ansetts betyda »offentliggörande», och man har därför utbytt 50 år efter »publication» mot 50 år efter det verket gjorts tillgängligt för allmänheten. (3) För att skyddstiden skall börja löpa fordras numera att verket har »lovligen» gjorts tillgängligt för allmänheten. Att man inte använt uttrycket »med upphovsmannens samtycke» beror på att man bl. a. tänkt på verk av folklöre, som kan offentliggöras av en särskild myndighet enligt art. 15 st. 4 utan att upphovsmannen egentligen givit sitt samtycke därtill. (4) För att undvika evig upphovsrätt har tillfogats en bestämmelse om att unionsländerna inte är tvungna att skydda anonyma eller pseudonyma verk i sådana fall, där det är antagligt (it is reasonable to presume) att verkens upphovsmän har varit döda i 50 år.

Det kan tilläggas att den särskilda bestämmelsen om posthuma verk i Bruxellestexten st. 5 ansetts överflödigt och därför fått utgå. Bestämmelsen innehöll blott att posthuma verk följer samma regler som andra verk, vilket inte behöver utsägas i konventionen.

St. 4 uppftar en bestämmelse som delvis motsvarar st. 3 i Bruxellesstexten och som handlar om skyddstid för fotografi och verk av nytto-

konventionen enbart reglerar internationella förhållanden. Hur skall då inskränkningar i upphovsrätten enligt t. ex. art. 2 bis st. 2, 9 st. 2, 10 och 10 bis kunna utnyttjas? De fordrar ju i regel att översättning sker. Undantagsbestämmelserna skulle i så fall egentligen blott kunna utnyttjas, då det givande och det mottagande landet har samma språk.

I kommittén rådde dock enighet om att vissa inskränkningar enligt konventionen kunde utnyttjas även för översättning, om man iakttog god sed och droit moral. Enligt rapporten gäller detta art. 2 bis st. 2, art. 9 st. 2, art. 10 st. 1 och 2 och art. 10 bis st. 1 och 2. Att art. 2 bis st. 1 inte nämns beror på att den nationella lagstiftningen redan enligt detta stadgande kan utesluta översättningsrätten, eftersom den kan utesluta politiska tal och anföranden inför rätta från skydd »helt eller delvis».

Oenighet rådde däremot i frågan om översättningsrätten även var fri vid utnyttjanden enligt art. 11 bis st. 2 eller art. 13 st. 1 (som numera klart omfattar även texten till ett musikaliskt verk). Denna fråga har lämnats till domstolarna att avgöra.

26. Art. 11 reglerar upphovsmannens rätt att framföra sina dramatiska, musikaliskt-dramatiska och musikaliska verk. Några större ingrepp i Bruxellestexten vidtogs inte i Stockholm. Följande tre ändringar kan noteras.

(1) I st. 1 i insattes efter »offentligt framförande av sina verk» frasen »including such public performance by any means or process». Tillägget återgår på att man uteslutit Bruxellestextens art. 13 st. 1, som innehåller en rätt för upphovsmannen till musikaliska verk att inspiela verken och att framföra dessa inspelningar. Inspelningsrätten ansågs numera vara täckt av art. 9 st. 1 (och även st. 3), och framföranderätten av art. 11 st. 1. Denna tolkning markerades nu genom tillägget.

(2) Hänvisningarna till art. 11 bis och 13 st. 1 uteslöts under åberopande av principen »lex specialis legi generali derogat».

(3) St. 3 uteslöts såsom överflödigt. Det stadgade, att upphovsmännen vid offentliggörande av sina verk inte behöver förbjuda framförandet av verken för att åtnjuta skydd. Vad detta stadgande innehåller följer redan av förbudet i art. 5 st. 2 mot att kräva formaliteter för att skydd skall åtnjutas.

Det kan tilläggas att rapporten förklarar att de s. k. minor reservations som medgavs enligt generalrapporten vid Bruxelleskonferensen fortfarande skall vara medgivna. Det gäller här vissa mindre undantag från art. 11 och vidare från 11 bis, 11 ter och 14¹⁰, bl. a. för religiösa ceremonier, framföranden av militära musikkårer och för undervisningens och folkbildningens behov. Det kan anmärkas att vissa undantag från framföranderätten i art. 11 dessutom förekommer uttryckligen eller underförstått i konventionen, nämligen vid citat enligt art. 10 st. 1, vid reportage enligt art. 10 bis st. 2 samt i någon mån enligt art. 11 bis st. 2 och 14 bis st. 2. Även art. 2 bis kan nämnas i detta sammanhang, eftersom sådan trådsändning, som inte återger en trådlös sändning, hör under art. 11 och inte under art. 11 bis.

27. Trots förslag i olika riktningar och t. o. m. ändringsbeslut, som dock revs upp under konferensens lopp, förblev texten i den kontroversiella art. 11 bis om rätten till radiosändning oförändrad. Efter svåra motsättningar nåddes en kompromiss om denna artikel vid

¹⁰ För Bruxellestexten är även art. 13 aktuell.

Bruxelleskonferensen 1948, och det ansågs onödigt och farligt, inte minst för konferensens tidsschema, att återigen dra upp en strid om dessa spörsmål.

28. Art. 11 ter reglerar upphovsmannens uteslutande rätt till offentligt framförande — eller uppläsning — av hans litterära verk. Konferensen beslöt att omredigera bestämmelsen för att bringa den i större överensstämmelse med den likartade art. 11. Man delade således upp st. 1 i två understycken, i och ii, och tillfogade ett st. 2 och utformade dessa helt efter mönster av art. 11. I själva verket kunde man för enkelhetens skull ha infört de litterära verken i art. 11 och därigenom sparat en hel artikel.

29. Art. 12, som ger upphovsmannen uteslutande rätt att bearbeta sitt verk, förblev oförändrad.

30. Art. 13 behandlar de s. k. mekaniska rättigheterna. I Stockholm gjordes fem ändringar i Bruxellesstexten.

(1) St. 1 i Bruxellesstexten utgick. Den ensamrätt till inspelning och framförande av inspelningarna som den gav upphovsmannen anses nu täckt av dels art. 9 st. 1 och 3, dels art. 11.

(2) Tvångslicensen i st. 1, som i Bruxellesstexten förekommer i st. 2, omfattar blott inspelning. Tvångslicensen för framförande av inspelningarna, som knappast torde vara använd av något land, är alltså upphävd.

(3) En tvistefråga har tidigare varit om tvångslicensen, som enligt Bruxellesstexten formellt endast avser musikaliskt verk, också kan åberopas för den text som kan beledsaga musiken. Frågan har nu lösts i st. 1 så, att licensen också gäller ord till musiken under en viss förutsättning, nämligen att upphovsmannen till orden redan en gång har tillåtit att orden inspelas tillsammans med musiken. Man torde här stå i nära överensstämmelse med praxis i det land, England, där tvångslicensen spelar den största rollen.

(4) Bruxellesstexten upptar i st. 3 en undantagsbestämmelse från upphovsmannens rätt beträffande inspelningar som i ett land lovligen gjorts före ikraftträdandet av Berlintexten från 1908 eller i ett land, som senare tillträtt konventionen, före tillträdet. Stockholmstexten st. 2 bringar nu denna undantagsbestämmelse till upphörande. Bestämmelsen kan i fortsättningen endast åberopas under en övergångstid som är satt till två år efter det landet ifråga blir bundet av Stockholmsakten.

(5) St. 3 i Stockholmstexten motsvarar st. 4 i Bruxellesstexten med vissa formella justeringar med hänsyn till de ändringar som vidtagits i artikeln.

31. Art. 14 bis i Bruxellesstexten som behandlar droit de suite blev i Stockholm art. 14 ter men undergick i övrigt inga förändringar.

32. Art. 15 i Bruxellesstexten innehåller två presumtioner. Enligt den första, som förekommer i st. 1, skall den person, vars namn på sedvanligt sätt angivits på verket, anses vara upphovsman till detta, till dess motsatsen bevisats. Presumtionen upptas i oförändrat skick i Stockholmstexten.

En ny presumtion av likartat slag infördes i Stockholmstexten st. 2. Den fysiska eller juridiska person, vars namn på sedvanligt sätt angivits på ett filmverk, skall anses vara dettas producent, till dess motsatsen bevisats. Normalt kan man alltså utgå från att de uppgifter om upphovsmän och filmproducent som anges på filmen är korrekta.

Den andra presumptionen i Bruxellestexten förekommer i st. 2 och gäller anonyma verk och sådana pseudonyma verk som inte faller under st. 1. Ifråga om dessa verk skall den »förläggare» (publisher, éditeur), vars namn angivits på verket, utan annat bevis äga företräda upphovsmannen. Denna presumption är i oförändrad form överflyttad till Stockholmstexten st. 3. Ett tolkningsproblem är emellertid om »publisher» (éditeur) i Stockholmstexten skall anses ansluta till det begrepp »publication» som finns i Bruxellestexten art. 4 st. 4 eller till det utvidgade begrepp som införts i Stockholmstexten art. 3 st. 3. Båda ståndpunkterna har sina förespråkare. För den senare ståndpunkten talar att »publication» numera i princip skall betyda det samma över hela konventionen, medan definitionen i Bruxellestexten endast gällde för art. 4—6. Tolkningen har bl. a. betydelse för verk av folklöre, såsom strax skall visas.

En fjärde presumption, som avser verk av folklöre, har införts i Stockholmstexten st. 4. Principerna för hur denna presumption verkar är följande. (1) Verket skall vara utgivet. (2) Upphovsmannen skall vara okänd. (3) Det skall finnas all anledning anta att upphovsmannen är medborgare i ett unionsland. (4) För denna situation kan lagstiftningen i det land där upphovsmannen är medborgare utse en kompetent myndighet att företräda upphovsmannen. Något tvång för lagstiftningen att utse en sådan myndighet föreligger dock inte. (5) Denna myndighet skall kunna skydda och göra gällande rätten till verket i alla unionsländer (mera korrekt: i andra unionsländer än hemlandet). (6) Om en sådan myndighet utses, skall landet ifråga meddela detta till direktören för WIPO som i sin tur vidarebefordrar meddelandet till övriga unionsländer.

Ordet »folklöre» nämns inte i texten, bl. a. därför att begreppet var svårt att definiera. Huvuddelen av de verk som omfattas av stadgandet faller dock inom vad man allmänt kallar folklöre.

De verk som nämns i stadgandet synes bilda en särskild kategori av anonyma verk. De bestämmelser som gäller för anonyma verk i art. 7 st. 3 om skyddstid är alltså att tillämpa även på verk enligt art. 15 st. 4. Reglerna om anonyma verk i art. 15 st. 3 gäller verk som har en »publisher» och bör därför kunna träda till, när reglerna i st. 4 inte längre är tillämpliga på grund av att det folklöristiska verket blivit utgivet. När verket utges — i den mening som anges i art. 3 st. 3 — bör tydligen den särskilda myndighetens befattning med verket upphöra. Anta att verket blir utgivet genom att upptas på en film som sedan utges på ett sätt som innebär utgivning enligt Stockholmstexten art. 3 st. 3 men inte enligt Bruxellestexten art. 4 st. 4! Om man med »publisher» i art. 15 st. 3 avser den som har utgivit verket i Bruxelles-textens mening, kan det bli så, att det folklöristiska verket förblir obekvat för framtiden och i princip inte kan åtkommas för annat utnyttjande än just i den utgivna filmen. Avser man den som utgivit verket i Stockholmstextens mening, kan st. 3 i princip ta vid, så snart st. 4 upphört att vara tillämpligt.

Om upphovsmannen till ett anonymt folklöristiskt verk avslöjar sin identitet kan han göra gällande upphovsrätten själv i enlighet med de principer som framgår av art. 7 st. 3 och art. 15 st. 3.

33. Art. 16, som handlar om beslag av olovligt framställda exemplar av ett verk, undergick en saklig ändring i Stockholm. Av Bruxelles-texten synes framgå, att exemplaren »kan» (may) tas i beslag. I

Stockholmstexten sägs att exemplaren skall (shall) tas i beslag¹¹. I övrigt gjordes i st. 1 och 2 vissa rent formella justeringar av texten, medan st. 3 förblev oförändrat.

34. Art. 17 i Bruxellesstexten innehöll ett stadgande som historiskt sett främst torde ha åsyftat att ge länderna rätt att utöva censur och som hade följande innehåll. Bestämmelserna i konventionen inskränker i intet avseende rätten för varje unionslands regering att genom lagstiftnings- eller polisåtgärder tillåta (permit), övervaka (control) eller förbjuda (prohibit) att sådana verk eller alster sprids, uppförs eller utställs, ifråga om vilka behörig myndighet har att utöva sådan rätt.

Kommittén beslöt att ändra artikeln på två punkter. Orden »lagstiftnings- eller polisåtgärder» skulle ersättas med »åtgärder, som stadgats i lag» (measures provided by the legislation). Bakgrunden till den andra ändringen var följande. Olika upphovsmän utanför Sydafrika — man nämnde bl. a. Britten och Sartre — hade inlagt förbud mot att deras verk utnyttjades i Sydafrika. Sydafrika tolkade då art. 17 så att dess regering kunde »tillåta» att verken utnyttjades mot upphovsmannens vilja i Sydafrika. En överväldigande majoritet inom kommittén menade att detta var en feltolkning av konventionen, och för att understryka sin tolkning beslöt kommittén med endast Sydafrikas nejöst och någon enstaka nedlagd röst att ordet »tillåta» skulle utgå ur texten.

Vid behandlingen av kommitténs förslag på plenarmötet med Bernunionen inlade Sydafrika veto mot de föreslagna ändringarna i art. 17, varför Bruxellesstexten kom att övergå i oförändrat skick till Stockholmstexten.

En annan fråga som diskuterades var, om art. 17 kunde användas för åtgärder som motverkade missbruk av monopolställning, t. ex. från upphovsmannaorganisationernas sida. Förslag om att uttryckligen tillåta sådana åtgärder i artikeln återtogs, sedan kommissionen beslutat att saken skulle omnämnas i rapporten. Det sägs i denna, att frågor om ordre public alltid tillhör den nationella lagstiftningens kompetens och att unionsländerna därför kan vidta alla nödvändiga åtgärder för att motverka möjliga missbruk av monopolställning.

35. De tre sista artiklar av konventionen, som föll inom området för kommitté I, art. 18—20, förblev oförändrade i Stockholmstexten.

36. Kommittén behandlade en fråga utanför art. 1—20 på begäran av kommitté IV, nämligen ländernas rätt att reservera sig till förmån för ett lägre översättningsskydd. Enligt Bruxellesstexten art. 27 st. 2 kan länderna, även sådana som inträder i unionen, reservera sig för att i stället för art. 8 tillämpa art. 5 i Paristexten från 1896. Paristexten innebär, att upphovsmannens uteslutande rätt till översättning av sitt verk till ett visst språk förfaller, om han inte utgivit en översättning till detta språk inom 10 år från originalverkets utgivning. Programmet föreslog att denna reservationsrätt skulle upphöra i och med att liknande bestämmelser infördes i u-landsprotokollet till förmån för u-länderna. Majoriteten i kommitté I röstade för att reservationsrätten skulle kvarstå, och kommitté IV kom sedermera till samma

¹¹ Vad som sagts hänför sig som synes till den engelska texten. Den franska texten innehåller inte en motsvarande ändring, och man kan med visst fog fråga sig, om den franska texten överensstämmer med den engelska (som i första hand låg till grund för diskussionen om textändringen).

beslut. Vid ett gemensamt möte mellan de båda kommittéerna antogs emellertid en princip om reciprocitet på detta område gentemot nytillträdande länder. Om ett sådant land utnyttjar reservationsrätten, kan ett annat unionsland tillämpa samma översättningsskydd för verk med det nytillträdande landet som hemland som detta land tillämpar. Bestämmelserna härom återfinns numera i art. 30 st. 2 b.

37. Konferensen antog tre rekommendationer. En rekommendation, som antogs först sedan ett avslagsbeslut upprivits, var att underhandlingar skulle fortsättas om en specialöverenskommelse mellan länder som önskade en längre skyddstid än den i konventionen angivna. De båda övriga rekommendationerna gick ut på att internationella byrån skulle utreda dels frågan om deposition av en facsimilekopia av vissa verk, dels frågan, i vad mån åtgärder bör vidtas för att göra kopior av musikaliska och dramatiskt-musikaliska verk tillgängliga för allmänheten utan inskränkningar som strider mot god sed.

38. Enligt ett ungerskt förslag skulle i konventionen införas en bestämmelse om att verk som skapas av anställda eller på beställning endast får, om annat inte avtalats, användas »for purposes belonging to the employer's own functions and in a manner not prejudicial to the moral rights of the author». Denna i och för sig mycket brännbara fråga blev inte närmare diskuterad, sedan ungerska delegationen förklarat sig nöjd med att förslaget återgavs i rapporten.

39. Programmet föreslog, utöver u-landsprotokollet, två tilläggsprotokoll till konventionen, dvs. protokoll som inte skulle vara obligatoriska för unionsländerna.

Det första, som gällde skydd för verk av statslösa personer eller flyktingar, blev överflödigt, sedan konferensen beslutat att med medborgare i ett land jämställa sådana som där har sin vanliga vistelseort (habitual residence). Bestämmelsen återfinns i art. 3 st. 2.

Det andra protokollet, som hade tilläggsprotokoll 2 till världskonventionen som förebild, gällde tillämpningen av konventionen på verk som utgivits av vissa mellanfolkliga organisationer. Detta protokoll, som bl. a. intresserade Europarådet, blev inte antaget. Av rapporten framgår vissa skäl till utgången; nämligen att sådana organisationers verk under alla förhållanden är skyddade om de publiceras för första gången i ett unionsland eller om verkens upphovsmän är medborgare i ett unionsland (eller har sin vanliga vistelseort där). Ett ytterligare skäl torde ha varit, att det var en mycket vanskelig uppgift att dra gränsen mellan sådana organisationer som skulle få åtnjuta och sådana som skulle uteslutas från privilegiet i protokollet.

Komité II. Utviklingslandsprotokollen Av universitetslektor Birger Stuevold Lassen

I. Det lar seg ikke nekte at Bernkonvensjonen — og særlig dens Brysseltekst — er en konvensjon avpasset etter rike og høyt utviklede lands behov. Den spinner et tett nettverk av tvingende regler med spesifiserte rettigheter for opphavsmennene, og har bare snevre åpninger for unntak. Dens stramme regler kan skape atskillige problemer allerede for utviklede land som tilstreber en opphavsrettslovgivning bygd

på praktisk interesseavveining;¹ for det store flertall av jordens befolkning som lever i utdannelsesnødens og bokhungerens land *kan* den virke som en barriere mot den fri strøm av opplysning.²

For utviklingslandene er nettopp tilførselen og spredningen av opplysning av helt fundamental betydning, samtidig som disse landenes handelsbalanser ofte er overanstrengt av andre, helt akutte oppgaver, og den enkelte innbyggers fattigdom gjennomgående grenseløs. Uansett om man i disse land måtte sette idéen om et vel utbygd vern for opphavsmannen høyt, er det klart at det i mange tilfelle må føles som en livsbetingelse å få billigere, raskere og enklere tilgang til omverdens vitenskap og litteratur. Utviklingslandene har derfor krevd avlastning av sine handelsbalanser gjennom reduksjon av royaltbetalingene til utlandet og gjennom adgang til selv å trykke opp billige utgaver av utenlandske verk — noe som også vil hjelpe opp den lokale tryknings- og forlagsvirksomhet og skaffe vesentlig billigere bøker. De har videre ønsket tvangslisensordninger som sparer tid, penger og kvalifisert arbeidskraft ved at man slipper å lete seg frem til rettighetshaverne, forhandle med dem om samtykke og lage kontrakter med dem før et verk utgis i oversettelse eller fremføres offentlig. Slike krav har stort sett ubønnhørlig støtt an mot Bernkonvensjonens regler.

For mange utviklingsland er det selvsagt et praktisk — og på kort sikt billig — alternativ å stå helt utenfor det internasjonale opphavsrettssamarbeidet. Men det er uten videre klart, at dette på lengre sikt ikke er ønskelig hva enten man ser det fra utviklingslandssynspunkt eller fra de i dag kultureksporterende lands side.

Et langt bedre alternativ er da selvsagt tilslutning til Verdenskonvensjonen. Den stiller som kjent praktisk talt ingen spesifiserte krav med hensyn til hva den nasjonale lovgivning skal inneholde av regler til vern om opphavsmannen og hans verk — alt den krever er nasjonal behandling, 25 års vernetid og en viss, men sterkt begrenset enerett til oversettelse. Verdenskonvensjonen vil for mange utviklingsland gi nettopp det spillerom de trenger, samtidig som den vil sikre deres egne verk nasjonal behandling i mer enn halvhundre land. Sett fra de utviklede lands synspunkt, er ulempen ved Verdenskonvensjonen at den stiller landene *for* fritt, og ikke gir utviklingslandene noe incitament til å bedre opphavsrettsvernet etter hvert som de måtte se seg i stand til det. For endel utviklingsland er imidlertid heller ikke Verdenskonvensjonen elastisk nok, idet allerede et så sterkt begrenset oversettelsesvern som den påbyr skaper problemer for dem. Tvangs-

¹ »Det øieblikk kan ... lett komme, da de land som former sin nasjonale opphavsrett mere under hensyn til almenhetens interesse i åndsverkene, føler Bernkonvensjonens bestemmelser som en utålelig tvangstrøje, og heller går ut av unionen enn å gå på akkord med hvad de holder for riktig i sin indre lovgivning.» Knoph, Åndsretten, Oslo 1936, s. 177.

² At den er blitt *oppfattet* slik, er iallfall ikke tvilsomt. Selv om den kommer fra en partsorganisasjon, kan følgende uttalelse utvilsomt sees som symptomatisk: »The African delegates of radio and television organizations... recommend all African countries to be extremely prudent in joining multilateral conventions at present in force — however, if any African country considers it necessary to join, the Universal Convention is recommended. It also is recommended that African countries should avoid joining the Berne Convention, as long as the latter has not been revised in conformity with the interests and desires of the African continent, ...» Enstemmig resolusjon vedtatt på URTNA's — Union of National Radio and Television Organizations of Africa — møte i 1964, gjengitt i EBU Review 90B (1965) s. 57.

lisens til oversettelse kan etter Verdenskonvensjonens art. V først gis når syv år er gått fra verkets første utgivelse. De mere viderekomne utviklingsland trenger imidlertid *dagens* vitenskap og ikke den som er syv år gammel. Oversettelseslisens kan dessuten bare gis til oversettelse til det eller de nasjonale språk,³ men det er man ikke alltid hjulpet med. Det språk som de fleste *indiske* intellektuelle kan lese — engelsk — er formentlig i konvensjonens forstand ikke et nasjonalt språk i India, og India kan følgelig ikke gi tvangslisens til oversettelse av f.eks. spanske verk til engelsk.⁴

For de ganske mange utviklingsland som allerede er med i Bernunionen, er under enhver omstendighet Verdenskonvensjonen utelukket som *alternativ*. Bernlandene har satt lås på døren, idet de i en tilleggsdeklarasjon til Verdenskonvensjonens art. XVII har erklært at verk som etter Bernkonvensjonens regler har som hjemland et land som har gått ut av Bernunionen etter 1. januar 1951 ikke skal beskyttes etter Verdenskonvensjonen i noe Bernland. Et land som forlater Bernunionen og slutter seg til Verdenskonvensjonen vil følgelig ikke kunne få vern etter den i mer enn godt under halvparten av Verdenskonvensjonslandene og bare så lenge ikke også disse landene slutter seg til Bernunionen.

På denne bakgrunn måtte det fortone seg som nødvendig å finne en ny løsning for utviklingslandene. Forslagene til utviklingslandsprotokoll tilsiktet å gi en løsning som gjorde det mulig for disse landene å bli i Bernunionen — og å gjøre det forsvarlig for nye land å gå inn i unionen — uten at man gikk helt ned til Verdenskonvensjonens nivå. Men det var i god tid før konferansen klart at forslaget — selv om det gikk langt nok til å fremkalle ganske voldsomme protester fra opphavsmanns- og utgiverhold — ikke på langt nær tilfredstilte det som utviklingslandene så som helt rimelige krav. Og kort tid før konferansen fikk forslaget konkurranse — det ble fremmet forslag om å åpne Bernlåsen slik at utviklingslandene uten frykt for represalier skulle kunne forlate Bernkonvensjonen til fordel for Verdenskonvensjonen.

II. Hvilke land er det så som er utviklingsland i Bernkonvensjonens forstand, og hvor står de i det internasjonale opphavsretts samarbeidet i dag?

Etter de kriterier Stockholmskonferansen valgte å legge til grunn,⁵ antok man at det ville være 82 selvstendige stater⁶ som kunne gjøre krav på Proto-

³ Det må kunne gis lisens til oversettelse til samtlige nasjonale språk som ikke opphavsrettens innehaver selv har foranstaltet oversettelse til. Vilbois' lære, «... si la traduction a été faite et publiée par l'auteur ou avec son consentement dans une des langues nationales reconnues, la licence ne peut être accordée pour une traduction dans une des autres langues» (RIDA XXIV, 1959, s. 27), er neppe forenlig med konvensjonsteksten.

⁴ Den indiske forordning av 21. januar 1958 (Le Droit d'Auteur 1959 s. 24—25) bestemmer at tvangslisens til oversettelse bare kan gis for Verdenskonvensjonsverk som ikke er vernet etter Bernkonvensjonen, og bare for oversettelse til de språk som er nevnt i Eighth Schedule til Indias konstitusjon — ifølge Bogsch, *The Law of Copyright under the Universal Convention*, Leyden 1964, s. 378, er dette fjorten »indiske» språk, engelsk er ikke nevnt. Se også Bogsch s. 61.

⁵ »Any country regarded as a developing country in conformity with the established practice of the General Assembly of the United Nations...» (Prot. art. 1, første komma).

⁶ Ikke suverene territorier vil kunne nyte godt av Protokollens særregler etter bestemmelsen i dens art. 6, jfr. nedenfor under VI.

kollens særfordeler.⁷ Vel halvparten av disse er allerede »bekreftede» medlemmer av Bernunionen eller tilsluttet Verdenskonvensjonen — eller begge deler — mens et nesten like stort antall foreløpig står helt utenfor det internasjonale opphavsrettssamarbeidet eller har et svevende og for tiden svært lite reelt forhold til Bernunionen.

Ni av de 82, Argentina, Brasil, Filippinene, India, Jugoslavia, Libanon, Mexico, New Zealand og Pakistan, er med i Bernunionen og tilsluttet Verdenskonvensjonen.⁸

Medlemmer av Bernunionen, men ikke tilsluttet Verdenskonvensjonen, er 17 utviklingsland, nemlig Ceylon, Congo (Brazzaville), Congo (Kinshasa), Dahomey, Elfenbenskysten, Gabon, Kamerun, Kypros, Madagaskar, Mali, Marokko, Niger, Senegal, Thailand, Tunis, Uruguay og Øvre Volta.

Atten står utenfor Bernunionen, men tilsluttet Verdenskonvensjonen, nemlig Chile, Costa Rica, Ecuador, Ghana, Guatemala, Haiti, Kambodsja, Kenya, Laos, Liberia, Malawi, Nicaragua, Nigeria, Panama, Paraguay, Peru, Venezuela og Zambia.

Utenfor, eller iallfall uten klargjort tilknytning til de multilaterale konvensjonene, står de øvrige 38 utviklingslandene, nemlig Afghanistan, Algerie, Bolivia, Botswana, Burma, Burundi, Colombia, Dominikanske Republikk, El Salvador, Etiopia, Forente Arabiske Republikk, Gambia, Guinea, Honduras, Indonesia, Irak, Iran, Jamaica, Jordan, Kuwait, Lesotho, Libya, Malaysia, Mauretania, Nepal, Rwanda, Saudi Arabia, Sentralafrikanske Republikk, Sierra Leone, Somalia, Sudan, Syria, Tanzania, Tchad, Togo, Trinidad og Tobago, Uganda og Yemen.

En lang rekke av de afrikanske og asiatiske stater som her er nevnt som *ikke* tilsluttet Bernunionen, er imidlertid i den situasjon at deres tidligere koloniherrer, mandatarstater etc. har erklært Bernkonvensjonens Rom- eller Brysseltekst anvendelig for deres territorium. Indonesia har senere formelt oppsagt konvensjonen og Kambodsja har på forespørsel erklært at landet anser sine forpliktelser etter den som bortfalt. Syria ble meldt inn da landet var fransk mandat og ut da det var en del av den Forente Arabiske Republikk, men har etter løsrivelsen ikke bekreftet eller fornektet hverken tilslutningen eller oppsigelsen. De øvrige av disse tidligere kolonier, protektorater og mandatområder har hverken formelt oppsagt konvensjonen eller avgitt erklæringer om fortsatt tilslutning eller om ny tiltredelse som selvstendige stater,⁹ og det kan for mange av dem være nokså uklart om de bør betraktes som en slags »sleeping partners» i unionen eller ikke. Noen av landene, som f.eks. Ghana og Kenya, har markert sitt standpunkt ved konkludent atferd, idet de har vedtatt opphavsretslover som klart ikke dekker kravene i den Bernkonvensjonstekst de eventuelt ville vært bundet av, og har tiltrådt Verdenskonvensjonen. Atskillige land har imidlertid forholdt seg tause og passive. Bernunionen har likevel ikke villet avskrive dem som tapte, men har betraktet dem som midlertidig villfarne får — noe som bl. a. er kommet til uttrykk ved at selv meget sene erklæringer om fortsatt tilslutning er blitt akseptert uten innvendinger.¹⁰ Det har heller ikke manglet røster som har hevdet at disse landene fortsatt er *bundet* av de opphavs-

⁷ Nye stater som går inn under karakteristikken i art. 1 (se note 5) vil ha krav på Protokollens særfordeler uten at det kreves noe særskilt vedtak i FN, BIRPI eller WIPO/OMPI i den anledning.

⁸ Filippinenes tilslutning til Verdenskonvensjonen er dog høyst problematisk, se NIR 1967 s. 4, note 3 med henvisninger.

⁹ De land som har klargjort sitt medlemskap har valgt forskjellige veier, f.eks. Gabon og Senegal har *tiltrådt* Brysselteksten etter at de ble selvstendige stater, mens f.eks. Dahomey og Mali har avgitt erklæringer om *fortsatt tilslutning* til den. Det første alternativ kan kanskje være mest tilfredsstillende for den nasjonale selvfølge, men medfører et brudd i kontinuiteten — tiltredelse kan ikke skje med tilbakevirkende kraft. En erklæring om fortsatt tilslutning medfører nettopp at konvensjonen ansees for å ha vært i kraft uten avbrudd, og gir dessuten de land som bare Romteksten har vært gjort gjeldende for adgang til å bli stående ved denne, mens ny tiltredelse siden 1. juli 1951 bare har kunnet skje til Brysselteksten, se dens art. 28 (3) (og når Stockholmsteksten er trådt i kraft i sin helhet bare vil kunne skje til denne, se dens art. 34).

¹⁰ Ceylon ble selvstendig i 1948 og sendte erklæring om fortsatt tilslutning i 1959.

rettslige konvensjoner moderlandet pådro dem, slik at de bare kan komme løs gjennom formelle oppsigelser. Slike uttalelser er ikke egnet til å påskynde avklaringen. Sett fra de nye statenes synspunkt må jo da formelle erklæringer unngås nærmest for enhver pris — ikke bare fordi de kunne innebære en godkjennelse av læren om fortsatt bundethet, men fordi en formell oppsigelse nok måtte bringe i anvendelse tilleggsdeklarasjonen til Verdenskonvensjonens art. XVII og medføre at landet mister sitt krav på — eller muligheten for senere å oppnå — beskyttelse etter Verdenskonvensjonen i alle Bernland (jfr. foran under I). Det kan derfor ikke være tvil om at det vil kunne vare lenge før man får klar beskjed fra alle de tause stater om deres forhold til Bernunionen — med mindre utviklingslandsprotokollen raskt kan oppnå den nødvendige tilslutning fra de store kultureksportører, eller tilleggsdeklarasjonen til Verdenskonvensjonens art. XVII endres slik at den ikke gjelder for utviklingsland.¹¹

III. Konferanseprogrammets forslag til særordning for utviklingslandene¹² hadde som hovedretningslinje at disse landene skulle kunne stille seg på *Romtekstens* nivå, og altså nøye seg med de forpliktelser de gamle unionsland fant å kunne akseptere i 1928,¹³ men strammet samtidig Romtekstens regler inn på et par punkter slik at utviklingslandene ikke skulle kunne slå seg til ro med beskyttelsesregler som var dårligere enn *Verdenskonvensjonens*. Reglene var samlet i en egen protokoll, som imidlertid skulle inngå som en integrerende del av konvensjonen. Den innrømte utviklingsland som ratifiserte eller tiltrådte Stockholmsakten adgang til å forbeholde seg:

1) Rett til istedenfor konvensjonstekstens art. 8 om enerett til *oversettelse* gjennom hele vernetiden, å sette Verdenskonvensjonens regler om oversettelsesenerett (art. V), slik at det på nærmere angitte vilkår skulle kunne gis tvangslisens til oversettelse til det eller de nasjonale språk i tilfelle hvor det var gått 7 år fra verkets første utgivelse uten at rettighetshaveren selv hadde foranstaltet slik oversettelse;

2) rett til å sette en kortere *vernetid* enn konvensjonens 50 år (for fotografi og brukskunst 25 år), dog ikke kortere enn 25 (resp. 10) år;

3) rett til å anvende Brysseltekstens regel om *pressens lånerett*;¹⁴

4) rett til å anvende Romtekstens regler om enerett til *kringkasting* (art. 11 *bis*) istedenfor Stockholmstekstens art. 11 *bis* (1) og (2), slik at f.eks. fremføring gjennom bruk av radiomottakere i kaféer o. l. ville falle utenfor opphavsmannens enerett; og

5) rett til «à des fins exclusivement éducatives, scientifiques ou d'enseignement, de restreindre la protection des œuvres littéraires et artistiques».

¹¹ Spørsmålene om de tidligere koloniene og Bernunionen er drøftet særlig av Masouyé, *Décolonisation, indépendance et droit d'auteur*. Les nouveaux Etats et l'Union de Berne, RIDA XXXVI—XXXVII (1962) s. 85 flg., jfr. s. forf. Copyright in Africa, EBU Review 92B (1965) s. 41 flg., og av Moreira da Silva, *Le droit d'auteur et l'Afrique*, RIDA XXXVII (1965) s. 5 flg. (s. 27 flg.). Det kan også vises til bl. a. Ronga i *Le Droit d'Auteur* 1956 s. 21 flg. og 1960 s. 320 flg., Straschnov s. st. 1962 s. 156 flg. (Eng. ins. s. 93 flg.), Hepp i *Interauteurs* 1960 s. 322 flg., Bogsch op. cit. s. 117—18 og til Magnin i NIR 1967 s. 178 flg.

¹² Dok. S/1 annexe II, med begrunnelse og redegjørelse for tidligere forslag i S/1 s. 67 flg., se også Dok. S/9 s. 66 flg. jfr. s. 18—20, og Dok. S/9/Corr. 1.

¹³ Bergström konstaterer med rette at «I realiteten innebär detta att u-länderna startar på en nivå som är alltför hög, om man gör en jämförelse med den ekonomiska och kulturella nivå på vilken de nu utvecklade länderna i allmänhet befann sig år 1928» (JFT 1967 s. 27).

¹⁴ Denne del av forslaget om reservasjonsadgang falt bort som overflødig, idet konferansen vedtok å beholde (og å utvide) lånerregelen i selve konvensjonsteksten, se Stockholmstekstens art. 10 *bis* (1).

Utviklingslandene skulle kunne gjøre bruk av «en, flere eller alle» av disse reservasjonene, for en tid av 10 år, med adgang til forlengelse frem til ikrafttredelsen av neste reviderte Berntekst. Noen definisjon av utviklingsland inneholdt forslaget ikke; for så vidt skulle ethvert land kunne erklære seg som sådant og kreve rett til protokollens reservasjonsadgang.

Protokollen skulle, som integrerende del av Stockholmsteksten, være bindende for alle unionsland som tiltrådte eller ratifiserte dennes materielle bestemmelser. Etter programmets forslag¹⁵ skulle dessuten et utviklingsland som ratifiserte eller tiltrådte Stockholmsteksten, ha rett til å anvende protokollens regler overfor verk fra alle andre unionsland fra det tidspunkt da konvensjonen trådte i kraft for utviklingslandets vedkommende — altså uten hensyn til om verkenes hjemland hadde akseptert protokollen eller ikke.¹⁶

IV. Annen hovedkomité, som var betrodd behandlingen av utviklingslandsprotokollen, trådte sammen første gang den 21. juni med den indiske undervisningsminister Sher Singh som president og tsjekkeren dr. Vojtěch Strnad som generalrapportør. Den nedsatte etter hvert to arbeidsgrupper, en for protokollens materielle bestemmelser og en som skulle søke å finne en brukbar definisjon av utviklingsland. Særlig den første arbeidsgruppen, som ble ledet av justitierådet Torwald Hesser, kom til å spille en helt sentral rolle idet den stort sett måtte bære byrden ved å løse hovedkomitéens oppgaver. Sverige var representert også i den andre arbeidsgruppen, og gjorde dessuten en betydningsfull innsats i redaksjonskomitéen, der hovrättsassessor Eric Essén presiderte.

Hovedkomitéen hadde ti møter, foruten fellesmøter med første og med fjerde hovedkomité. I fellesmøtene behandlet man dels Protokollens redaksjonelle harmonisering med konvensjonens materielle regler, dels spørsmålene om hvilke unionsland den skulle kunne anvendes overfor, om den skulle være en integrerende del av konvensjonen og om dens ikrafttredelse. Drøftelsene på fellesmøtene lå ofte på et høyt og utpreget juridisk plan, og referatene derfra kan bidra til å oppklare dunkle punkter. Dessverre kan ikke det samme sies om diskusjonene i annen hovedkomité.¹⁷ De var til dels av ganske sterkt politisk tilsnitt, og ellers i uforholdsmessig høy grad konsentrert om hvilke land som skulle ha rett til å ta reservasjoner og om reservasjonenes varighet — to spørsmål som til slutt fikk svært entydige løsninger. Spørsmålene om Protokollens materielle innhold ble bare i liten grad drøftet i hovedkomitéen. Etter hvert som konferansen skred frem, ble det nærmest fast praksis å overlate ethvert slikt problem til arbeidsgruppen, mens hovedkomitéen innskrenket seg til gretten sandstrøing på de kompromisser arbeidsgruppen nådde frem til og som nok ofte igjen var resultater av enda mindre gruppers korridorforlik. Det er mulig — kanskje sannsynlig — at hovedkomitéens oppgave ikke kunne vært fullført på annen måte, men da generalrapporten dessuten er meget knapp,¹⁸ står man

¹⁵ Dvs. det reviderte forslag i Dok. S/9/Corr. 1.

¹⁶ Resonnementet bygger på den «unionsfilosofiske» tankegang, som tar utgangspunkt i at de forskjellige Bernkonvensjonstekster ikke er en serie uavhengige traktater, men suksessive «vedtekter» for en union av stater. De fleste vil nok erkjenne at det må eksistere visse bånd også mellom unionsland som ikke har tiltrådt de samme konvensjonstekster, men det er likevel noe av et understatement når Hesser i 14 BULL. CR. SOC. (1967) s. 290 om denne del av programmets forslag bemerker at «Perhaps the implications in terms of international law are not quite clear...».

¹⁷ Forfatteren bygger i det vesentlige bare på de offisielle møtereferater.

¹⁸ Den er inntatt i Le Droit d'Auteur 1967 s. 230 flg. og i Copyright 1967 s. 222 flg.

i svært mange tilfelle uten muligheter for å få klarlagt bakgrunnen for de mange av Protokollens regler som kan reise tolkningsspørsmål. Deltakerne i arbeidsgruppen og i redaksjonskomitéen kan sikkert gi endel interessante opplysninger — men memoarlitteraturen må henregnes til de noe tvilsomme rettskilder.

Helt fra første stund var det — rimelig nok — klare blokkdannelser i hovedkomitéen. Storbritannia sto som den konsekvente prinsipielle motstander av hele tanken om særregler for utviklingslandene, men var dog villig til å finne seg i det meste av konferanseprogrammets forslag. Påfallende nok fikk den britiske delegasjonen sterkest støtte fra tre utviklingsland, Bernunionens ferskeste medlemmer Argentina, Mexico og Uruguay. Frankrike, Italia og til dels Nederland var i noen grad negativt innstilt, men aksepterte protokollen i prinsippet, og falt etter hvert til fote etter uten hell å ha forsøkt å presse reglene opp til et nivå markert over Verdenskonvensjonens. De fleste andre vestlige land gikk inn for konferanseprogrammets forslag, og sto på det gjennom et par møter, men kom meget snart på vikende front. Utviklingslandene dannet — med unntak av de tre latinamerikanske utbryterne — en kompakt blokk ledet av India, med til dels moderat, men derfor ikke mindre effektiv, støtte fra de østeuropeiske land som ble anført av den smidige dr. Strnad.

Den indiske delegasjonen fulgte — godt sekundert av hovedkomitéens indiske president — en hard og steil forhandlingslinje. Sammen med ni afrikanske land fremla den et forslag til protokoll (Dok. S/160) som gikk betydelig lengre enn programmets; det åpnet adgang til tvangslisens for oversettelse uten noen bindende karenstid etter verkets første utgivelse og tillot helt generelt innskrenkninger i beskyttelsen, dog med plikt til å betale et rimelig vederlag for bruk som ikke var »primarily for educational, scientific or scholastic purposes». Den indiske delegerte fremholdt, ifølge referatet, at der var »a time in the life of every country when it became more important to attend to the needs of its people than to pay lip service to outmoded conventions»,¹⁹ og det ble etter hvert svært klart at iallfall India ville ta under alvorlig overveielse å forlate Unionen hvis landet måtte nøye seg med konferanseprogrammets protokoll. Både av frykt for denne eventualitet og fordi få land ville ta den politiske belastning ved å stå frem som noe mindre enn utviklingslandenes venn,²⁰ bøyd de utviklede land av og India kom til å stå som forhandlingenes absolutte seierherre — selv om den vedtatte protokoll ikke i alle deler går så langt som forslaget i S/160. Men det *kan* vise seg å ha vært en Pyrrhosseier. Protokollen blir av bagatellmessig verdi hvis de store kultureksportørene finner den så vidtgående at de ikke vil akseptere den, og det varslet ikke godt at Storbritannia avsto fra å stemme da den ble vedtatt i plenum og unnlot å undertegne Stockholmsakten.

Et spørsmål som ble viet atskillig interesse, var om det kunne gjøres noe for å gi de utviklede lands opphavsmenn kompensasjon for det tap Protokollen vil kunne påføre dem. Hovedkomitéen fant ingen løsning, men etter forslag fra Israel vedtok konferansen en resolusjon som anbefalte et nærmere studium av saken i BIRPI's regi.

¹⁹ Konferanseprotokollen, S/II/PV/No. 7, s. 19.

²⁰ »M. Gandzadi (Congo (Brazzaville))... demande que soient inscrits au procès-verbal les noms des votants, pour que les pays en voie de développement sachent où sont leur vrais amis» (S/II/PV/No. 4, s. 6).

V. Protokollens materielle regler er samlet i dens art. 1, som er blitt heller lang — noe over to tusen ord.²¹ Den definerer utviklingsland gjennom en henvisning til FN's Generalforsamlings fastlagte praksis (jfr. note 5 foran), og gir slike land rett til å ta reservasjoner med hensyn til vernetiden (art. 1 (a)), oversettelsesretten (1 (b)), reproduksjonsretten (1 (c)) og kringkastingsretten (1 (d)), og, for forsknings- og undervisningsformål, med hensyn til opphavsmannens enerett i sin alminnelighet (1 (e)).

Vernetidsregelen har fått samme innhold som i programmets forslag, altså adgang til å redusere konvensjonens 50-årsfrister til ikke under 25 år og 25-årsfristen for fotografi og brukskunst til ikke under 10 år. Bortsett fra at Protokollen ikke gir mulighet for generelt å beregne vernetiden med utgangspunkt i verkets første utgivelse (eller evt. forutgående registrering), gir den her samme regel som Verdenskonvensjonens art. IV.

Oversettelsesreglene åpner derimot et betydelig større spillerom for reservasjoner enn opprinnelig foreslått. De kombinerer Bernkonvensjonens tradisjonelle oversettelsesreservasjon — adgang til å anvende oversettelsesreglene i Parisakten av 1896 — med en sterkt utvidet utgave av Verdenskonvensjonens tvangslisensadgang. Opphavsmannen skal således i prinsippet ha enerett til oversettelse i hele vernetiden (men denne kan altså reduseres ned til 25 år *post mortem auctoris*), men denne eneretten tapes hvis han ikke gjør bruk av den ved å utgi oversettelse til vedkommende språk før ti år er gått fra dagen for første utgivelse av originalverket (1 (b) (i)). Tvangslisensreglene i art. 1 (b) (ii)–(vi) er i de fleste detaljer (formelle betingelser etc.) identiske med reglene i Verdenskonvensjonens art. V, 2, men tvangslisens kan etter Protokollen gis allerede når *tre* år er gått fra verkets første utgivelse uten at det er kommet noen oversettelse til vedkommende språk, mens Verdenskonvensjonen som nevnt har en frist på *sju* år. Tvangslisens utelukkes etter Verdenskonvensjonen ved at verket er utgitt i oversettelse til vedkommende språk — etter Protokollen hindres lisens først når slik utgivelse er skjedd i *det land* hvor lisensen begjæres.²² Protokollen gir dessuten klarere og formentlig mer vidtrekkende regler om hvilke språk tvangslisensen kan gjelde,²³ og har ikke med Verdenskonvensjonens bestemmelse om at godtgjørelsen til opphavsmannen skal være i overensstemmelse med internasjonal sedvane, samtidig som den har lagt til at betaling og overføring av godtgjørelsen skal være undergitt lisenslandets nasjonale valutaregulering.

I art. 1 (b) (vii)–(ix) samordnes de to regelsettene om oversettelse. Hvis opphavsmannen før ti år er gått fra originalverkets første ut-

²¹ Protokollens tekst finnes i fransk versjon bl. a. i *Le Droit d'Auteur* 1967 s. 183 flg., i *GRUR Int.* 1967 s. 505 flg. og hos Schulze, *Stockholmer Konferenz für Geistiges Eigentum* 1967, *Intergu Schriftenreihe* Bd. 39 (1967) s. 182 flg.; i engelsk versjon bl. a. i *Copyright* 1967 s. 175 flg., i 14 *BULL. CR. SOC.* (1967) s. 467 flg., i *GRUR Int.* l.c. og hos Schulze op. cit. s. 278 flg.

²² Hva som skal kreves for at utgivelse kan sies å være skjedd i vedkommende land, er ikke helt klart, men konvensjonens definisjon av «utgitte verk» i art. 3 (3) må vel legges til grunn også her. I generalrapporten for annen hovedkomité, pkt. 14, er det slått fast at det ikke er meningen å kreve at trykningen skal finne sted i vedkommende land — det finnes jo også utviklingsland som helt enkelt mangler tilfredsstillende trykningsutstyr.

²³ Den taler om ethvert av de nasjonale, offisielle eller regionale språk som verket ikke har vært utgitt på. Se om Verdenskonvensjonens regel foran ved note 3 og 4.

givelse selv utgir en oversettelse til vedkommende språk, og altså oppnår en enerett som varer ut hele vernetiden for originalverket, faller gitte tvangslisenser straks bort (dog slik at allerede fremstilte eksemplar fortsatt kan selges); men unnlater han så å holde verket tilgjengelig i oversettelse, kan det igjen gis tvangslisenser etter samme regler som i (ii)—(vi) med virkning inntil opphavsmannen foranstalter nytt opplag. Utgir opphavsmannen selv ikke noen oversettelse før de ti år er gått, slik at hans enerett faller bort, går eventuelle tvangslisenser automatisk over til å bli frilisenser.²⁴

Det er åpenbart at Protokollens oversettelsesregler gir adgang til å stille opphavsmennene ikke så lite svakere enn de står etter Verdenskonvensjonen — som jo ellers har måttet gå for å være den internasjonale opphavsretts paria. Og Bernunionens utviklede land må nok sanne at »Der gaar en Nemesis igjennem Livet; Den rammer sikkert, skjönt den rammer sent». I den før omtalte tilleggsdeklarasjonen til Verdenskonvensjonens art. XVII har Bernlandene — for å låse fast Bernkonvensjonens høye beskyttelsesnivå — erklært Verdenskonvensjonen *uavvendelig i forholdet mellom Bernland* for så vidt angår alle verk som etter Bernkonvensjonen har et Bernland som hjemland. Denne bestemmelsen må utvilsomt komme til anvendelse også hvis Verdenskonvensjonen på ett eller flere punkter skulle komme til å medføre en bedre beskyttelse enn Bernkonvensjonen,²⁵ og det vil da i denne sammenheng si at når Protokollen trer i kraft mellom land som også står tilsluttet Verdenskonvensjonen, vil dens adgang til tvangslisens med treårsfrist sette Verdenskonvensjonens syvårsfrist og regler om godtgjørelse i samsvar med internasjonal sedvane ut av spillet.

Reproduksjonseneretten, som i Stockholmsakten for første gang er uttrykkelig hjemlet i konvensjonsteksten (art. 9), må også tåle ganske drastiske innhugg. Art. 1 (c) åpner adgang til tvangslisens til utgivelse av verk *i original form*, når minst tre år er gått etter verkets første utgivelse uten at opphavsmannen selv har utgitt verket i original form i det land hvor lisensen begjæres.²⁶ Bestemmelsene om slike reproduksjonslisenser er, så langt det har vært mulig, gjort helt parallelle med reglene om oversettelseslisens, men inneholder én begrensning som ikke finnes for oversettelseslisensene: Lisens til utgivelse i original form kan gis bare for undervisningsmessige eller kulturelle formål (»des fins éducatives ou culturelles»). Et forslag om å begrense lisensadgangen til å gjelde »exclusivement» for slike formål ble ikke vedtatt, og det er dermed klart at »undervisningsmessige og kulturelle formål» ikke kan fortolkes restriktivt. Det vil da neppe være annet enn ren underholdning som faller utenfor lisensregelens slagvidde — i diskusjonen ble detektiv- og røverromaner nevnt som eksempler på litteratur som vil gå klar av den.²⁷

Reglene om fremgangsmåten ved begjæring om lisens, om oppgjør, om bortfall av gitte lisenser når opphavsmannen selv utgir verket i lisenslandet, og om adgang til å gi lisens når opphavsmannen selv har foranstaltet utgivelse i landet, men alle eksemplar er utsolgt, er de samme som for oversettelseslisenser.

Når det gjelder opphavsmannens enerett til *kringkasting*, ble reser-

²⁴ Det fremgår av dette at *tvangslisensutgaver* ikke er tilstrekkelig til å hindre tap av eneretten til oversettelse etter ti år.

²⁵ Jfr. Ulmer, Urheber- und Verlagsrecht, 2. Aufl., Berlin 1960, s. 89 om forholdet mellom Verdenskonvensjonens art. V og adgangen til oversettelsesreservasjon etter Rom- og Brysseltekstene.

²⁶ Hva som skal kreves for at utgivelse skal ansees å ha skjedd i vedkommende land er heller ikke her helt klart — smnl. note 22 foran.

²⁷ Generalrapporten for annen hovedkomité, pkt. 15 og 16.

vasjonsadgangen gjort noe snevrere enn etter programmets forslag. Utviklingslandene skal kunne anvende Romtekstens art. 11 *bis* istedenfor Stockholmstekstens 11 *bis* (1) og (2), men med én materiell endring: Opphavsmannen sikres rett til vederlag når kringkastingssending overføres til almenheten (gjennom høyttaler o. l.) »à des fins lucratives».²⁸

Langt mer betydningsfull enn kringkastingsregelen er den adgang art. 1 (e) gir til å innskrenke opphavsmannens beskyttelse overfor bruk utelukkende til undervisnings-, studie- og forskningsformål på alle utdannelsesfelter (»exclusivement à des fins d'enseignement, d'études et de recherches dans tous les domaines de l'éducation»). Denne bestemmelsen er nok noe strammere enn i konferanseprogrammets forslag (se foran under III), men likevel unektelig meget vidtgående. Det er her ikke lenger tale bare om tvangslisenser til oversettelse eller reproduksjon, men om en helt generell adgang — og uten noen treårs karenstid — til å innskrenke den beskyttelse konvensjonen tilsier opphavsmannen, hva enten det er tale om oversettelse, reproduksjon i original form, fremføring, kringkasting eller en hvilken som helst annen tenkelig utnyttelsesform. Opphavsmannen skal dog ha krav på vederlag — i samsvar med normene for godtgjørelse til landets egne opphavsmenn, og undergitt den nasjonale valutaregulering.²⁹

Det kan være noe uvisst hvor betydningsfull begrensningen til utelukkende undervisnings-, studie- og forskningsformål i praksis vil vise seg å være. Det må imidlertid være helt klart at ordene betyr at art. 1 (e) på dette punkt får et betydelig snevrere virkefelt enn regelen i 1 (c) som gir adgang til tvangslisens til undervisningsmessige og kulturelle formål. Henvisningen til *utdannelsesområder* er dessuten, ifølge generallrapporten (pkt. 19) forutsatt å skulle angi at bruk for industriell eller kommersiell forskning o. l. ikke skal kunne omfattes av regelen i 1 (e).

Eksemplar av verk fremstilt med hjemmel i Protokollens særregler vil i en viss utstrekning kunne *importeres* til og selges i andre unionsland, først og fremst andre utviklingsland som også har gjort bruk av den særregel det er tale om. Reglene om dette er noe strammere når det gjelder eksemplar fremstilt med hjemmel i art. 1 (e) enn når det gjelder tvangslisenseksemplar (art. 1 (b) (v) og 1 (c) (iv), smnl. 1 (e) 2. og 3. pkt.).

²⁸ Sett på bakgrunn av hva de utviklede land ellers måtte gi kjøp på, er det nærmest påfallende at de fikk akseptert denne vederlagsretten. I utviklingslandene er mottagerapparater ikke allemannseie, og overføringer av så vel lydradio- som fjernsynssendinger til offentlige forsamlinger o. l. spiller en meget stor rolle i folkeopplysningsarbeidet. Og selv et så høyt utviklet land som Canada »has to date not ratified the 1948 version of the Berne Convention, *inter alia* on account of» bestemmelsen om vederlagsplikt for slike overføringer (Straschnov i *International Copyright. Needs of Developing Countries*, utg. Govt. of India, New Delhi 1967, s. 74). Forklaringen ligger formentlig i at utviklingslandene regner med en fortolkning av »à des fins lucratives» som medfører vederlagsplikt bare for den bastante business, slik at all opplysningsvirksomhet går klar.

²⁹ Det har fra opphavsmanns- og forleggerhold — kanskje ikke uten grunn — vært uttalt frykt for at man ikke vil få se så meget til vederlagene, idet utviklingslandenes lærebokforfattere kan være »salaried personnel receiving no royalties» (Barker i *The Bookseller* 1967 s. 1341) eller »ne reçoit qu'une simple rémunération de principe» (Malaplate i *Interauteurs* 1967 s. 251).

VI. Det fremgår av innledningen til art. 1 at reservasjonene skal ha gyldighet i ti år fra reservasjonslandets ratifikasjon av eller tiltredelse til Stockholmsakten. Land som ikke føler seg modne til å unnvære protokollens fordeler når disse ti år er gått, kan imidlertid da fornye noen av eller alle de reservasjoner de har tatt,³⁰ med virkning inntil landet ratifiserer eller tiltrer den tekst som blir vedtatt på *neste* revisjonskonferanse (art. 3). Land som ikke lenger har behov for å opprettholde sine reservasjoner, skal frafalle dem (art. 2), og hvis et land ikke lenger etter FN's Generalforsamlings fastlagte praksis er å anse som utviklingsland, taper det retten til å opprettholde sine reservasjoner seks år etter at WIPO/OMPI's generaldirektør har underrettet samtlige unionsland om landets endrede status (art. 4).

Protokollen er en integrerende del av Stockholmsakten, og ethvert land som tiltrer eller ratifiserer dennes materielle bestemmelser (art. 1—21) må ta Protokollen med på kjøpet og akseptere at den gjøres gjeldende overfor de verk hvis hjemland det er (konv. art. 21 og 28 (1)). Konferanseprogrammets forutsetning om at et utviklingsland som ratifiserte Stockholmsteksten skulle ha rett til å anvende Protokollens reservasjoner også overfor verk fra unionsland som blir stående ved eldre konvensjonstekster og ikke aksepterer Protokollen, ble imidlertid ikke godtatt. Protokollen skal tre i kraft tre måneder etter at de første fem unionsland har ratifisert eller tiltrådt Stockholmstekstens materielle bestemmelser, og da *bare* mellom disse land. For de øvrige land trer den deretter normalt i kraft tre måneder etter landets ratifikasjon eller tiltredelse av art. 1—21 (konv. art. 28 (2)). For å fremskynde muligheten for å dra nytte av Protokollen, er det imidlertid åpnet adgang for utviklingslandene til straks å erklære at de vil anvende dens regler overfor verk hvis hjemland tillater det — og tilsvarende adgang for ethvert unionsland til straks å erklære at det tillater at Protokollen blir brukt mot de verk hvis hjemland det er, av utviklingsland som har ratifisert eller tiltrådt art. 1—21 eller har erklært å ville anvende Protokollen i forhold til land som tillater det (Prot. art. 5). I forholdet til land som hverken ratifiserer, eller tiltrer, art. 1—21 eller avgir erklæring om tillatelse, vil Protokollen ikke kunne påberopes (konv. art. 32 (3), smnl. 28 (2)).³¹

Protokollens art. 6 åpner adgang for kolonimakter, mandatarstater o. l. til å gjøre bruk av dens reservasjoner til fordel for underutviklede territorier som de har ansvaret for, men bare dersom moderlandet selv har akseptert Protokollen. Storbritannia kan således ikke kreve Protokollen anvendt til fordel for f.eks. Fijii uten samtidig å tillate at ethvert utviklingsland anvender den overfor britiske verk.

³⁰ Men kan ikke, når ratifikasjon eller tiltredelse først er skjedd, ta *nye* reservasjoner.

³¹ Barker anfører at regelen om *simultanutgivelse* kan føre til at et verk har mer enn ett hjemland (land med samme vernetid, jfr. konv. art. 5 (4) og 3 (4)), slik at Protokollen kan tenkes anvendt mot britiske verk selv om Storbritannia ikke aksepterer den, i tilfelle hvor verkene før 30 dager er gått fra utgivelsen i Storbritannia utgis i land som har godtatt Protokollen (l. c. s. 1332 og s. 1336); jfr. også Barbara A. Ringer i 14 BULL. CR. SOC. (1967) s. 429—430. En slik konsekvens har neppe vært tilsiktet, og man bør her se det unionsland hvor verket faktisk utkom først som dets eneste hjemland, smnl. Bappert-Wagner, Internationales Urheberrecht, München 1956, s. 81.

VII. Et spørsmål som hverken er berørt i Protokollen eller i generalrapporten, er om de utviklede land skal kunne gjøre gjeldende *materiell resiprositet* overfor de land som gjør bruk av Protokollens adgang til å gi redusert beskyttelse — altså om et utviklingsland som anvender Protokollens regler overfor verk fra et utviklet land må tåle at det utviklede land reduserer vernet for utviklingslandets verk tilsvarende. Heller ikke de trykte forarbeider til konferansen inneholder noe til belysning av dette spørsmålet, og det kan ikke sees å ha vært drøftet i hovedkomitéene.³²

Protokollen er jo imidlertid en integrerende del av konvensjonen og den er gjennomgående bygd opp etter det system at den tillater utviklingslandene å erstatte visse av konvensjonens regler med andre, bestemt formulerte regler. Protokollens resiprositetsproblemer må da, når den selv tiler, løses på samme måte som for konvensjonen for øvrig — et utgangspunkt som synes å måtte føre til at spørsmålet om materiell resiprositet ikke kan besvares på samme måte for alle Protokollens regler.³³

Bernkonvensjonens grunnprinsipp er nasjonal behandling, og dette prinsipp utelukker uten videre materiell resiprositet. Konvensjonsteksten gjør imidlertid fire unntak fra prinsippet, nemlig i artiklene 2 (7), 7 (8), 14 *ter* og 30 (2) (b).³⁴ Bestemmelsen i art. 2 (7) er en relativt uvesentlig særregel for brukskunst, som neppe kan ha relevans til de forhold Protokollen omhandler og ikke kan kaste lys over noe tolkningsspørsmål utenfor sitt eget lille felt. Det samme må åpenbart gjelde for *droit de suite*-regelen i art. 14 *ter*. De to andre reglene har imidlertid direkte interesse for løsningen av resiprositetsspørsmålene m.h.t. reservasjoner i henhold til Protokollen.

Unntaket i art. 7 (8) tillater full materiell resiprositet med hensyn til *vernetidens lengde*. Dette unntaket må ansees som generelt og gis virkning også for de vernetidsbegrensninger som skjer med hjemmel i Protokollens art. 1 (a). Det fremgår temmelig klart av at Protokollens art. 1 (a) taler om å sette kortere verneperioder i stedet for de perioder som er fastsatt i art. 7 (1), (2), (3), og (4), og vel da må forstås slik at art. 7 skal komme til anvendelse med forkortede verneperioder, men ellers uten endringer. Og dette må igjen bety at regelen om adgang til å utøve materiell resiprositet med hensyn til vernetidens lengde skal gjelde også overfor de vernetidsreduksjoner som har hjemmel i Protokollens art. 1 (a).

Unntaket i art. 30 (2) (b) tillater unionslandene å utøve materiell gjensidighet overfor nytilltredende land som tar reservasjoner med hensyn til *oversettelsesretten*. De reservasjoner det her er tale om, svarer til dem som kan tas i henhold til Protokollens art. 1 (b) (i), men bestemmelsen i art. 30 (2) (b) kan, etter sitt innhold, sin plassering i konvensjonsteksten og sin tilblivelseshistorie under Stockholmskonferansen, vanskelig sees som mer enn en særregel som ikke kan gis anvendelse eller analogisk anven-

³² Den tunesiske delegerte, som i annen hovedkomité bemerket at utviklingslandenes representanter »savent qu'il y a réciprocité» (S/II/PV/No. 4 s. 6), må etter sammenhengen ha siktet til kravet om nasjonal behandling, som jo fører til at reservasjonslandenes egne opphavsmenn i *hjemlandet* må tåle virkningene av reservasjonene, jfr. nedenfor under VIII. En uttalelse av dr. Strnad i et fellesmøte for annen og fjerde hovedkomité (S/II&IV/PV/No. 3, s. 10) synes imidlertid klart å forutsette materiell resiprositet iallfall for så vidt angår reservasjoner etter Protokollens art. 1 (b) (i).

³³ Annerledes, så vidt skjønnes, Ringer (l. c. s. 428—429) som generelt uttaler at et unionland som erklærer seg bundet av Protokollen i henhold til dennes art. 5, »is entitled to give works originating in a developing country no more protection than that provided for in the Protocol». Uttalelsen kan under ingen omstendighet være riktig for så vidt angår forholdet til utviklingsland som ikke eller bare delvis har benyttet seg av Protokollen.

³⁴ Regelen i art. 32 (2), om at land utenfor unionen som tiltrer Stockholmsakten må tåle at unionsland som ikke er bundet av dennes materielle bestemmelser avpasser det vern de vil gi under hensyn til Stockholmsakstens (lavere) nivå, ligger så vidt skjønnes i en noe annen gate. Den vil dessuten vanskelig kunne få betydning vis å vis Protokollen, idet denne jo kan anvendes bare overfor de land som har akseptert den (se foran under VI); og Bryssel-land som ved særskilt erklæring (Prot. art. 5) tillater Protokollen brukt mot »sine» verk, kan vel neppe påberope seg art. 32 (2) som hjemmel for å utøve materiell resiprositet (avpasse vernet) overfor nytilltredende land som tar reservasjoner etter Protokollen.

delse utenfor sitt eget, skarpt angitte virkefelt. Mere avgjørende må være hvordan resiprositetsspørsmålet med hensyn til de nytiltredende lands oversettelsesreservasjoner ville ha stilt seg *uten* særregelen, og det må igjen til dels avhenge av hva som gjaldt for tilsvarende reservasjoner etter Rom- og Brysseltekstene. Dette var omstridt, selv om den alminnelige oppfatning nok var at det kunne gjøres gjeldende materiell resiprositet overfor reservasjonslandene.³⁵ Da spørsmålet om å beholde adgangen til oversettelsesreservasjoner ble behandlet på Stockholmskonferansen, ble det imidlertid — så vidt skjønnes uimotsagt — hevdet at Brysselteksten *ikke* åpnet noen adgang til materiell resiprositet overfor reservasjonslandene,³⁶ og Stockholmsteksten sonderer mellom unionslandenes eksisterende reservasjoner som kan opprettholdes, hvor det intet uttales om materiell resiprositet (art. 30 (2) (a)), og nytiltredende lands reservasjoner, hvor det uttrykkelig gis rett til materiell resiprositet (art. 30 (2) (b)). Uansett hva man måtte mene om den riktige forståelse av Brysselteksten på dette punkt,³⁷ må det på denne bakgrunn synes som om regelen i Stockholmstekstens art. 30 (2) (b) heller innbyr til antitese enn til analogi, slik at man hva Protokollens art. 1 (b) (i) angår bør anta at konvensjonens hovedprinsipp gjelder og materiell resiprositet ikke kan utpøves. Det må vel dessuten kunne anføres at det også på dette området har vært tanken å gi utviklingslandene en *håndsrøking*.

Løsningen av spørsmålet om resiprositet når det gjelder Protokollens

³⁵ Den svenske Kungl. Maj:ts Kungörelse nr. 107/1964, jfr. nr. 349/1961, den danske kgl. Anordn. av 5. oktober 1961 og en finsk forordning av 23. januar 1931 (Le Droit d'Auteur 1932 s. 121 flg.) gjør alle gjeldende materiell resiprositet, mens den norske kgl. res. av 10. april 1964 ikke gjør det — noe som imidlertid må sees i sammenheng med Norges ensidige *renonciation aux réserves* i 1931, se Le Droit d'Auteur 1932 s. 3.

Ræstad, Bernkonvensjonen, Oslo 1929, opplyser at man på Romkonferansen var enige om at adgang til materiell resiprositet i reservasjonstilfellene «fulgte av sig selv» (s. 167). Samme standpunkt har bl. a. Torben Lund, Loven om Forfatterret og Kunstnerret, København 1933, s. 206, og Ladas, The International Protection of Literary and Artistic Property, I, New York 1938, s. 388. Allfeld, Das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst, 2. Aufl., München 1928, opplyser at dette er den vanlige lære (s. 468) som han selv har hevdet tidligere, men polemiserer mot den (s. 433). Maus, Das Übersetzungsrecht der wichtigsten Staaten der Berner Übereinkunft, Stuttgart 1930, s. 147, antar under henvisning til Allfeld s. 468 at det er adgang til materiell resiprositet, mens Hoffmann, Die Berner Übereinkunft, Berlin 1935, s. 145—146, under henvisning til Allfeld s. 433 konstaterer at «Die Verhandsländer, die hinsichtlich des Übersetzungsschutzes einen solchen Vorbehalt nicht gemacht haben, müssen jedoch gemäss Art. 4... den vollen Übersetzungsschutz den Werken aus anderen Vorbehaltsländern gewähren, ...» (s. 146).

³⁶ Ifølge referatet fra fellesmøtet for første og fjerde hovedkomité om art. 30 (2) uttalte presidenten — Ulmer — i sitt innledningsforedrag: «... Toutefois, l'Acte de Bruxelles ne prévoit en l'occurrence aucune *réciprocité matérielle* pour les pays qui tirent parti desdites réserves. C'est ainsi que le Japon, par exemple, a fait usage de la réserve relative au droit de traduction dès le début. Cela a pour effet que les œuvres d'origine française, anglaise, etc. ne sont protégées au Japon contre la traduction éventuelle que pendant dix ans si aucune traduction n'est publiée pendant ce délai, tandis que les œuvres d'origine japonaise sont protégées en France, au Royaume-Uni, etc. pendant toute la vie de l'auteur, puis pendant cinquante ans après sa mort.» (S/I & IV/PV No. 1, s. 2.)

³⁷ Generalrapporten fra fjerde hovedkomité (de Sanctis) uttrykker seg meget diplomatisk — den peker på at det ble gitt adgang til å gjøre materiell gjensidighet gjeldende overfor nytiltredende land som tar reservasjoner, og bemerker at når det gjelder unionsland som opprettholder eksisterende reservasjoner «the situation... remains what it was before» (Copyright 1967 s. 225 flg., på s. 229 (Rapportens pkt. 20)). Generalrapporten fra første hovedkomité (Bergström), uttaler derimot i klare ord at «the principle of reciprocity cannot be applied with regard to countries of the Union already availing themselves of the reservations in question» (Copyright 1967 s. 183 flg., på s. 206 (Rapportens pkt. 328)).

øvrige regler må trolig i noen grad avhenge av hvilket standpunkt man tar med hensyn til regelen i art. 1 (b) (i), men iallfall når det gjelder bestemmelsene i art. 1 (d) og (e) vil man fjerne seg svært langt fra utgangspunktet — nasjonal behandling — om man tillater de utviklede land å gjøre gjeldende materiell resiprositet.

VIII. Stockholmskonferansen behandlet og vedtok nye tekster eller tilleggstekster — eller begge deler — til åtte multilaterale konvensjoner. I et større perspektiv kan det likevel neppe være tvilsomt at Utviklingslandsprotokollen vil stå frem som konferansens uten sammenligning mest betydningsfulle sak. Det er å håpe at den også vil kunne betegnes som konferansens mest betydningsfulle resultat. Det ene burde følge av det annet, ettersom Protokollen ble vedtatt. Men mange av dem som var til stede ved den stilfulle undertegningsseremonien i Arvefyrstens palass, der vertslandet satte kronen på sitt strålende arrangørverk, vil nok ha opplevet den med følelser som ikke har vært helt ulike dem en av de amerikanske observatørene har gitt et fortettet uttrykk for:

»Signing ceremonies at the end of major diplomatic conferences are supposed to be formal occasions aimed at relieving tensions, healing wounds, and restoring harmony, but this one was different. Despite the unlimited supply of champagne and the sense of relief at the ending of a difficult conference, the whispered conversations of the previous weeks were still going on, and the photographers caught some worried looks. It was becoming apparent that after weathering a hurricane and making it into harbor the Stockholm Conference was in some danger of sinking at the dock.»³⁴

Man skal ikke overvurdere de innhugg i opphavsmennenes internasjonale vern som Protokollen vil medføre. Den må dessuten sees på bakgrunn av hva de utviklede land selv i våre dager har måttet tåle av hverandre,³⁵ og man må også holde seg det klart at den er et alternativ til utviklingslandenes totale brudd med Bernunionen. Det er endelig grunn til å understreke at Protokollen ikke rokker ved konvensjonens grunnkrav om at det skal gis *nasjonal behandling*. Det innebærer at et land som benytter seg av Protokollens særregler og gir utenlandske verk en redusert beskyttelse, vil være nødt til å redusere sine egne opphavsmenns beskyttelse i nøyaktig samme grad. Man må derfor kunne regne med at i endel utviklingsland vil de egne opphavsmenn etter hvert som utdannelsesnøden avtar noe, komme til å øve press på sine regjeringer for å få dem til å frafalle reservasjoner etter Protokollen. Land som Argentina, Brasil, Jugoslavia, Mexico og New Zealand kommer neppe til å benytte seg av alle Protokollens særregler, og vil neppe heller opprettholde alle de reservasjoner de måtte ta i virkelig lang tid.

Men Protokollens mulige virkninger skal heller ikke undervurderes. Mange utviklingsland er i dag i en situasjon som gjør det realistisk å regne med at det vil gå iallfall ikke vesentlig mindre enn hundre år før de frivillig vil gi avkall på sine reservasjoner. Og vi vet at også utviklede land kan ha anstrengte og overanstrengte handelsbalanser. Det er på det rene at en full iverksettelse av Protokollens regler over-

³⁴ Ringer l. c. s. 417.

³⁵ De Forente Staters Register of Copyrights, Kaminstein, uttalte i sin erklæring til konferansen, at »... the compulsory licenses you have been discussing... seem to resemble the US manufacturing clause in changed and possibly less objectionable forms» (Dok. S/285, også i 14 BULL. CR. SOC. (1967) s. 435 flg., på s. 437). Jfr. Krishnamurti i International Copyright. Needs of Developing Countries, s. 29.

for britiske verk vil kunne gi tydelig utslag på Storbritannias betalingsbalanse — den britiske bokeksport tjener årlig inn omkring £ 51 500 000 i fremmed valuta.⁴⁰

Den bekymrede stemning under avslutningsseremonien skyldtes nettopp at Storbritannia hadde funnet ikke å kunne stemme for Protokollen og unnlot å undertegne Stockholmsakten. Den britiske regjering er blitt ganske voldsomt angrepet fra forlegger- og opphavsmannshold fordi den ikke nedla veto. Også i andre store land har reaksjonen til dels vært heftig. Men allerede Storbritannia alene kan ved å unnlate å akseptere Protokollen redusere dens betydning så sterkt at den ikke gir utviklingslandene — iallfall ikke de mange av dem som er preget av britiske kulturelle tradisjoner — det alternativ som skulle gjøre det mulig for dem å bli stående i Bernunionen. Derfor gjenstår det ennå å se om Stockholmskonferansens viktigste sak er trygt i havn, og derfor kan man rolig spå at pågangen for å sprengte Bernlåsen (jfr. foran under I) kommer til å bli hard på den ventede Verdenskonvensjonskonferansen.

Komité III. Uppfinnarcertifikat Av patenträttsrådet Claës Ugglå

Programmet for denna komité var Dok. S/2 »Förslag till ändring av artikel 4 i Pariskonventionen». Denna handling anges såsom »utarbetad av svenska regeringen under medverkan av BIRPI». I fråga om S/2 var emellertid den svenska insatsen tämligen modest. Initiativet till att upptaga frågan på konferensprogrammet hade tagits av BIRPI och vid utarbetandet av själva dokumentet hade de svenska experterna — justitierådet Hesser och förf. — i huvudsak endast fullgjort granskande och rådgivande funktioner.

Förslaget gick i sak ut på att ansökan om uppfinnarcertifikat i land som erbjuder valrätt mellan sådant och patent skall ge upphov till konventionsprioritet på samma sätt som en patentansökan. Förslaget var också väl förberett och man räknade inte nu med att denna punkt på Stockholmskonferensens program skulle ta längre tid eller vålla några speciella svårigheter.

Frågan om införande i Pariskonventionen av begreppet uppfinnarcertifikat togs första gången upp vid Lissabonkonferensen 1958 på förslag av den rumänska delegationen.¹ Ämnet var emellertid då politiskt inflammerat. Det rumänska förslaget, som fick stöd från östlandshåll, avböjdes av majoriteten länder med hänvisning till att man saknade erforderlig kunskap om den närmare innebörden av begreppet uppfinnarcertifikat. Men i diskussionen hade även skymtat uppfattningen att uppfinnarcertifikaten i själva verket inte alls kunde räknas som en form av »propriété industrielle» utan att de tvärtom helt och hållet stod i motsats till patent, eftersom deras innebörd egentligen var att uppfinnaren avstod från varje ensamrätt.

Inför möjligheten av en förestående anslutning till Pariskonven-

⁴⁰ The Bookseller 1967 s. 1781.

¹ Actes de la Conférence de Lisbonne, Genève 1963, s. 496 ff och 503 f.

tionen av Sovjetunionen sammankallade BIRPI:s direktör i januari 1964 en studiegrupp för att utreda olika frågor om uppfinnarcertifikat i förhållande till Pariskonventionen. I denna grupp ingick Bulgarien, Israel, Jugoslavien, Nederländerna, Polen, Rumänien, Storbritannien, Tjeckoslovakien, Ungern och U. S. A. Från Sovjetunionen hade kommit observatörer. Ordförande var rumänen Ion Anghel och rapportör engelsmannen William Wallace. Några stora resultat nåddes väl inte, men man var överens om att systemet med uppfinnarcertifikat inte skulle anses strida mot konventionens anda och syften. Man enades vidare om att det i princip ej fanns något hinder mot att överväga att i konventionen införa en regel enligt vilken ansökan om uppfinnarcertifikat skulle ge upphov till prioritet. Såsom ett viktigt resultat av mötet har sedermera framkommit en på franska och engelska tryckt broschyr² med mycket goda upplysningar angående lagstiftningen i olika länder som har uppfinnarcertifikat samt om systemets förhållande till konventionen i skilda avseenden.

I mars 1965 hölls härpå ett expertkommittémöte med deltagare från ett trettiotal stater. Till grund för överläggningarna låg ett dokument som BIRPI utarbetat efter konsultation med de svenska experterna och i vilket föreslogs att artikel 4 i Pariskonventionen skulle förädlas med ett tillägg, betecknat J. Enligt detta skulle ansökan om uppfinnarcertifikat i länder som gav de sökande valrätt mellan sådant certifikat och patent för de syften som avses med artikeln (d. v. s. för erhållande av prioritetsrätt) jämnställas med ansökan om patent, och omvänt skulle gälla att en patentansökan skulle på samma sätt ge upphov till prioritetsrätt vid en senare ansökan om uppfinnarcertifikat. I dokumentet angavs att tanken nu var att denna fråga skulle tagas upp redan vid Stockholmskonferensen — och alltså inte först vid den senare konferens för revision av Pariskonventionen i Wien vartill Österrike redan i Lissabon 1958 utfärdat inbjudan — men att varken BIRPI eller svenska regeringen ännu definitivt bestämt sig för att ta upp ämnet på programmet för Stockholmskonferensen: det fick bli beroende av hur ärendet utvecklade sig vid expertkommittémötet, antydes det.

Också vid detta möte var rumänen Anghel ordförande och engelsmannen Wallace rapportör. En sensation kreerades av den sovjetryska observatörsgruppen, som tidigt under mötets gång deklarerade att Sovjetunionen nu beslutat ansluta sig till Pariskonventionen.³ Åtskilliga av östländerna förklarade sig önska få certifikaten uttryckligen jämnställda med patent genom hela konventionen. Men detta avböjdes av majoriteten, sedan den svenska delegationen förklarat att Stockholmskonferensen, som i första hand avsetts för en revision av Bernkonventionen, inte erbjöd ett lämpligt tillfälle för så omfattande ändringar i Pariskonventionen. I detta sammanhang diskuterades också frågan om inte certifikaten i varje fall borde nämnas i definitionen av industriellt rättsskydd i artikel 1 (2). Denna fråga överlämnades till svenska regeringen och BIRPI att överväga närmare i samband med det slutliga ställningstagandet till Stockholmsprogrammet i denna del.

² Groupe d'étude sur le certificat d'auteur/Study Group on Certificates of Authorship, Genève 1964 (129 pp.).

³ NIR 1965 s. 95 f. Anslutningsdokumentet anlände också medan mötet fortfarande pågick och anslutningen trädde i kraft från och med d. 1 juli 1965, jfr La Propriété Industrielle, 1965 s. 78.

Om den föreslagna regeln angående prioritet syntes emellertid råda allmän enighet. Man behövde därför från svensk sida inte hysa några större betänkligheter mot att ta upp denna fråga på Stockholmskonferensen.

Efter sådana överväganden som nyss nämnts upptogs i Dok. S/2 endast förslaget till ett tillägg i artikel 4. Någon ändring av definitionen i artikel 1 (2) föreslogs alltså inte. Här om anfördes i motiven följande:

»Svenska regeringen och BIRPI har efter noggrant övervägande beslutat att inte föreslå någon ändring utöver den som enhälligt föreslagits av expertkommittén.

Ett av skälen härför är att — i belysning av de två förberedande mötena 1964 och 1965 — det synes troligt att enhällighet vid Stockholmskonferensen kan nås endast om den ändring som enhälligt föreslogs av 1965 års kommitté. — — —

Även om man antar att enhällighet skulle kunna åstadkommas beträffande ytterligare förslag, talar praktiska överväganden mot att sådana framställs. Som bekant har Stockholmskonferensen från början planerats för revision av Bernkonventionen — och ej av Pariskonventionen vilken — — — torde komma att underkastas en allmän revision på 1970-talet i Wien. Vidare kan⁴ Stockholmskonferensen få att behandla frågor om en strukturell reform och i så fall kan endast ett strängt begränsat tidsutrymme medges för revision av Pariskonventionen vid denna konferens.⁵

Den föreslagna texten till ny avdelning i artikel 4, nu betecknad med bokstaven I, följer här.

I — 1. Ansökningar om uppfinnarcertifikat, ingivna i ett land, vari sökande har rätt att, efter eget gottfinnande, söka antingen patent eller uppfinnarcertifikat, skall behandlas på samma sätt och ha samma verkningar såvitt avser rätten till prioritet enligt denna artikel som patentansökningar.

2. I ett land, vari de sökande har ovannämnda valrätt, skall rätten till prioritet som omhandlas i denna artikel erkännas även där sökanden begär uppfinnarcertifikat oberoende av om den första ansökningen (avdelning A stycke 2) var en ansökan om patent eller nyttighetsmodell eller om uppfinnarcertifikat.⁵

Fram till den 30 april 1967 hade 10 stater lämnat skriftliga yttranden till BIRPI över förslaget. Alla var positiva. I ett par av svaren förordades redaktionella ändringar i den föreslagna texten. Ett land, Japan, uttalade önskemålet att frågan huruvida certifikaten skulle nämnas även i andra artiklar borde studeras före den blivande Wienkonferensen. Endast i det engelska yttrandet framfördes ett direkt yrkande i denna riktning, i det man föreslog att definitionen av industriellt rättsskydd i artikel 1 (2) borde kompletteras genom att uppfinnarcertifikat nämndes redan här.

Enligt den på förhand gjorda fördelningen av poster och uppdrag vid konferensen skulle ordförandeskapet i huvudkommitté III tillfalla Rumänien och sannolikt hade man tänkt sig att Anghel även denna gång skulle vara ordförande. Det visade sig emellertid att han icke var med i den rumänska delegationen. I stället blev det nu den rumänske patentverkschefen Lucian Marinete som sattes till ordförande. Efter som ämnet var uppfinnarcertifikat var det fullt stilenligt att han förde

⁴ Då Dok. S/2 fastställdes, vilket för svensk del skedde genom konseljbeslut den 4 mars 1966, hade man ännu inte tagit helt slutlig ställning till om de organisatoriska frågorna skulle tas med på programmet.

⁵ Förfs. översättning.

ordet på ryska. Såsom rapportör⁶ tjänstgjorde medlemmen av Australiens delegation Alfred C. King.

I debatten var alla länder som yttrade sig — drygt 20 — klart positiva till det föreslagna tillägget till artikel 4, några dock med yrkanden om redaktionella förbättringar. De flesta av dem som yttrade sig — bland dem den sovjetryske delegaten — intog däremot en reserverad eller negativ hållning till det engelska förslaget att även införa begreppet uppfinnarcertifikat i definitionen i artikel 1 (2). På denna punkt ansåg majoriteten att man borde undersöka frågan vidare och eventuellt ta med den på programmet för Wienkonferensen. Den engelska delegation drog härfter tillbaka sitt förslag. BIRPI:s direktör utfäste sig att ta initiativ till erforderliga studier för att man sedermera vid Wienkonferensen skulle kunna bedöma om uppfinnarcertifikaten borde omnämnas i Pariskonventionen på andra ställen än i artikel 4.

Den nya avdelningen i artikel 4 gick härpå till redaktionskommittén under ordförandeskap av den amerikanske patentverkschefen Brenner. Denna enade sig utan större svårighet om en något modifierad text,⁷ som senare med en smärre jämkning av den franska versionen enhälligt godkändes av huvudkommitté III.

Den slutliga texten hade följande lydelse:

I 1. Ansökningar om uppfinnarcertifikat, ingivna i ett land, vari de sökande har rätt att enligt eget val söka antingen patent eller uppfinnarcertifikat, skall ge upphov till prioritet varom stadgas i denna artikel på samma villkor och med samma verkningar som patentansökningar.

2. I ett land, vari de sökande har rätt att enligt eget val söka antingen patent eller uppfinnarcertifikat, skall den som söker uppfinnarcertifikat åtnjuta rätt till prioritet i enlighet med bestämmelserna i denna artikel på grundval av en ansökan om patent, nyttighetsmodell eller uppfinnarcertifikat.⁸

Arbetet i huvudkommitté III var därmed — enligt konferensens tidtabell — avslutat fredagen den 16 juni 1967, d. v. s. vid första konferensveckans utgång. Den godkända texten antogs sedermera med acklamation i plenarsammanträde i konferensens slutskede under ordförandeskap av den ryske chefsdelegaten Maksarev.

Om de antagna nya bestämmelsernas tolkning är väl inte så mycket att säga. Valrätten mellan patent och certifikat såsom en förutsättning för prioritet har ansetts nödvändig för att ett land inte skall kunna.

⁶ Systemet med rapportörer utsedda bland ländernas delegater är enligt författarens mening olyckligt och borde avskaffas. Dels ålägger man genom detta system enskilda konferensdeltagare en stor extra arbetsbörda — en av rapportörerna vid Nicekonferensen 1957 mäktade inte avlämna sin rapport förrän långt efter konferensens slut — och dels bäddar man lätt under för ensidiga eller rent av partiska framställningar där den egna delegationens synpunkter spelas upp medan andras argumentering förvanskas eller kanske helt trollos bort. Övriga deltagare är i regel för finkänsliga för att i ett sent skede av konferensen anmärka mot rapporten och upprepa sådant som de förut framfört men som inte kommit med eller som blivit skevt framställt. Nej, antingen borde rapporten avfattas av sekretariatet eller också kunde den avskaffas helt. Härmed ingen kritik mot rapportören King, som i god tid levererade en utmärkt och fullt opartisk rapport.

⁷ Inspiration till denna hämtades på några punkter från en text som kommit fram vid AIPPI:s Tokyokongress 1966.

⁸ Förf. översättning.

helt avskaffa patentsystemet och ändå göra anspråk på prioritet vid patentansökning i annat unionsland. Någon gensaga häremot har såvitt bekant aldrig gjorts. En fråga som väl kommer att bli aktuell vid tolkningen är om valrätten skall anses uppfylld, även om undantag gäller i fråga om vissa tekniska områden. I Sovjetunionen, t. ex., kan endast certifikat erhållas på uppfinningar avseende läkemedel, livsmedel och smakämnen.⁹ Enligt författarens mening kan ett så begränsat undantag inte verka allmänt diskvalificerande. Däremot kan man väl förfäktat att, om i det speciella fallet en ansökan gäller just en sådan undantagen produkt, förutsättningen angående valrätt inte är uppfylld och att konventionsförpliktelsen att ge prioritet följaktligen icke gäller. Formuleringen anger klart att alla artikeln bestämmelser som gäller prioritet för patent skall gälla också då det är en ansökan om certifikat som åberopas som prioritetsgrundande, t. ex. reglerna om vad som skall anses som första ansökan, om multipla prioriteter o. s. v.

Till sist några reflektioner om de till Wienkonferensen uppskjutna frågorna. Spörsmålet om uppfinnarcertifikat verkligen kan anses utgöra en form av industriellt rättsskydd kan naturligtvis vålla teoretiska tvivel. Både från ungerskt¹⁰ och sovjetiskt håll förfäktades vid konferensen ivrigt att så är fallet. Särskilt framhölls att certifikaten lika väl som patenten gav sin innehavare en ensamrätt, det som speciellt karakteriserade certifikaten var att det var staten som blev innehavaren och som alltså fick ensamrätten. Detta argument förefaller starkt. Större svårigheter, både rättstekniska och politiska, kommer troligen frågorna om vissa andra konventionsbestämmelsers tillämplighet med avseende på uppfinnarcertifikat att framkalla. Det är en intressant iakttagelse, att det först och främst var östländer som vid de tidigare mötena med studiegrupp och expertkommitté yrkade på att konventionen systematiskt skulle kompletteras med omnämnande av uppfinnarcertifikat, medan samma länder vid Stockholmskonferensen var påfallande lite entusiastiska redan för det rätt blygsamma engelska förslaget. Det ligger naturligtvis nära till hands att man — sedan man blivit nästan säker på att certifikaten i Stockholm skulle vinna internationellt erkännande — också insett att en fullständig komplettering av konventionen väsentligen skulle innebära att certifikatländerna åtog sig diverse konventionsförpliktelser som inte för närvarande gäller.

Kommitté IV. Administrativa bestämmelser och slutbestämmelser

Av jur. lic. Gunnar Karnell

I. Inledning. — Den fjärde kommitténs uppgifter vid Stockholmskonferensen avsåg förberedelser för konferensens revision av reglerna om organ, verksamhetsformer och finanser samt av slutbestämmelserna i

⁹ Groupe d'étude etc., s. 60 f.

¹⁰ Det bör observeras att man i Ungern redan 1937 avskaffade systemet med uppfinnarcertifikat och, enligt uppgift till förf., ej har för avsikt att återinföra det.

Bern- och Pariskonventionerna (BK och PK) samt i Madridöverenskommelsen 1891 (rev. senast i Nice 1957) rörande internationell registrering av fabriks- och handelsmärken, Niceöverenskommelsen 1957 angående den internationella klassificeringen av varor och tjänster för vilka varumärken gäller och Lissabonöverenskommelsen 1958 om skydd för vissa geografiska ursprungsbeteckningar och deras internationella registrering; kommittén hade även till uppgift att bearbeta förslag till tilläggsakter till Madridöverenskommelsen 1891 angående undertryckande av oriktiga ursprungsbeteckningar å handelsvaror (rev. senast i Lissabon 1958) och Haagöverenskommelsen 1925 angående internationell deponering av mönster och modeller (rev. senast 1960; tilläggsakt Monaco 1961).¹

Kommitténs beslut blev också konferensens.

Till underlag för kommitténs arbete låg ett omfattande förberedelsearbete alltsedan 1962, vilket inför konferensen resulterade i att BIRPI framlade en serie dokument med förslag till ändringar i gällande regler. Dokumenten S/3 (Paris), S/9 (Bern), S/4—8 (övriga här nämnda överenskommelser), S/11 (förslag till övergångsbestämmelser, att gälla intill dess reglerna om organ och verksamhetsformer enligt S/3 och S/9 samt enligt S/10 om en ny internationell organisation trätt i kraft) och S/12 (finansiering) hade omedelbar betydelse för kommitténs arbete. Vissa korrigeringar till dessa dokument hade även framlagts inför konferensen.²

För denna tidskrifts läsare i allmänhet torde arbetet med revisionen av PK och BK tilldraga sig det förhärskande intresset. Fortsättningsvis kommer därför kommitténs övriga uppgifter att förbigås. Till de frågor som rör Bernunionen (BU) och Parisunionen (PU), och som sålunda kommer att behandlas, hör emellertid sådana som sammanhänger med det s. k. u-landsprotokollet (kommitté II) och med förslaget till en ny internationell organisation på det intellektuella rättsskyddets område (kommitté V). Ett av huvudsyftena med revisionen av BK:s och PK:s s. k. administrativa regler var att ombilda unionernas numera jämförelsevis ålderdomliga verksamhetsformer till väsentlig överensstämmelse med typer som utvecklats inom FN och till FN knutna organ och att därvid samordna BK:s och PK:s regler med dem som kunde antagas för den nyskapade organisationen OMPI/WIPO. Fortsättningsvis kommer de av konferensen resulterande Stockholmstexterna av BK och PK att redovisas mot bakgrunden av BK:s Brysseltext 1948 och PK:s Lissabontext 1958, vilka ju utgjorde föremål för revisionsarbetet. Det torde icke tjäna något beaktansvärt syfte att här redovisa mellanliggande förslag annat än då så erfordras för att tydliggöra sammanhangen.

Arbetet i kommitté IV leddes av chefen för det franska patentverket François Savignon såsom ordförande. Dess redaktionskommitté verkade under ordförandeskap av Roger Labry, franskt ambassadråd.³

¹ Samtliga nordiska länder har anslutit sig till Bern- och Pariskonventionerna. Danmark, Norge och Sverige har därutöver anslutit sig till Niceöverenskommelsen, medan i övrigt endast föreligger anslutning från Sverige till den sist nämnda Madridöverenskommelsen.

² Om förberedelsearbetet på de olika områdena, se inledande redogörelser i respektive dokument.

³ Arbetet i kommittén tillgick huvudsakligen så att man i närvaro av företrädare för såväl länder inom Bernunionen som inom Parisunionen utgick från förslagen till ändringar i PK enligt Dok. S/3. Eftersom de där givna

Generalrapportör för kommitté IV var advokaten Valerio de Sanctis, Italien.⁴

II. *De administrativa reglerna.* — 1. *Nuläget.*⁵ — Den löpande administrationen av såväl BK som PK handhas enligt gällande texter av BIRPI, vars organisation bestämmes av schweiziska regeringen, som också övervakar dess verksamhet, upprättar dess budget, övervakar dess utgifter, lämnar nödiga förskott och uppgör BU:s bokslut; PU:s bokslut upprättas av BIRPI. BIRPI ter sig enligt konventionstexterna närmast som ett slags informationscentral (»förse unionsländerna med de särskilda upplysningar som de kan behöva»...) med skyldighet att utge tidskrifterna *le Droit d'Auteur* (Copyright) och *la Propriété Industrielle* (Industrial Property) och att biträda vid förberedelserna för revisionskonferenser. Vid dessa skall dess av schweiziska regeringen utsedde direktör delta i diskussionerna. Hans enda övriga i konventionstexterna föreskrivna uppgift är att upprätta en årlig rapport över BIRPI:s verksamhet.

Övriga administrativa uppgifter förutsättes enligt BK även utanför revisionskonferensers ram kunna handläggas vid konferenser, att hållas efter hand i de olika unionsländerna med ombud för dessa länder efter förberedelse av värdlandets regering i samverkan med BIRPI. Några särskilda konferenser utöver revisionskonferenser avseende BK:s regler har dock ej hållits. Vid Brysselkonferensen 1948 fattades emellertid beslut om en kommitté med representanter för tolv medlemsländer, ett ständigt utskott (»Comité permanent»), men med enda uppgift att biträda BIRPI vid förberedelserna för revisionskonferenser. Enligt PK skall efter Lissabontextens ikraftträdande (1962) mellan revisionskonferenserna och normalt vart tredje år hållas ett slags administrationskonferenser, *Conférences de Représentants*, med viss budgetbehandling för BIRPI som främsta uppgift men även med möjlighet att — dock utan beslutsrätt — upptaga andra frågor om unionens rättsskydd och utveckling.

Dessa administrativa bestämmelser kan endast ändras vid revisionskonferenser genom enhälliga beslut av de deltagande unionsländernas representanter.

Den administrativa ram för vilken nu redogjorts har länge varit trång, bl. a. ur synvinkeln av behoven att anpassa insatserna för främjande av immaterialrätten till de snabba tekniska, sociala och politiska förändringarna i världen. Anspråk på kontinuerligt medbestämmande från unionsländerna vid utformningen av arbetet med den immaterialrätten, missnöje med det otidsenliga systemet för BIRPI:s ekonomi och BIRPI:s nuvarande effektiva lednings utpräglade intresse av en organisatoriskt aktiv position för organisationen inom en utvidgad verksamhetsram har kraftigt bidragit till reformernas genomförande. Även intresse att tillmötesgå u-länderna har spelat in, jämte på sina håll fruktan för en uppsplittring av organisationsväsendet⁶

förslagen i de flesta hänseenden direkt motsvarades av förslag för BK i S/9 underlättades samordning av texterna. Viktiga frågor förekom likväl även för unionerna var för sig.

⁴ Generalrapporten har publicerats i *le Droit d'Auteur* 1967 s. 233—238.

⁵ BK art 21—24, PK art 13 och 14.

⁶ Se om bakgrunden till förändringssträvandena Hesser och Uggla i NIR 1965 s. 153 ff. resp. s. 182 ff.

på området. De motstående intressen som förekom särskilt beträffande BK inför Stockholmskonferensen riktade sig icke generellt mot en reform av de administrativa bestämmelserna utan avsåg att inom en reforms ram säkerställa unionens oberoende gentemot varandra och gentemot den föreslagna nya organisationen OMPI.

2. *Stockholmstexterna.* — Stockholmstexternas administrativa regler finnes för BK i artikel 22—26 och för PK i artikel 13—17.

De nya administrativa formerna för BK och PK ansluter sig i grundläggande hänseenden till de förslag som framlades inför konferensen. Resultaten ger uttryck för en strävan i kommittén att såvitt möjligt ge BK:s och PK:s regler samma innehåll, för att underlätta unionernas verksamhet såväl arbetstekniskt som ekonomiskt. De enda skillnaderna av betydelse, när det gäller de administrativa reglerna, hänför sig till PK artikel 13 tredje och femte st., som avser nedan närmare behandlade speciella representations- och omröstningsfrågor beträffande länder med gemensamt patentverk.

Varje unions organ är enligt Stockholmstexten dess generalförsamling (BK art 22, PK art 13), exekutivkommitté (BK art 23, PK art 14) och sekretariat (BK art 24, PK art 15).

Samtliga unionsländer bildar generalförsamlingen; en fjärdedel av dem jämte OMPI:s värdland bildar exekutivkommittén efter val i generalförsamlingen. Sekretariatet utgöres av »le Bureau International», som avses efterträda BIRPI som gemensamt sekretariat för BU, PU och OMPI m. fl. Den viktiga posten som generaldirektör tillsättes enligt OMPI-konventionens regler av OMPI:s generalförsamling efter förslag av den av medlemmarna i BU:s och PU:s exekutivkommitté sammansatta OMPI:s samordningskommitté.

Generalförsamlingen, som sålunda utgör varje unions högsta myndighet, samlas vart tredje år till ordinarie sammankomst, vilken förutsättes äga rum samtidigt med OMPI:s generalförsamlings. Exekutivkommittén sammanträder enligt huvudregeln en gång årligen, såvitt möjligt samtidigt med OMPI:s samordningskommitté.

Detaljerna i organens uppgifter torde här kunna förbigås i stor utsträckning. Allmänt kan sägas att tillskapandet av generalförsamlingen ger medlemsländerna möjlighet att fortlöpande verka för unionens syften utan att för den skull behöva vänta kanske årtionden på revisionskonferenser, samt att de uppgifter som hitintills åvilat schweiziska regeringen nu kommer att handläggas av unionsländerna själva genom unionens organ. Sekretariatets uppgifter inom ramen för BK och PK är formellt sett väsentligen oförändrade.

En fråga som för PK:s del tilldrog sig stor uppmärksamhet i fjärde kommittén hade att göra med representations- och omröstningsregler för unionsländer »groupés en vertu d'un arrangement particulier au sein d'un office commun», som för var och en av länderna hade karaktär av sådant särskilt förvaltningsorgan för ärenden rörande det industriella rättsskyddet, som omtalas i PK art 12. Madagaskar och Senegal, som inledningsvis åsyftat rätt för sådana länder att i obegränsat antal låta sig representera av ett lands delegat, uppnådde efter långa debatter att länder som svarar mot beskrivningen kunde representeras i generalförsamlingen av ett land som ställföreträdare för alla i diskussionerna, medan vid omröstningar ett land endast kan företräda ett annat sådant land. Det förutsattes i konventionstexten, art 13

femte st., att den senare formen av ställföreträdarenskap endast skall brukas i undantagsfall. Ett förslag från ett antal sydamerikanska stater att göra omröstningsregeln allmänt tillämplig föll.

Quorum-reglerna, reglerna om hur många länder som skall vara företrädare för att generalförsamlingen skall vara beslutförför, orsakade också livliga debatter. Det av BIRPI framlagda förslaget om 1/3 av medlemsstaterna ansågs allmänt vara för lågt. Man stannade slutligen för en 1/2 regel men — efter energiska föreställningar från BIRPI:s direktör — med den kompletteringen att man skall få skrida till beslut redan vid 1/3 representation; andra beslut än i procedurfrågor får därpå giltighet först sedan de efter ett rundskrivelseförfarande vunnit 1/2 anslutning (BK art 22 tredje st., PK art 13 fjärde st.). Bland anledningarna till det motstånd som en 1/3 regel för quorum väckte kan nämnas att det enligt Stockholmstexterna är generalförsamlingen och icke revisionskonferenser som beslutar ändringar av reglerna i BK art 22—26 och PK art 13—17 om administration och finanser. Man fruktade att ett alltför obetydligt antal stater skulle kunna uppnå beslutsförför i generalförsamlingen i dessa viktiga frågor. För giltigt beslut avgjorde man sig för 3/4 majoritet bland företrädare länder, höjd till 4/5 för art 13 om generalförsamlingen. För andra frågor än ändringsfrågor gäller 2/3 majoritet.

III. *Finanser.* — Stockholmstexterna innehåller för BK i art 25 och PK i art 16 en fullständig nyreglering av unionens finansiella system.

Den hittillsvarande ordningen med »tak» för nationernas bidrag inskrivna i konventionstexterna, och beroende av revisionskonferenser eller enhälliga beslut av unionsländerna för ändringar samt med årliga totalbelopp på f. n. ca 400 000 kronor för båda unionerna tillsammans (beslutade 1948 och 1925!) har lett till utmordentliga svårigheter. Verksamheten har kunnat hållas löpande endast tack vare frivilliga bidrag. Enhällighetsreglerna i BK och PK synes a priori ha verkat hindrande mot att ens försöka få de inskrivna beloppen höjda.

Enligt Stockholmstexterna fastställer generalförsamlingen treårsbudgeter för varje unions egna och för unionernas (inräknade alla de av OMPI administrerade) gemensamma ändamål samt i förekommande fall även för OMPI:s s. k. konferens. Varje land bidrager sedan med en andel, vars storlek liksom hittills bestämmes i förhållande till det antal enheter som står för den klass som landet valt att tillhöra (högsta I med 25 enheter, lägsta nu VII med 1 enhet). Två års underlåtenhet att erlagga bidrag medför, utom då »de circonstances exceptionnelles et inevitables» kan åberopas, automatisk förlust av rösträtt i generalförsamlingen. Genom en »fonds de roulement», grundad på engångsbelopp från medlemsstaterna, tillgodoses likviditetskraven. Övriga finansiella regler, som avses skola kompletteras av ett av generalförsamlingen fastställt reglemente, förbigås här.

Från spanskt håll väcktes ett förslag till förstärkning av PU:s finanser genom en avgift på bl. a. sådana patent- och varumärkesansökningar i medlemsländerna, som avsåg prioritetsrätt enligt PK. Förslaget, som under kommitténs arbete inskränktes till att man skulle bland inkomstkällorna i art 16 omtala möjligheten av en sådan avgift, mötte åtskilliga invändningar, bl. a. från svenskt håll och resulterade småningom i en resolution att BIRPI skulle utreda frågan för förnyad behandling vid den nästkommande revisionskonferensen för PK i Wien.

IV. *Övergångsbestämmelser.* — I Dok. S/11 hade föreslagits övergångsbestämmelser om förtida igångsättande av vissa rådgivande funktioner för organ enligt Stockholmstexterna, att gälla för tid innan de nya administrativa och finansiella reglerna trätt i kraft. Dessa förslag blev icke föremål för beslut under konferensen, sedan de stött på motstånd från flera håll och BIRPI och den svenska delegationen förklarat sig icke vidhålla dem.

V. *Ikraftträdande.* — Enligt Stockholmstexterna gäller för såväl BK som PK att de materiella reglerna (art 1—21 i förening med u-landsprotokollet resp. art 1—13) och de administrativa reglerna (art 22—26 resp. art 13—17) kan tillträdas separat. Övriga konventionsregler utgör slutbestämmelser med tillämpning på bl. a. förutsättningarna för angivna reglers ikraftträdande, revisionskonferenser, språk, tillämplighet på områden för vars internationella förbindelser ett land svarar och tvisteforum. En i Dok. S/9 föreslagen regel om möjlighet för ett land som ännu icke tillträtt Stockholmstexten av BK att tillämpa eller medge tillämpning av u-landsprotokollet utan att vara bundet av Stockholmstextens materiella bestämmelser överfördes efter långa debatter till u-landsprotokollet, art 5 (BK art 28 andra st. d)). Möjligheterna att uppdelat tillträdet till endera gruppen av de materiella eller administrativa reglerna mötte dock viss kritik inom kommitté IV, särskilt från Nederländerna ur synvinkeln av att man icke fann några praktiska skäl för att ett land skulle medges godkänna de materiella reglerna separat. Det påpekades emellertid att vissa länder kunde vara villiga att godta PK art 1—12 innan de tillträdde övriga artiklar i PK, eftersom de förra innehöll reglerna om uppfinnarcertifikat. Ett annat skäl som anfördes för att hålla isär de olika grupperna av regler i PK var att de administrativa reglernas nära anslutning till OMPI-konventionen kunde göra dem oantagliga för länder som icke motsatte sig de materiella reglerna i PK (Italien).

För att de nya materiella reglerna skall träda i kraft kräves för BK fem länder och för PK — efter ryskt förslag om höjning från fem för att ge »more weight to the new instrument» — tio länder.

Vad gäller BK kräves för att de nya administrativa bestämmelserna (art 22—26) skall träda i kraft att sju länder har tillträtt dem, medan det för PK (art 13—17) kräves tio länders anslutning. Därefter inträder en period, då såväl den gamla som den nya organisationen består, vilket kan komma att innebära vissa bekymmer, icke minst för BIRPI:s tjänstemän. Generaldirektörsposten i OMPI, som tillika avser den nya administrationen, kommer sannolikt länge att vara förknippad bl. a. med rollen som direktör för sekretariatet för länder på äldre texter. OMPI-konventionen kräver för att organisationen skall uppstå sju BU-länders och tio PU-länders tillträde, varigenom man sålunda åstadkommit parallellitet med förutsättningarna för de nya administrativa reglernas ikraftträdande för unionerna. Under de därpå följande fem åren får unionsländer som meddelar önskemål därom s. a. s. pröva på hur systemet kännes genom att utan formella förbindelser, såsom för denna tid fullvärdiga medlemmar av generalförsamlingen, utöva den rätt som föreskrives i de administrativa bestämmelserna, såsom om de vore bundna därav (BK art 38, PK art 30); de inräknas i quorumtalet för beslutsförhet.

Den schweiziska regeringens huvudmannaskap upphör icke förrän

alla unionsländer är medlemmar i OMPI och har anslutit sig till de nya texterna.

VI. Tillämplig text. — Den fråga som mer än andra tilldrog sig debattintresse inom kommittén var den vilken text — om någon — som på grundval av BK skall äga tillämplighet i förhållandet mellan länder, som senast antagit olika texter. Eftersom författaren av detta referat i ett kommande nummer av NIR i en särskild artikel ingående behandlar problem om tillämplig text i belysning av just bl. a. diskussionen inom kommittén, och enär artikelns uppläggning är sådan att en presentation inom ramen för detta referat knappast skulle tjäna något självständigt ändamål, må här blott hänvisas till den kommande artikeln, där Stockholmstexten behandlas i det sista avsnittet.

De problem som BK:s text här föräpplade i kommittén saknade i stort aktualitet för PK:s del. Ett gemensamt intresse för BU och PU var dock att nytillträdande unionsländer skulle bindas gentemot tidigare unionsländer. Kommittén ansåg det icke vara erforderligt att i PK föreskriva någon motsvarighet till BK art 32 andra st. ii), om reciprok sänkning av skyddsnivån, eftersom någon sänkning av skyddsnivån i förhållande till tidigare texter aldrig skett vid revision av PK. Någon särskild redogörelse här för PK:s regler, som i övrigt praktiskt sett motsvarar BK:s i vad de icke avser u-landsprotokollet, torde ej vara motiverad.

VII. Tvisteforum. — Vid Brysselkonferensen infördes i BK en artikel 27 bis, som anvisade unionsländerna att vid tvist om tolkning eller tillämpning av konventionen som icke kunde biläggas genom förhandling hänskjuta tvisten till Internationella domstolen i Haag, om de icke överenskom om annat sätt att lösa tvisten. Artikeln har aldrig tillämpats och PK innehåller ingen motsvarighet.

I flera andra internationella organisationssammanhang har gensvaret för att underkasta sig den Internationella domstolens jurisdiktion varit föga entusiastiskt. Det har bl. a. gällt beträffande öststater. För vissa länder synes art 27 bis rent av kunna ha haft betydelse att avhålla dem från att tillträda Brysseltexten. Efter ett förslag från Nederländerna och Schweiz blev det dock möjligt att applicera samma lösning på såväl BK som PK, genom att BK:s regel infördes i PK, varjämte i båda konventionerna föreskrevs att unionsländerna i samband med undertecknande eller ratifikation av Stockholmstexterna får förklara att de icke anser sig bundna av regeln. Den binder därefter ej heller övriga unionsländer gentemot dem som tagit avstånd från den.

VIII. Övriga slutbestämmelser. — För revision av BK:s materiella bestämmelser kräves alltjämt enhällighet. Ett tyskt förslag om kvalificerad majoritet röstades ned.

Trots livliga invändningar från öststaters och vissa u-länders sida underkastades reglerna om möjlighet för unionsland att meddela att konventionerna skall vara tillämpliga på områden för vars internationella förbindelser landet svarar endast formella förändringar.

Reglerna om utträde ur unionerna lämnades oförändrade.

Sedan kommitté I beslutat bibehålla möjligheten för länder som nytillträder BU att tillämpa art 5 av unionskonventionen, reviderad i

Paris 1896, i stället för Stockholmstextens regler om översättningsrätt, hade Italien där framlagt förslag att länder som icke gjort motsvarande förbehåll skulle äga tillämpa principen om materiell reciprocitet. Efter gemensamma överläggningar mellan kommittéerna I och IV blev detta konferensens beslut, art 30 andra st. b). Motsvarande skall icke gälla gentemot länder som önskar fortsätta att tillämpa andra förbehåll, art 30 andra st. a).

Alla nyheter och ändringar har inte här kunnat presenteras, men de väsentligaste har berörts. Det må avslutningsvis tillåtas ett uttryck för tillfredsställelse över att man inom kommitté IV kunde stå emot det anglosaxiska lägrets strävan att jämte det franska språket förläna det engelska rollen att bestämma konventionernas tolkning.

Kommitté V. Världsorganisation för immaterialrättsfrågor

Av utrikesrådet Love Kellberg

I. Inledning

1. Stockholmskonferens V:re huvudkommitté behandlade frågan om upprättandet av en världsorganisation för immaterialrättsfrågor. Kommitténs ordförande var den amerikanske chefsdelegaten E. M. Braderman, redaktionskommitténs ordförande var författaren av dessa rader och rapportör den schweiziske delegaten J. Voyame. Det program som förelagts konferensen (Dok. S/10) hade utarbetats under tre expertmöten åren 1964—1966 på grundval av ett uppdrag som hade lämnats vid ett gemensamt sammanträde år 1962 mellan Parisunionens permanenta byrå och Bernunionens permanenta kommitté. Från bl. a. fransk sida var man redan från början obenägen att ställa sig bakom det förslag som gjorts upp under det första mötet 1964, och man hade i mars 1965 även företagit en diplomatisk demarsch i Stockholm, i vilken franska regeringens ståndpunkt förklarades vara att experterna hade överskridit sitt mandat, vilket enbart var att föreslå en administrativ omorganisation av BIRPI¹ och ej att göra upp ett utkast till en ny världsorganisation »utanpå» BIRPI (»super-posé à ces Bureaux»), att det skulle vara otänkbart (»inconcevable»), att utanför Paris- och Bernunionerna stående stater, vilka måhända överhuvud ej hade någon upphovsrättslig lagstiftning, skulle kunna överlägga om unionernas angelägenheter och att den nya organisationen skulle bli tung och kostnadskrävande till skillnad från den gamla organisationen, som visat sin effektivitet under nära ett sekel. Vid Frankrikes sida stod särskilt Italien, men även Grekland, Libanon och Tunisien. Från alla andra stater som deltog i expertmötena visades ett positivt intresse ända därefter att de vid slutet av sista expertmötet på våren 1966 före Stockholmskonferensen, då man försökt kompromissa sig fram till en

¹ Det bör nämnas att BIRPI är en förkortning av »Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle», varav framgår att det egentligen rör sig om två byråer — en för Paris- och en för Bernunionen —, vilka slogs samman 1896. På franska kallas den dock språkriktigt och kanske för att betona unionernas inbördes självständighet »les BIRPI».

text med Frankrike (vars vid sagda möte närvarande regeringsexperten dock principiellt förklarade sig vara främmande för den nya organisationen och ej kunna binda sin regering ens till den nya texten), förklarade sig helst önska gå tillbaka till tidigare förslag med större maktbefogenheter för organisationen.

I Stockholmskonferensens V:e huvudkommitté fick samtliga inbjudna stater delta, d. v. s. ej blott Paris- och Bernunionernas medlemmar utan även stater som ej var med i någon av dessa unioner. Tanken var att skapa ett så representativt forum som möjligt för överläggningarna i denna fråga, eftersom de åsyftade att omskapa BIRPI — vari blott Paris- och Bernunionens medlemsstater f. n. utövar inflytande — till en organisation, vilken inom sig skulle kunna omsluta ej blott dessa stater utan även andra medlemmar av FN. Svenska regeringen hade därför inbjudit de förra och alla andra stater tillhörande FN eller dess fackorgan och som erkänts av Sverige. Kommunist-Kina, som visserligen erkänts av Sverige men ej är med i FN, dess fackorgan eller någon av unionerna, hade därför ej inbjudits. Formosa-Kina hade ej heller inbjudits, eftersom Sverige ej erkänt detta lands regering, ehuru det är med i FN. Bland inbjudna stater som ej är medlemmar av FN men tillhöriga något av FN:s fackorgan samt någon av unionerna kan nämnas Förbundsrepubliken Tyskland, San Marino och Vatikanstaten. Enär Sverige ej erkänt Öst-Tyskland hade det ej inbjudits, oaktat Öst-Tyskland självt och övriga kommuniststater anser landet vara med i både Paris- och Bernunionerna. Den av FN:s säkerhetsråd som illegal stämplade Smith-regimen i Rhodesia hade ej inbjudits; Rhodesia anses annars tillhöra Parisunionen. Sammanlagt hade för deltagande i dessa överläggningar inbjudits mer än 125 stater, varav 74 stater anmälde sig och sålunda övvervar överläggningarna i V:e huvudkommittén jämte ett antal internationella organisationer som observatörer.

2. De organ som f. n. finns vid sidan om BIRPI, vars ställning är förankrad i 1883 års Paris- och 1886 års Bernkonventioner, har med undantag för ett av dem (Parisunionens »Conference of Representatives») tillkommit på pragmatisk väg. Behovet har varit dessa organs fader, och eftersom tidsintervallerna mellan revisionskonferenserna varit långa och en svåruppnåelig enhällighet enligt konventionerna krävs för ändringar och tillägg i dessa har man vid sidan om konventionerna upprättat erforderliga organ; det enda konventionsgrundade, ytterligare organet är som just antytts Pariskonventionens »Conference of Representatives», som vid behandling av budgetfrågor sammanträder som »Conference of Plenipotentiaries», vilken enhälligt kan fatta beslut i sagda frågor; »Conference of Representatives» är blott ett diskussionsforum. Därutöver finns inom Parisunionen en »Executive Committee» (tidigare kallad »Permanent Bureau»). För Bernunionen finns blott en »Permanent Committee». Sambandet mellan dessa olika organ åstadkommes genom en »Interunion Coordination Committee», som tillskapades 1957.

Tidigare i detta häfte har skildrats de organisatoriska förändringar, som antagits vid Stockholmskonferensen i avseende på Paris- och Bernkonventionerna. Härför har krävts enhällighet. Som framgått skall emellertid det nya beslutande organet i båda unionerna (»församlingen») kunna, då ändringarna träder i kraft, fatta beslut med 2/3 majoritet.

Vad beträffar tillskapandet av världsorganisationen hade man redan i procedurreglerna för Stockholmskonferensen inskrivit, att konventionen avseende denna skulle antagas med 2/3 majoritet av de i omröstningen deltagande staterna, varvid emellertid som en säkerhets-spärr 4/5 av Paris- och Bernunionens i röstningen deltagande medlemsstater skulle ha stämt för. Utan en dylik majoritetsregel (i stället för enhällighetsregel) om vilken överläggningar förts bl. a. med Frankrike, vilket land som framgått ovan spelade en nyckelroll genom sin negativa inställning, skulle risk ha förelegat för att konventionen aldrig hade kunnat antagas.

3. Under de första konferensdagarnas allmänna debatt om den nya organisationen framkom att det övervägande flertalet av de i diskussionerna deltagande staterna var positivt inställda till denna. Från vissa av dem, bl. a. Sovjetunionen, förklarades att man önskade att den nya organisationen skulle bli ett fackorgan inom FN. Mot denna bakgrund gjordes uttalanden av de franska och italienska delegationerna av innehåll att de alltför ansåg, att de erforderliga organisatoriska förändringarna kunde ske inom ramen för unionerna men att man ej numera ville motsätta sig den nya organisationens tillblivelse.

Under den allmänna debatten förklarades även från kommuniststaternas sida att man beklagade, att ej Öst-Tyskland hade inbjudits, eftersom detta enligt dessa staters åsikt var en fullvärdig medlem av Paris- och Bernunionerna. Däremot krävdes ej inom ramen för själva konferensen att detta land skulle inbjudas. Till detta spörsmål återkom kommuniststaterna senare vid behandlingen av den artikel, som behandlar medlemskapet av organisationen. Härvid deltog även Comecons² observatör — den östtyske patentverkschefen — i diskussionen, då han emellertid blev fräntagen ordet, när han ej höll sig till det för honom som observatör för Comecon naturligt givna ämnet (d. v. s. Comecons relationer som organisation till den nya organisationen).

II. Organisationen

1. *Allmänt.* — Först några ord om organisationens namn. Den engelska förkortningen kom att bli »W.I.P.O.» (World Intellectual Property Organisation) och den franska »OMPI» (Organisation Mondiale de la Propriété Intellectuelle) — ej att förväxla med »OAMPI» (Office Africain et Malgache de la Propriété Industrielle — d. v. s. den afrikansk-madagaskiska organisationen för industriellt rättsskydd).

Namnfrågan hade tidigare väckt en del diskussion, särskilt huruvida organisationen skulle framför sin beteckning få sätta ordet »World» eller enbart »International». Blott ett fåtal förespråkare visade sig under konferensen uppträda till försvar för den senare beteckningen, även om väl en del därutöver ansåg att beteckningen »World» — särskilt inom upphovsrättsområdet med blott ett 50-tal medlemsstater anslutna till Bernkonventionen (d. v. s. 2/5 av alla FN-stater) — kanske snarare var uttryck för organisationens syfte än för dess nuvarande geografiska spännvidd; inom patenträttsområdet kan man dock uppvisa ca 75 stater anslutna till Pariskonventionen (d. v. s. 3/5 av alla FN-stater). På svenska kan flera namn tänkas; arbetsnamnet har varit »Världsorganisationen för immaterialrätt».

² Conseil d'assistance économique mutuelle, d. v. s. öststaternas ekonomiska samarbetsorgan.

Denna globala syftning går igen i konventionens inledning, där det bl. a. heter att de fördragsslutande staterna önskar främja skyddet över hela världen (*»throughout the world»*) av den intellektuella äganderätten (*»intellectual property»*). Även denna senare sandlings-term för litterära och konstnärliga rättigheter samt patenträttigheter m. m. väckte någon diskussion, eftersom termen ännu ej ansågs ha vunnit internationell hemul, oaktat BIRPI använt den sedan senaste världskriget, och enär man ansåg att den bl. a. gav uttryck för vad man ej önskade se, nämligen en fusion av de två sidorna i BIRPI:s verksamhet med risk för att det litterärt-konstnärliga elementet skulle slukas upp av det sig alltmer utbredande tekniskt-patenträttsliga.

I inledningen uttalas även — bortsett från de sedvanliga uttrycken för önskan att bidra till bättre förståelse mellan länderna på grundval av aktning för suveräniteten — staternas syfte vara att genom konventionen modernisera och effektivisera unionernas administration, under fullt beaktande av deras självständighet.

Vidare behandlas i konventionens inledande artiklar vissa definitionsfrågor (art. 2) samt organisationens syften (art. 3) och uppgifter (art. 4). Vad beträffar de förstnämnda bör uppmärksammas att då i konventionen talas om »unioner» förstås härmed ej blott Parisunionen och Bernunionen och de särskilda unioner, som tillskapats i anslutning till den förra, utan även alla andra internationella avtal inom området för intellektuell äganderätt, vars administrering organisationen genom beslut av det härför behöriga organet (församlingen — se nedan) påtagit sig. Vidare finns en bestämning av begreppet »intellectual property», som beredde en del bekymmer och som lyder

»intellectual property» shall include the rights relating to:

- literary, artistic and scientific works,
 - performances of performing artists, phonograms, and broadcasts,
 - inventions in all fields of human endeavor,
 - scientific discoveries,
 - industrial designs,
 - trademarks, service marks, and commercial names and designations,
 - protection against unfair competition,
- and all other rights resulting from intellectual activity in the industrial, scientific, literary or artistic fields.

Det var efter rätt utdragna diskussioner som man samtyckte till att låta denna vidsträckt definition inflyta i texten och särskilt att införa begreppet »scientific discoveries» i bestämningen; detta har avseende på medicinska upptäckter och infogades på begäran av Sovjetunionen.

Ett av organisationens syften — sådana dessa bestämts i art. 3 — är att främja skyddet av den intellektuella äganderätten i världen bl. a. genom samarbete med andra internationella organisationer; till den ändan äger organisationen rätt att ingå avtal med sådana organisationer enligt vad som stadgas i art. 13. Härifrån bör hållas åtskilda dels avtal med FN att bli dess fackorgan (art. 6:3 f), dels de tidigare omnämnda administrationsavtalen (art. 4:3). Ett andra syfte är att åstadkomma samarbete i administrativt hänseende mellan de olika unionerna, varvid man givetvis i första hand tänkt på de nu existerande Paris- och Bernunionerna och specialunionerna under den förra

men även på de unioner, vars administrering man enligt vad nyss sagts kan senare komma att påtaga sig. Genom vad som skildrats rörande organisationens syften har även relativt väl dess allmänna uppgifter beskrivits. Tilläggas bör emellertid ytterligare några betydelsefulla funktioner.

Först kan nämnas det juridiskt-tekniska bistånd, som skall meddelas stater, som önskar erhålla dylikt; här kan komma ifråga sådant som lämnande av studiestipendier, hållandet av seminarier, utsändande av experter, hjälp med upprättandet av patentverk, tillskapande av lagar m. m. Denna fråga var en av de mera svårlösta, då den sammankopplades med frågan om vilket av organisationens organ som skulle bestämma över finansieringen av denna verksamhet; därtill återkommer jag vid behandlingen av budget- och finansieringsfrågor.

Onödigt är kanske att nämna att de uppgifter som i dag åligger BIRPI beträffande spridande av information t. ex. genom publikationerna »Droit d'Auteur/Copyright» och »Propriété Intellectuelle/Intellectual Property» och beträffande patentregistrering alltfört skall åligga BIRPI:s arvtagare »International Bureau», som avses skola fungera ungefär som BIRPI genom att övertaga dess personal och lokaler i Genève, vilket skall vara organisationens säte (art. 10). Under en lång övergångsperiod, under vilken det kommer att finnas dels stater som övergått till det nya systemet, d. v. s. tillträtt den nya konventionen (art. 21), dels unionsstater som ännu inte gjort det, kommer BIRPI:s och internationella byråns funktioner att flyta in i varandra. Direktören för BIRPI kommer emellertid att som chef för den internationella byrån få den mera väklingsande generaldirektörstiteln och hans ställning, behörighet och uppgifter har blivit närmare preciserade (art. 9). Här kan inskjutas den lilla betecknande detaljen att Frankrike krävde — dock utan framgång — att generaldirektören skulle vara medborgare i Paris- och Bernunionstat och hans båda biträdande generaldirektörer skulle vara medborgare i Paris- resp. i Bernunionstat — allt i syfte och i linje med Frankrikes strävan att stärka unionsstaternas ställning och då särskilt Bernunionens i förhållande till de s. k. tredje stater, som kan bli medlemmar av organisationen.

2. Medlemskapsfrågan. — En av de mest svårlösta frågor, som V:re kommittén hade att behandla var frågan om vilka stater som skulle få bli medlemmar av organisationen. Inledningsvis har detta spörsmål i förbigående berörts.

Det förslag som förelagts Stockholmskonferensen i denna del upptog olika alternativ.

Det första alternativet innebar att en uppdelning skulle ske mellan fullständiga och associerade medlemmar, varvid till den förstnämnda kategorin skulle hänföras enbart de stater som var medlemmar av Paris- och Bernunionerna och till den senare kategorin skulle hänföras övriga stater som var medlemmar av FN eller dess sakkorgan eller hade inbjudits att bli medlemmar av organisationens generalförsamling. Detta förslag hade framlagts för att tillfredsställa Frankrikes m. fl. invändningar mot att s. k. tredje stater erhöll lika ställning med unionsstaterna. Redan från början restes invändningar från flera håll — särskilt kommuniststaterna men även från s. k. tredje stater och t. ex. U. S. A. — mot att mellan olika medlemmar göra en uppdelning

i terminologiskt hänseende, som skulle kunna tolkas som om man satte de associerade i en lägre klass. Frågan löstes slutligen genom att slopa den terminologiska skillnaden mellan fullständiga och associerade medlemmar. *Det andra alternativet* överensstämde materiellt med det första alternativet men man hade ej spaltat upp medlemmarna i fullständiga och associerade. *Det tredje alternativet* innebar att organisationen skulle stå öppen för FN:s eller dess fackorgans medlemmar eller för stater inbjudna av organisationens generalförsamling och *det fjärde alternativet* konstaterade kort och gott att varje stat som godtog konventionens bestämmelser skulle kunna bli medlem av organisationen.

Det tredje alternativet var närmast det som förordades bl. a. av Storbritannien i förhoppningen att man härigenom skulle kunna förhindra politiska diskussioner om medlemskapsfrågor inom organisationens generalförsamling; det fjärde fann förespråkare hos kommuniststaterna, vilka alltid i liknande sammanhang är anhängare av en ovillkorlig s. k. allstatsklausul bl. a. för att därigenom ej sätta spärr för Öst-Tysklands deltagande i det internationella samkvämet. Från svensk sida uttalades sympatier för de alternativ (d. v. s. det första och andra), som lämnade spörsmålet om Öst-Tysklands medlemskap öppet, enär som ovan antytts olika åsikter härskade och härskar hos olika stater om bl. a. detta lands medlemskap och eftersom det på svensk sida ansågs helt orealistiskt att söka erhålla en lösning av en storpolitisk fråga inom den tekniskt betonade Stockholmskonferensen. Det var också denna linje som i den politiska kompromissens tecken efter en hel del korridor-diskussioner kom att bli konferensens slutliga ståndpunkt. Öppet står sålunda alltfört spörsmålet om Öst-Tysklands medlemskap eller snarare varje stat äger efter sin egen inställning till det tyska problemet avgöra denna brännande fråga.

3. Generalförsamlingen och Konferensen. — I ett av de tidigaste förslagen hade man tänkt sig att blott ett beslutande organ skulle finnas. Under de senare expertmötena kom man emellertid fram till att det lämpligaste sättet att möta invändningarna om risk för inblandning från tredje staters sida i unionernas inflytande över organisationen var att dela upp uppgifterna på två organ, nämligen en *generalförsamling* vari blott unionsstaterna skall ha säte och en *konferens*, vari även tredje stater skall deltaga. Detta blev även efter viss diskussion Stockholmskonferensens beslut. Generalförsamlingens befogenheter finns närmare beskrivna i art. 6 och konferensens i art. 7. Den förra skall bl. a. utnämna organisationens generaldirektör på förslag av den s. k. samordningskommittén (se nedan under 4) och antaga den treårsbudget, som skall täcka unionens gemensamma utgifter (mera härom nedan under 5), godkänna dels avtal varigenom organisationen åtager sig administrationen av andra organisationer inom området dels ock avtal med FN om organisationens fackorgansstatus. Beslut fattas med 2/3-dels majoritet med undantag för de sistnämnda två frågorna, som kräver 3/4-dels respektive 9/10-dels majoritet. Dessutom krävs i vissa fall dubbla majoritetsbeslut (bl. a. rörande utseende av generaldirektör och rörande administrationen av annat organs ärenden) på det sättet att ej blott organisationens generalförsamling utan även Paris- och Bernunionernas egna församlingar skall besluta härom. I artikel 6 föreskrivs vidare att varje stat blott äger

rösta för sin egen del — och sålunda ej genom fullmakt rösta för annan ej närvarande stat (jfr Pariskonventionens Stockholmsakt) — vid församlingsmötena, vilka skall hållas vart tredje år.

Konferensen är det organ, som avser att tillförsäkra icke-unionsstater, som blivit medlemmar av organisationen, ett inflytande i dess angelägenheter. Dessa äger sålunda med säte och stämma deltaga i konferensens överläggningar och beslut. Konferensen skall bl. a. diskutera frågor av allmänt intresse inom området för intellektuell äganderätt och avge rekommendationer härom, godkänna den treårsbudget, som har avseende på dess egna utgifter (mera härom nedan), antaga inom ramen för denna budget det juridiskt-tekniska biståndsprogrammet för organisationen och antaga ändringar av konventionen, varvid emellertid s. k. tredje stater äger rösta endast i den mån ändringarna berör deras rättigheter och skyldigheter. Konferensen, som fattar sina beslut med 2/3-dels majoritet, skall sammanträda vart tredje år på samma tid och plats som generalförsamlingen. Röstning får ske blott för egen del och ej genom fullmakt jämväl för annan.

På grund av det allt större intresse, som utvecklingen i u-länderna tilldrar sig, är det väl att förvänta att konferensen, trots att den enligt konventionen formellt ej har några större beslutande befogenheter, så småningom kommer att politiskt få stor betydelse för organisationens utveckling inte minst med hänsyn till att den sammanträder samtidigt med generalförsamlingen. Därest man vill att W.I.P.O. skall bli ett världsorgan får säkerligen även stater som minst önskar det finna sig i att tredje stater inom konferensen samt u-länder som redan är med i generalförsamlingen på grund av att de tillhör Paris- och/eller Bernunionerna ingår en allians för att uppnå sina många gånger beaktansvärda syften.

4. *Samordningskommittén och Internationella byrån.* — Det organ, som kommer att vara verksamt mellan generalförsamlingens och konferensens möten, är samordningskommittén, vilken skall sammanträda varje år (art. 8). Kommittén skall vara rådgivande organ åt församlingen, konferensen och generaldirektören i alla administrativa, finansiella och andra frågor av gemensamt intresse för flera unioner; den skall vidare fastställa årsbudgeterna inom ramen för de treårsbudgetar, som har fastlagts av generalförsamlingen resp. konferensen (se nedan och jfr ovan); kommittén skall dessutom vid vakans uppgöra förslag till ny generaldirektör.

I kommittén ingår medlemmarna av Paris- och Bernunionernas exekutivkommittéer — dock aldrig mer än 1/4-del av medlemmarna av dessa unioners församlingar — samt en fjärdedel av utom unionen stående stater, därest dessa staters rättigheter och skyldigheter berörs eller konferensens program eller budget behandlas. Beslut fattas med enkel majoritet, varvid en säkerhetsspärr dock införts till Paris- och Bernstaternas fördel på det sättet att enkel majoritet också skall föreligga bland de i samordningskommittén ingående Paris- respektive Bernstaterna (jfr ovan vad som sagts rörande röstning i generalförsamlingen i vissa särskilda frågor).

Om internationella byrån (art. 9) kan utöver vad som ovan under 1 in fine anförts här sägas att man infört en bestämmelse motsvarande den som finns i FN:s stadga om tjänstemännens oberoende i förhållande till organisationens medlemsstater d. v. s. tjänstens uteslutande internationella karaktär.

5. *Finanserna.* — Frågan om organisationens budget och vilka organ, som skall äga rätt att bestämma i budgetfrågor (art. 11), hade under de förberedande expertmötena vållat mycken diskussion. Spörsmålet är givetvis av central betydelse för var tyngdpunkten inom organisationens medlemsstater skall ligga d. v. s. hos vilken grupp av medlemsstater. Under förberedelserna hade bl. a. Frankrike energiskt hävdad att endast unionsstater, som var medlemmar av organisationen, skulle äga rätt att rösta fram dess budget och att ingen eller praktiskt taget inga befogenheter skulle tillerkännas gruppen av tredje stater. Till konferensen hade Frankrike utarbetat ett ändringsförslag, där man dock något ruckat på sina positioner.

I det för konferensen framlagda förslaget skulle organisationen ha en underbudget bestående av tre delar avseende utgifter a) för konferensen och dess möten, t. ex. för översättning, tolkar och tryckning av dokument, b) för den juridiskt-tekniska biståndsverksamheten, t. ex. stipendier och seminarier och c) för ändamål gemensamma för unionerna, t. ex. personallöner, underhåll av byggnader, porto och telefon. Denna budget skulle beslutas av konferensen.

Av Frankrike framlagt ändringsförslag gick i huvudsak ut på att b) och c) skulle beslutas av generalförsamlingen samt blott a) av konferensen. Syftet var givetvis att stärka unionsstaternas grepp över organisationens finanser.

I klart medvetande om att det var nödvändigt att söka återgå i den utsträckning som var möjlig till det ursprungliga förslaget för att överhuvud kunna göra organisationen attraktiv för tredje stater (i huvudsak u-länder) lade BIRPI vid ett informellt möte i Genève våren 1967 mellan representanter bl. a. för Sverige, Väst-Tyskland och Italien under hand fram ett förslag enligt vilket a) och b) d. v. s. budgeten avseende utgifter för konferensen och dess möten resp. för den juridiskt-tekniska biståndsverksamheten skulle antagas av konferensen och c) d. v. s. budgeten för unionernas gemensamma utgifter skulle antagas av generalförsamlingen. Härigenom hade man åtminstone tillförsäkrat tredje stater ett medinflytande över den för dem särskilt betydelsefulla biståndsverksamheten. Detta förslag kom vid konferensen att anammas av ett stort antal stater, vilka framlade det som ett ändringsförslag i eget namn. På grund härav kunde diskussionen begränsas högst väsentligt, enär flertalet invändningar strandade på detta representativt stödda ändringsförslag. Detta förslag, som även antogs av Stockholmskonferensen, innebar alltså att organisationen får två budgetar; en för utgifterna under a) och b) ovan — »the budget of the Conference» — vilken skall antagas av konferensen samt en för utgifterna under c) ovan — »the budget of expenses common to the Unions» — vilken skall antagas av generalförsamlingen.

Den förstnämnda (»budget of the Conference») finansieras huvudsakligen genom bidrag från icke-unionsstater, som är medlemmar av organisationen, och från anslag över unionernas egna budgetar; som framgår härav har unionsstater, som ansluter sig till organisationen, ej att lämna några direkta bidrag till organisationen utan blott till unionernas egna budgetar, som upprättas enligt de nya administrativa bestämmelserna i Paris- och Bernkonventionerna och varifrån organisationens sist nämnda budget (»the budget of expenses common to the Unions») i huvudsak erhåller sin täckning.

Icke-unionsstater, som ansluter sig till organisationen, är indelade i tre klasser A, B och C med betalningsenheterna 10, 3 resp. 1. Varje stat har rätt att själv välja den klass, den önskar tillhöra. Sammanlagda antalet av samtliga här avsedda staters enheter är utgångspunkten för utdebiteringen hos varje stat av det totala enligt i budgeten av dem alla krävda beloppet. Om alltså det totala antalet enheter skulle vara 250 skall alltså en »B-stat» betala 3/250 i bidrag. Stat som ej betalar inom viss tid kan uteslutas från rösträtt i organisationen.

6. *Övrigt.* — Organisationens skall enligt art. 12 äga *rättskapacitet* i det land där den har sitt säte, vilket enligt art. 10 skall vara Genève. Dess tjänstemän skall åtnjuta sådana *privilegier* och sådan *immunitet*, som bilaterala eller multilaterala avtal härom fastställer.

Konventionen *träder i kraft* då tio Parisunionsstater och sju Bernunionsstater ratificerat den (art. 15). Dylika stater äger emellertid ej ratificera konventionen utan att samtidigt ratificera eller tidigare ha ratificerat även de administrativa bestämmelserna i Pariskonventionens eller Bernkonventionens Stockholmsakt. Inkonsekvent ansåg Väst-Tyskland dock det vara att dylika stater kan utträda ur organisationen utan att samtidigt utträda ur Paris- och Bernkonventionernas administrativa bestämmelser. Emellertid avspeglar detta blott och återigen dessa unioners självständighet i förhållande till organisationen.

Konventionen har upprättats på fyra språk, nämligen engelska, franska, ryska och spanska.

III. Slutord

Vid avslutningssceremonien i Stockholm den 14 juli 1967 undertecknades världskonventionen för immaterialrätt av 43 stater, däribland samtliga västeuropeiska stater utom Irland. Bland övriga undertecknande stater märktes U. S. A. och Japan. Sovjetunionen, Vitryssland, Ukraina, Bulgarien, Ungern, Indonesien, Irland och Polen har senare undertecknat konventionen, varför antalet nu är 51 stater. För svenskt vidkommande torde proposition komma att avlåtas till vårriksdagen 1968 för att erhålla dess godkännande av att konventionen ratificeras. Det har ansetts angeläget att Sverige, som varit en av de pådrivande krafterna för denna omorganisation och vars huvudstad sett konventionen födas, i snabb handling visar sitt fortsatta intresse för att den så snart som möjligt träder i kraft. Ett snart ikraftträdande torde också vara angeläget för att de »gamla» Paris- och Bernunionerna skall kunna i deras eget intresse locka till sig nya stater för att lära upp dessa i immaterialrättens mysterier och få dem att inse betydelsen och fördelarna av att kunna draga lärdom av de erfarenheter och kunskaper som under trekvarts sekel samlats hos unionerna och BIRPI.

Till sist bör en honnör ges åt Schweiz' regering som under alla år d. v. s. sedan 1883 med oväld och utan yttre åthävor skött uppdraget — som nu skall avlyftas den — att vara BIRPI:s övervakande organ. Detta har inneburit en ej ringa börda med räkenskaps- och annan granskning av förvaltningen; icke minst genom att lämna erforderliga förskott, då verksamheten vidgats och staterna varit i dröjsmål med inbetalning av sina bidrag, har den schweiziska regeringen fått visa hedervärd aktivitet.